UITGAVE VAN HET WILLEMS-FONDS
Nº 134

AFRIKAANSCHE VOLKEN

DOOR

AUG. DE VREUGHT
Regent aan Staats Middelbare School te Audenaarde

MET VIJF PLATEN EN EEN LANDKAART

GENT
BOEKHANDEL J. VUYLSTEKE
[illegible], 10

DRUKKERIJ V. VAN DOOSSELAERE

1894

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

AFRIKAANSCHE VOLKEN

Uitgave van het Willems-Fonds, te Gent
Nr 134

AFRIKAANSCHE VOLKEN

DOOR

AUG. DE VREUGHT
Regent aan Staats Middelbare School te Andenne

MET VIJF PLATEN EN EEN LANDKAART

GENT
BOEKHANDEL J. VUYLSTEKE
Koestraat, 15

DRUKKERIJ V. VAN DOOSSELAERE

1894

Konstantinopel
E. Açor
A Z I Ë
Benghasi
Kairo
Sues
EGYPTE
Kopten
Tibbo's
ARABIË
K. Blanc
NUBIË
Suakin
Fascher
Kordofan
Khart.
Darfoer
El Obeid
Massaua (Ital.)
Adoua
Gondar
E. Perim (Eng.)
Bathurst
(Eng.)
ABYSSINIË
E. Socotora
(Eng.)
A
N
Choa
Ankober
Somali's
Niam Niams
Gallas
Kust van Ajan
Monbottoes
Bangala's
Mag.
KONGO-
STAAT
Duitsch.
Zanzibar
Momb.
Zanzibar
Karema
Quiloa
Seych.
(Engl.)
Amir. (Engl.)
Kom.
Mayot. (Fr.)
Eng.
Makalolo's
Moz.
Mozambique
Portug.
Quilim.
Tamat.
Tana.
MAD.
E. Mauritius
(Engl.)
E. Réunion
(Fr.)
Sofala
Betsjoeanen
REP. TRANSVAAL
Pretoria
ORANJE VRIJSTAAT
Bloemfontein
KAAPKOLONIE
Port Natal
Port Elisabeth
20
40
60
40
20
0
20

ndige en Staatkundige Aardrijkskunde.
ver, Namen _ Eigendom

EERSTE HOOFDSTUK

—

Het Afrikaansche Vasteland

De Middellandsche zee, wier blauwe golven de zuidelijke kusten van ons werelddeel bespoelen, scheidt dit laatste van het Afrikaansche vasteland.

Eigenlijk is Afrika geen afzonderlijk vasteland, daar het door de landengte van Suez aan Azië verbonden is. Het wordt daarom gewoonlijk als een deel der Oude Wereld beschouwd, waartoe ook Europa en Azië behooren. Daar het echter door de zeeën, die het van alle zijden omringen, tot een afzonderlijk geheel wordt gemaakt, daar het zoowel door zijnen algemeenen vorm als door de natuur zijner bewoners, zijner dierenwereld en zijner gewassen een zelfstandig werelddeel is, zoo mogen wij wel van een Afrikaansch vasteland spreken. Wij mogen het vooral thans, nu de smalle strook, die Afrika aan Azië verbond, doorgesneden is, en het kanaal van Suez de Roode zee in rechtstreeksche verbinding met de Middellandsche zee heeft gesteld.

Twee groote wereldzeeën of oceanen bespoelen Afrika : de Atlantische ten Westen en de Indische ten Oosten. Zij vermengen hunne wateren aan gene zijde van de zuidelijkste

punt des werelddeels, nabij de beroemde Kaap der Goede Hoop gelegen.

Ten Noord-Oosten van Afrika vormt de Indische oceaan eenen smallen, 2250 kilometers langen inham, dien men de Roode zee noemt. Deze wordt aldus geheeten naar de groote roode vlekken, die soms aan hare oppervlakte aangetroffen worden, of misschien ook naar de zoogenaamde «roode volken» (Hebreeuwsch: *Edom*, Arabisch: *Himjar*), die in hare nabijheid woonden. Zij scheidt Afrika van Arabië, wiens zonen eenen zoo grooten invloed op de lotsbestemmingen van het « zwarte werelddeel » hebben uitgeoefend.

Langs de zeeëngte van Gibraltar, die ongeveer 3 mijlen breed is, dringen de wateren van den Atlantischen oceaan in de Middellandsche zee. Immers, deze verliest door verdamping meer water dan zij er uit hare stroomen en rivieren ontvangt, en het tekort moet door toevoer uit den oceaan aangevuld worden.

Afrika heeft omtrent driemaal de oppervlakte van Europa, terwijl Amerika en Azië elk ongeveer viermaal zoo groot zijn als ons werelddeel.

Niettegenstaande zijne nabijheid is Afrika tot vóór weinige jaren aan de Europeanen grootendeels onbekend gebleven. Terwijl Amerika, betrekkelijk korten tijd na zijne ontdekking door de Spanjaards, niet alleen in alle richtingen doorloopen, maar zelfs op talrijke punten door Europeanen bewoond was, was er in de eerste helft dezer eeuw van het allergrootste deel van Afrika, namelijk van bijna gansch het binnenland, haast niets met zekerheid bekend. Van datzelfde werelddeel, waar de beschaving der Egyptenaren met zooveel luister bloeide, toen Europa nog in diepe barbaarschheid gedompeld lag, kende men nauwelijks eenige kustlanden.

De oorzaak daarvan moet in de eerste plaats in de weinige uitbreiding der kustenlijn gezocht worden. Wel

omringt de oceaan, die groote band tusschen de volken, het Afrikaansche werelddeel van alle zijden; doch nergens vormt hij die diepe inhammen, die veilige natuurlijke havens of diep in het binnenland dringende zeeën, die in andere werelddeelen de snelle en heilzame ontwikkeling der scheepvaart hebben mogelijk gemaakt.

Men werpe eenen blik op de kaart en men vergelijke den algemeenen vorm van Afrika met dengenen van Europa. Beschouwen wij in de eerste plaats de Middellandsche zee. Wat al bochten en krommingen biedt hare kust ten Zuiden van ons werelddeel aan! Zes of zeven binnenzeeën, overal golven, baaien, inhammen en veilige havenplaatsen, door de natuur zelve aangelegd! Is het dan te verwonderen, dat daar, vooral ten Oosten, in het kleine Griekenland met zijnen grilligen vorm, het eerst regelmatige betrekkingen met de van ouds beschaafde Oosterlanden ontstonden, en dat daar de wieg der Europeesche beschaving heeft gestaan?

Wenden wij onzen blik naar Afrika.

Van de straat van Gibraltar tot aan de landengte van Suez vormt de kust eene bijna rechte lijn, waarvan de kromming ten Oosten van Tunis te breed en te ondiep is, om eenig voordeel voor de scheepvaart op te leveren.

Aan de andere zijden van het vasteland is het nog treuriger gesteld. Overal rechtlijnige, ongenaakbare kusten, die het aanlanden zoo niet onmogelijk, dan toch op de meeste punten moeilijk en gevaarlijk maken.

En toch hebben de onvermoeibare pogingen der groote Europeesche handelsvolken sedert lang reeds op de meeste plaatsen den sluier opgelicht, welke de kustlanden zoo lange eeuwen bedekte.

Doch tot het binnenland bleef het, ondanks alle pogingen, langen tijd onmogelijk door te dringen.

Immers, wanneer de volken, welke op verscheidene tijdstippen de beschaving in Noord-Afrika deden bloeien,

verder binnenwaarts wilden, stuitten zij telkens op eenen onoverkomelijken hinderpaal : de eindelooze zandvlakte, waaraan men den naam van Sahara-woestijn gegeven heeft.

Deze uitgestrekte wildernis, die ongeveer 900 mijlen lang en 300 breed is, is zoo groot als de twee derden van Europa. Verreweg het grootste deel van dat ruime gebied bestaat uit naakte, doode zandvlakten, waarover brandende stormwinden waaien, en waar geen enkel gewas in het losse, uitgedroogde zand vocht noch voedsel vindt. Hier en daar steekt echter de naakte rots boven het zand uit, en in verscheidene gewesten neemt de woestijn het uitzicht van eene woeste bergstreek aan. In de diepe dalen en valleien, welke daar niet zelden worden aangetroffen, vindt men soms eene dikke laag vruchtbare aarde, waarop zich een weelderige plantengroei ontwikkelt. Zulke lachende plekjes, van afstand tot afstand gansch de Sahara-woestijn door gezaaid, noemt men *oasen*.

Die woestijn, welke dan nog in het Westen door de machtige bergketen van den Atlas van het kustland gescheiden is, moest derhalve Binnen-Afrika langs de noordzijde volledig van de beschaafde wereld afzonderen.

Ook aan de andere zijden was het « zwarte werelddeel » weinig toegankelijk. Want zoo de kust bijna nergens veilige landingsplaatsen aanbiedt, ook de stroomen zijn in Afrika dat niet, wat zij bijna overal elders zijn : gemakkelijke gemeenschapsmiddelen tusschen de kust en het binnenland. Immers, in zijn geheel genomen vormt dat werelddeel een uitgestrekt hoogland, dat aan zijnen rand overal in snelle hellingen naar den zeeoever afdaalt. Daarom storten de reusachtige watermassa's der groote Afrikaansche stroomen, zoodra zij op eenigen afstand van de kust gekomen zijn, langs stroomversnellingen of watervallen in wilde haast naar beneden, en maken de scheepvaart volstrekt onmogelijk. Het verkeer, tusschen het

grootste deel van het stroomgebied en het kustland is aldus volledig afgesneden. Zoo weet men, dat er geene scheepvaart kan bestaan tusschen den Boven- en den Beneden-Nijl, dat Frankrijk langs den Senegal eene spoorbaan heeft moeten aanleggen, en dat de Kongo-Staat dat eveneens moet doen tusschen Matadi en Léopoldville.

Ziedaar waarom het binnenland van Afrika zoolang voor de Europeanen onbekend gebleven is, en op de kaart enkel door eene witte plek, met eenige twijfelachtige puntenlijnen, werd voorgesteld.

Werpen wij thans eenen vluchtigen blik op de Afrikaansche gewesten.

Tegenover de Spaansche, Fransche en Italiaansche kusten liggen de zoogenoemde *Berber-landen*, waaraan de Arabieren den gezamenlijken naam van Maghreb, dat is: het Westen, gegeven hebben. De drie gewesten, welke er deel van uitmaken, Marokko, Algerië en Tunisië, vormen in wezenlijkheid slechts één enkel geheel, ten Noorden en ten Westen door de golven van de Middellandsche zee en van den Atlantischen oceaan bespoeld, en aan de andere zijden door de barre zandvlakten der Sahara-woestijn van het overige des vastelands afgescheiden.

Langs de zeekust strekt zich het lage land uit, dat men *Tell* noemt. Het is eene warme, vruchtbare streek, waar de landbouwer met goed gevolg alles kweekt, wat in zuidelijk Europa gedijt.

Verder op ontmoet men de eerste hellingen van de machtige bergketen, den Atlas, die gansch Maghreb van het Oosten tot het Westen doorloopt. Die hellingen wisselen af met eene opvolging van trapsgewijs opklimmende bergvlakten, op wier weilanden de Arabieren hunne kudden laten grazen.

De Atlas verheft zich niet tot eene buitengewone hoogte. Zijne hoogste toppen bereiken op verre na de hoogte onzer

Zwitsersche Alpenreuzen niet. Zoodra men zijnen rug bereikt heeft, verandert het landschap plotselings en volledig. De droge Sahara-vlakten vertoonen zich in de plaats van weilanden en bouwgronden, en de weinige waterloopen, welke hier en daar op den bodem der diepe valleien vloeien, gaan onder den invloed van de brandende zonnestralen weldra hunnen laatsten waterdroppel in het droge zand verliezen.

Wij maakten reeds kennis met de uitgestrekte *Sahara-woestijn*. Met hare moerassige zoutmeren, hare uitgedroogde valleien, hare naakte rotsvelden te midden van onmetelijke zandvlakten, heeft zij wel den naam verdiend van « land der vrees », dien de Arabieren haar gegeven hebben. Hare oasen zelve zijn meestal arm en ellendig, en de reizigers geven hun den naam van lachende tuinen, alleen omdat zij hun een oogenblik als zoodanige toeschijnen, in vergelijking met het doodsche gewest, waarin zij verspreid liggen.

Door de Sahara-woestijn reist men enkel in karavanen of talrijke vereenigingen van reizigers — kooplieden of pelgrims — gewoonlijk op kemels gezeten. Als in volle zee dienen er zon en sterren om de lange baan door de wildernis te toonen, en dikwijls ook de wit gebrande, langs den weg gezaaide beenderen van vroegere reizigers en lastdieren, die de woedende, gloeiende winden onder eene massa opgestoven zand begroeven, dat later weer weggevaagd werd.

Tusschen Tunisië en Egypte strekt zicht de woestijn tot aan den zeeoever uit, en scheidt er twee vruchtbare, doch tegenwoordig slecht bebouwde kuststreken : den smallen zeerand van *Tripoli* en het hoogland *Barka*.

Eigenlijk reikt Sahara ten Oosten tot aan de Roode zee. Het van ouds om zijne weergalooze vruchtbaarheid beroemde *Egypte*, is niets anders dan eene zeer smalle stroomvallei, het Nijldal, dat niet alleen Egypte, maar ook het zuidwaarts gelegen *Nubië* van het Zuiden naar het Noorden door-

snijdt. Op eenige kilometers van den stroom houdt aan weerszijden van het dal alle vruchtbaarheid op, en begint zich de doodsche wildernis over onafzienbare ruimten uit te strekken.

De geweldige regens, die jaarlijks maanden lang in Midden-Afrika uit den hemel storten, brengen de regelmatige overstroomingen te weeg, die elk jaar van Juli tot October de Nijlvallei in een meer zonder diepte herscheppen. Die overstroomingen zijn voor de Egyptenaars geen ongeluk, integendeel. Dorpen en wegen zijn zóo aangelegd, dat zij boven den vloed uitsteken, en wanneer het water terug in de stroombedding zinkt, laat het op de akkers een vettig slijk na, dat eene voortreffelijke meststof is, en weder voor een jaar den grond eene weergalooze vruchtbaarheid schenkt. Zonder de overstroomingen van den Nijl zou Egypte al zijne vruchtbaarheid verliezen, en de woestijn zou aldra van beide zijden over den dalrand vooruitrukken, om zich van lieverlede tot aan den boord des waters uit te breiden; want regen valt er in het Zuiden nooit, en in het Noorden veel te weinig om het plantenleven te onderhouden.

Wanneer men ten Zuiden de lange, bijna rechte grenslijn overschrijdt, ziet men de natuur als bij tooverslag veranderen. Zoo naakt en uitgedroogd de wildernis is, zoo rijk aan weelderigen plantengroei is de zonnige, doch door overvloedige regens vruchtbaar gemaakte *Soedan*. Bijna onafgebroken, vooral gedurende de namiddaguren, valt er de regen dag voor dag, den ganschen Zomer door, als bij stroomen uit de wolken. Tot op eene aanzienlijke diepte wordt de bodem doorweekt, de waterloopen stroomen verre over hunne gewone oevers, en overal, waar de grond van het lichtgolvende heuvelland eene komvormige laagte aanbiedt, ontstaan vijvers en meren, die de eerste droogte weder zal doen verdwijnen of in moerassen verkeeren. Het groote meer Tsad of Tsjad is niets anders dan

eene ondiepe plooi van den bodem, waarin de oppervlakte des waters soms maar éen en soms tot vijf millioen hectaren beslaat, en die er in het droge jaargetijde eer als een moeras dan als een meer uitziet.

Ten Oosten van den eigenlijken Soedan ligt de streek, welke vóor den geweldigen opstand der Mahdisten aan Egypte behoorde, en daarom gewoonlijk de *Egyptische Soedan* heet. Het is een gewest, waar woestijn en vruchtbaar land met elkander schijnen te kampen. De thermometer rijst er soms tot 50 graden in de schaduw, doch in het Zuiden vooral vallen de zomerregens overvloedig, en verschaffen het noodige vocht aan uitgestrekte, vette weilanden.

Verder nog naar het Oosten treffen wij het heerlijke bergland *Abessinië* aan, dat men te recht het Afrikaansche Zwitserland genoemd heeft. Verscheidene machtige bergtoppen, zoo hoog als de Mont-Blanc tusschen Frankrijk en Italië, rijzen er naar den donkerblauwen hemel op.

Vandaar overziet men breede hoogvlakten, die bijna 2000 meters boven den waterspiegel liggen, en waar derhalve, op weinigen afstand van het brandend Nubië, eene gematigde temperatuur heerscht. De waterloopen hebben op de berghellingen en door die hoogvlakten diepe, smalle dalen gevormd, en storten vaak in bruisende watervallen van de vulkanische steenmassa's. Het hoogland biedt talrijke meren aan, die dikwijls niets anders zijn, dan met water gevulde krateropeningen van sedert lang uitgedoofde vuurbergen.

Langs de kusten van den Atlantischen oceaan, van aan de zuidgrens der groote woestijn tot aan de wildernis van Kalahari in het Zuiden van het werelddeel, strekken zich *Senegambië* en vervolgens *Opper*-en *Neder-Guinea* uit. Deze laatste naam geraakt echter in onbruik, zoodat men thans gewoonlijk alleen de noordkust der groote golf *Guinea* noemt,

en aan het zuidelijke deel den naam van *Kongo-landen* geeft. Gansch die kust, vooral het noordelijke deel, is voor den Europeaan zeer ongezond. Gedurende de zomermaanden, wanneer de regens in overvloed op den lagen, moerassigen bodem vallen, terwijl de thermometer tot 65 graden stijgt, is het verblijf in Senegambië en Guinea doodend voor den blanke. Deze kan wel geweldige hitte verdragen, wanneer de lucht droog is; doch hij wederstaat niet lang aan den noodlottigen invloed van dat echte stoombad. Het Zuiden, namelijk de kust, waar de machtige Kongo-stroom in den oceaan valt, is niet zoo ongezond. Sedert eeuwen zijn de Portugeezen er in geslaagd, aldaar bloeiende volkplantingen te vestigen. Onnoodig te zeggen, dat de plantengroei zich bij die zoo rijk toegemeten warmte en vocht, met ongewone weelde en kracht ontwikkelt.

De Kongo voert naar de zee een ruim deel der wateren van de hoogvlakte van *Midden-Afrika*, die zich ten Zuiden van Soedan uitstrekt. Op weinigen afstand van de kust stijgt de bodem spoedig tot eene aanzienlijke hoogte, zoodat de benedenloop van den stroom eene opvolging van watervallen en stroomversnellingen aanbiedt. Die hooge ligging van een ruim deel van Afrika is een feit van het hoogste gewicht. Want ofschoon er daar zeker talrijke plaatsen zijn, waar de moerassige bodem het verblijf voor de Europeanen ongeschikt maakt, zoo is toch de temperatuur veel gematigder dan men het onder den evenaar kon verwachten, en dat ongewoon rijke land is in zijn geheel genomen een voortreffelijk veld voor de ondernemingen der Europeesche werkzaamheid. Daar is het, dat onze vorst, koning Leopold II, den uitgestrekten Kongo-Staat gesticht heeft, die bestemd schijnt eerlang eene Belgische bezitting te worden. Die edele onderneming heeft reeds rijke vruchten afgeworpen, zoowel voor onze Belgische kooplieden en nijveraars als voor het welzijn der inboorlingen. De toekomst

zal leeren, of die bodem ook geschikt is, om het te veel der Europeesche bevolking te ontvangen.

Tusschen het eigenlijke binnenland en de kust van den Indischen oceaan ligt een gewest, dat vóor eenige jaren nog gansch onbekend was, en dat over 't algemeen ongezond is in het Noorden en langs de zeekust, doch veel gezonder op de hoogvlakten van het zuidelijke deel. Het is het gewest tusschen de *Groote Meren* en de zee. Daar ontmoet men het Victoria-meer, merkelijk grooter dan ons vaderland, en waaruit de Boven-Nijl stroomt; de Albert- en Edward-meren, wier wateren eveneens langs dien stroom wegvloeien; het groote Tanganika meer, het Nyassa-meer, dat zijne wateren naar de machtige Zambezi zendt, en nog talrijke kleinere. Daar verheffen zich verscheidene bergtoppen tot boven 5000 meters hoogte, als de Roewenzori ten Westen, de Kilima-ndjaro en de Kenia ten Oosten van het groote Victoria-Nyanza.

Het deel van het vasteland, dat ons nog te beschouwen overblijft, draagt den algemeenen naam van *Zuid-Afrika.* In rijkdom staat het merkelijk achter bij de hoogvlakten van Midden-Afrika, doch het klimaat is er veel beter voor Europeesche volkplantingen geschikt. Immers, gansch het gewest is uitnemend droog, en die droogte neemt toe, naarmate de Europeanen in het belang hunner landbouwontginnigen immer nieuwe wouden uitroeien. Daar het land bergachtig is, verschilt het klimaat overigens zeer van de eene streek tot de andere. De te weinig talrijke regenvlagen doen overal van de bergen snelle stortvloeden schieten, wier beddingen echter korten tijd daarna weer gansch uitgedroogd zijn. Zelfs de groote stroom van Zuid-Afrika, de Oranje-stroom, lijdt aan dat gebrek aan bestendigheid, en bewijst op verre na de diensten niet, die men er als groote binnenweg voor de scheepvaart zou kunnen van verwachten.

Tusschen de steile rotskust van het Zuiden en de niet minder steile, met diepe kloven doorsneden hellingen van de binnenlandsche bergketens, strekken zich tafellanden uit, die vooral uitmuntende weilanden aanbieden. Zelfs in het Noorden, waar het land op menige plaats volledig uitgedroogd is en op eene wildernis gelijkt, is ééne malsche regenbui voldoende, om overal weelderig gras te doen opschieten.

Afrika heeft betrekkelijk veel minder eilanden dan de andere werelddeelen. Het aanzienlijkste is Madagascar, ten Zuid-Oosten van het vasteland gelegen. Merkelijk uitgestrekter dan Frankrijk of Duitschland, biedt het in zijn geheel eene groote verscheidenheid van klimaat en uitzicht aan. Vooral het Noord-Oosten van het eiland is bergachtig en zeer verheven. Het Zuid-Westen is lager en vlakker. Het Noorden en het Oosten zijn met talrijke wouden bedekt. De stroomen en rivieren, die van de bergen storten, vormen langs de kusten een aantal uitgestrekte moerassen. Uit deze doet de gloeiende zon der keerkringen verpestende dampen opstijgen, die den Europeaan doodelijk zijn. Dat moerassige kustland is voor Magdagascar de beste borstweer tegen vreemde overheersching. Het binnendeel van het land, dat tengevolge zijner hooge ligging veel koeler en veel gezonder is, heeft als schuilplaatsen zijner onafhankelijkheid — indien deze werkelijk ooit anders dan bij name bedreigd moest wezen — de diepten zijner wouden en en de ontoegankelijke kloven zijner bergen.

Uit hetgeen over de algemeene gesteldheid van den bodem in de verschillende deelen van Afrika gezegd is, zal men licht kunnen opmaken, dat ook de natuurlijke voortbrengsels van het werelddeel eene groote verscheidenheid moeten aanbieden.

De Tell of kuststreek der Berberlanden brengt in overvloed de meeste planten van zuidelijk Europa voort.

Vijgen, olijven, amandels groeien er weelderig naast tarwe, Turksch koren, katoen, tabak en suikerriet. In de bosschen vindt men heerlijke kurkeiken, citroen- en oranjeboomen, terwijl de boorden der moerassige *sjotts* onschatbare rijstoogsten opleveren. Hooger op treft men veelvuldig pijnbosschen en dadelpalmen aan, en overal waar, hetzij natuurlijk, hetzij kunstmatig, in de woestijn het water aan de oppervlakte van den bodem geraakt, gebruikt men het tot het besproeien van talrijke palmboomen, die best met « de wortels in het water en de kruin in de brandende zon » groeien, en een wezenlijke rijkdom voor de inboorlingen of den kolonist zijn.

Aan de grenzen der woestijn maakt men jacht op de leeuwen, die overigens tot in het Zuiden aangetroffen worden.

Behalve in de oasen, waar men de Tell-natuur wedervindt, brengt de Sahara enkel eenige schrale distels voort.

In Egypte kweekt men vooral graangewassen, vlas en katoen.

In Midden-Afrika drijft men handel in ivoor, dat van de slagtanden der talrijke olifanten afkomstig is. Deze leven in grooten getale op de boschrijke hoogvlakten, die zich van de Sahara-woestijn tot Zuid-Afrika toe uitstrekken. Zij verschillen eenigszins van de Aziatische olifanten, die b. v. veel kortere ooren hebben.

Het grootste landdier na den olifant, het neushoorndier, ontmoet men ook vrij talrijk in de dichte, moerassige deelen der Afrikaansche wouden. Een andere dikhuidige van buitengewone grootte is het nijlpaard, dat zich slechts met moeite op vasten grond beweegt, doch daarentegen met ongemeen gemak zwemt en duikelt. Uit eigenlijk Egypte is het sedert lang verdwenen; doch in den Boven-Nijl, den Senegal en talrijke stroomen en rivieren van Midden- en Zuid-Afrika wordt het veelvuldig aangetroffen. Ook de

krokodil, dien de oude Egyptenaars als eene godheid vereerden, en die toen tot aan de uitmonding van den stroom, tot in de zoogenaamde Delta gevonden werd, leeft thans in den Nijl nog enkel in het hooge Zuiden, en maakt verder meest al de groote waterloopen van tropisch Afrika, zelfs van Madagascar, onveilig.

Daarenboven wemelt Afrika van allerlei apensoorten, van zebra's, antilopen, giraffen, panters, hyena's en gevaarlijke slangen.

Twee eigenaardige boomsoorten van Afrika zijn de boabab en de wortelboom. De eerste groeit vooral in Senegambië, en verbaast door de buitengewone dikte van zijnen stam, die soms eene middellijn van acht meters heeft. Zijne bladeren en vruchten worden door de inboorlingen op verscheidene wijzen ten nutte gemaakt.

De wortelboom, die vooral op de moerassige kusten van de Portugeesche Zambezi-landen gevonden wordt, draagt dien naam, omdat een groot getal zijner takken uit de kruin des booms afdalen, en om den middelstam heen in den moerassigen bodem dringen, waar zij op hunne beurt wortels schieten. Eén enkele boom beslaat aldus dikwijls eene groote oppervlakte, en vormt als een ondoordringbaar dicht bosch, dat het verspreiden der verpestende moeraswalmen verhindert.

Men vindt ijzer en koper in de Atlas-landen en steenkolen in Mozambique; doch wat vooral gezocht wordt, is het goud, dat in Soedan, Somal en Zuid-Afrika met het zand van den boden vermengd is; en de diamanten, eveneens in dit laatste gewest.

Ziedaar het werelddeel, met welks bewoners wij gaan kennis maken. Wij zullen er afstammelingen vinden van volken, die eene gewichtige rol in de geschiedenis gespeeld hebben, als de Egyptenaars, de eerste voorlichters van Europa op de baan der beschaving, en de Mohammedaansche

Semieten, die eens ons werelddeel met ondergang bedreigden. Wij zullen in het uiterste Zuiden een volk ontmoeten, dat onze taal spreekt en trouw aan zijn Nederlandsch volkswezen verknocht is. Doch de groote meerderheid der Afrikaansche volken staat nog op de laagste sporten der menschenladder; hunne stammen hebben noch verstandelijke ontwikkeling noch stoffelijke beschaving, en van geschiedenis kan er dus bij hen geene spraak zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK

—

De Berbers

Men geeft den naam van Berbers aan de afstammelingen der talrijke volksstammen, welke van de westgrens van Egypte tot aan de oevers van den Atlantischen oceaan, vóor den inval der Arabieren het Noorden van Afrika bewoonden. Reeds op het einde der achtste eeuw was hun land onderworpen aan de machtige khalifs van Bagdad, de geestelijke en wereldlijke opperhoofden van het Arabisch-Mohammedaansche rijk, en vooral in de elfde eeuw kwamen zich talrijke Arabieren, bij voorkeur in de lagere streken aan de zeeoevers, vestigen. Voor den aandrang dier vreemden weken de Berbers achteruit, in het Oosten naar de woestijn, in het Westen naar de hooger gelegen vlakten der Atlas-hellingen.

De bekeering der Berbers tot den godsdienst der veroveraars heeft tot gevolg gehad, dat de taal van den Koran sedert den inval der Arabieren niet opgehouden heeft veld te winnen. Gansche stammen, die vroeger de tongvallen der Berbers spraken, zijn thans gearabiseerd, en kennen de taal hunner voorouders niet meer. In vele gewesten beweert de bevolking zuiver Arabisch te zijn, terwijl haar

in wezenlijkheid zeer veel Berber-bloed door de aderen vloeit.

Noord-Afrika is eeuwen lang aan vreemde meesters onderworpen geweest. De Semitische Karthagers, wier taal en volkswezen zeer nauw met die der Joden verwant was, hadden er reeds verscheidene eeuwen vóor onze tijdrekening een machtig rijk gesticht. De weelderige handelsstad Karthago, wier koopvaardijschepen alle zeeën doorkruisten, en in wier schoot de aloude beschaving van het Phenicische moederland schitterde, had niet alleen Noord-Afrika, maar ook Spanje, Korsika, Sardinië en een ruim deel van Sicilië aan hare macht onderworpen.

Na een meer dan honderdjarigen reuzenkamp werd de macht van Karthago door de Romeinen ten gronde geworpen, en de Punische handelsstad verwoest en aan de vlammen prijsgegeven.

Vijf eeuwen lang bleef Noord-Afrika een Romeinsch wingewest, en nog overal ontmoet men sporen van die lange overheersching.

Een Romeinsch veldheer, Bonifacius, in opstand tegen den keizer, riep in het begin der vijfde eeuw de Wandalen uit Spanje in Afrika. De Wandalen waren een woest en barbaarsch Germaansch volk, dat al plunderend en moordend, dwars door het huidige Frankrijk, tot in het Zuiden van Spanje was doorgedrongen. De Wandalen maakten zich meester van Noord-Afrika, en stichtten er een koninkrijk met Karthago als hoofdstad. Eene eeuw later viel het land in de macht der Grieken van het Oostersche rijk(Konstantinopel), en in 698 werd het nieuwe Karthago voor goed door den Arabier Hassan verwoest.

Welnu, van al die volken, die vóor den Arabischen inval over Noord-Afrika geheerscht hebben, is er in de Berberlanden geen spoor overgebleven. Noch in de taal, noch in de zeden, noch in den lichaamsbouw der Berberische stam-

men, vindt men iets dat aan het verblijf en de heerschappij der Pheniciërs, Romeinen, Grieken of Wandalen herinnert. Ten hoogste kan men veronderstellen, dat eenige blondharige bewoners der Algerische bergen afstammelingen der Wandalen zijn.

Het Berber-volk bestaat uit twee hoofdgroepen : de Berbers van het kustland en degenen der woestijn. De eersten bewonen het grootste deel van Marokko, ruime streken van Algerië, voornamelijk in de provincie Constantine, het Zuiden van Tunisië, en verder eenige oasen en hooglanden van Tripoli. In dit laatste land zijn er zelfs stammen, die, door de Arabieren uit de lagere, vruchtbare oeverstreek verdrongen, thans in het binnenwaarts gelegen bergland bij voorkeur in rotsholen en spelonken leven. De Berbers der woestijn zijn vooral de Toearegs, ten Zuiden van Algerië, en de Tibboes, ten Westen van Egypte.

Wij zullen vooral met de Berbers der Atlas-gewesten, de zoogenaamde Kabylen, kennis maken, en dan ook een woord over de gesluierde Toearegs der woestijn zeggen.

De naam der Kabylen, eigenlijk *Kabails* of *K'bails*, beteekent: de stammen. Zij leven inderdaad in afzonderlijke en zelfstandige stammen, waarvan elk eene soort van republiek vormt, die hare eigen inrichting, haar eigen bestuur, haar eigen leven heeft. De Kabylen zijn ongeveer ten getale van anderhalf millioen. In Marokko zijn er ruim vijf millioen Berbers, en omtrent drie millioen gemengde Arabieren.

Berbers en Arabieren zijn in talrijke gewesten, vooral in Tripoli, zoodanig vermengd, dat er daar van een afzonderlijk volkstype haast geene spraak kan zijn. Niet alleen de taal, maar in zekere mate ook het karakter en zelfs het lichamelijke uitzicht van den Arabier heeft er de Berber aangenomen. Daar waar elk volk zijne eigen kenmerken trouwer bewaard heeft, is echter het onderscheid vrij aan-

zienlijk. Het gelaat van den Berber is breeder en korter dan dat van den Arabier, zijne trekken zijn niet zoo regelmatig, zijne haren niet zoo zwart. Ook het karakter van beide volken is diep verschillend. Zoo deftig en onverschillig voor alles zich de Bedoeïen weet te toonen, zoo levendig en opgeruimd is de Kabyl. Deze is openhartig en werkzaam, en vreest niet, als de Arabier, zijne inwendige gevoelens door blik of stem te verraden.

Het gevoel der eigenwaarde, de zucht naar volstrekte onafhankelijkheid is bij den Kabyl in hooge mate ontwikkeld. Hij wil, zooals hij zegt, « Sultan zijn van zijn hoofd. » Zijne rechters mogen hem met geldboeten en verbanning straffen, maar hem niet in een gevang laten opsluiten. Kerkerstraf wordt als onvereenigbaar met de aangeboren menschelijke vrijheid beschouwd.

Terwijl de Arabieren over 't algemeen als zwervend herdersvolk leven, zijn de Kabylen landbouwers met vaste woningen. Deze laatsten onderscheiden zich niet door overdreven zuiverheid. Zij worden enkel gereinigd, wanneer het tijd is, mest naar den akker te voeren.

De Kabylen zijn wel tot het Islamisme bekeerd, doch zij hechten aan het strenge naleven van de voorschriften des Korans geenen hoogen prijs. Zoo hebben zij, b.v. haast niets aangenomen van wat het heilige boek aangaande de burgerlijke inrichting der Mohammedaansche samenleving voorschrijft. Hunne *kanoens* of voorvaderlijke gebruiken blijven nog altijd stalen wet voor hunne vergaderingen en ambtenaars.

In elken stam wordt wekelijks eene vergadering (*djemaâ*, d. i. eigenlijk : de moskee) belegd, waarvan de jonge lieden reeds op vijftienjarigen ouderdom als vrije burgers deel uitmaken. Die vergadering is oppermachtig. Over al wat het gemeenebest aangaat, het weze dan van staatkundigen, bestuurlijken of rechterlijken aard, heeft zij bevoegdheid.

Hare besluiten worden uitgevoerd door eenen ambtenaar, soort van burgemeester, die *amin* heet, en door de *djemaâ* gekozen wordt. De minderheid dier vergadering noemt den schatmeester.

De moordenaars worden door het gerecht niet vervolgd. De Kabyl is van oordeel, dat: « een moord maar geleend is, en teruggegeven moet worden. » Waar een moord gepleegd is, moeten de naastbestaanden des slachtoffers zijnen dood wreken. Het is de barbaarsche *vendetta* der Korsikanen, door de wet tot de hoogte eener regelmatige instelling verheven.

De Kabylen zijn een werkzaam en verstandelijk zeer ontwikkeld volk, en waarschijnlijk zullen zij al spoedig uit hunne aanraking met de Europeesche beschaving groot voordeel weten te trekken. Zedelijke en verstandelijke ontwikkeling zijn in hunne vaste landbouwdorpen stellig grooter dan in de zwervende tentenkampen der Bedoeïenen.

En ook hun verleden is een zekere waarborg voor de toekomst. Toen de Arabieren na Noord-Afrika, ook het Spaansche schiereiland aan hunne macht onderworpen hadden, zag men weldra in de Moorsche steden Cordova en Grenada kunsten en wetenschappen met ongemeenen glans schitteren. Terwijl Europa in diepe barbaarschheid gedompeld was, mochten zich de Mooren op een aantal mannen van buitengewone waarde beroemen. *Edrisi*, van Ceuta, die van 1099 tot 1164 leefde, schreef eene hoogst merkwaardige *Algemeene Aardrijkskunde*, en teekende eene wereldkaart. De geneesheer *Averroës* (1120-1198), die in Cordova en Marokko verbleef, schreef verscheidene werken van groote verdienste, en vertaalde de schriften van den Griekschen wijsgeer Aristoteles.

Doch die schitterende beschaving was slechts zeer gedeeltelijk eene vrucht van Arabisch vernuft en Arabisch werken. Niet de zegepralende Semieten waren er de wezenlijke

scheppers van, maar de overwonnen Kabylen. Bijna al de groote mannen van het Moorsche glanstijdvak zijn van Kabylschen oorsprong. Ook thans nog zijn de Algerische scholen in veel grooter eer bij de Berbers dan bij de Arabieren. Zelfs de Kabylsche meisjes leggen zich met vlijt op de studie der Europeesche wetenschap toe ; niet enkel in de steden of hunne nabijheid, maar zelfs in de meest afgelegen dorpen der barre Sahara-gewesten.

Jammer maar, dat door de macht van den Arabischen invloed het eigen volkswezen der Kabylen zoo diep verbasterd is. Deze hebben den godsdienst der overwinnaars aangenomen, en evenals in alle Muzelmansche landen is de Arabische *Koran* het voornaamste en dikwijls het eenige boek geworden,dat door het volk gelezen wordt. Ten andere, het Arabisch is eene rijke, wetenschappelijk ontwikkelde spraak, en dat zij de taal van den Profeet was, plaatst haar natuurlijk zeer hoog in het aanzien zijner volgelingen. Het is dan niet te verwonderen, dat het Kabylsche schrift in onbruik is geraakt, dat het Arabisch zoowel de school- als de kerktaal der Berbers is geworden, en dat er van Kabylsche letterkunde volstrekt geene spraak meer kan zijn.

De wegsmelting der Kabylen in de Arabische massa is echter nog verre van volledig te zijn, en de nieuwe wending, welke de Europeesche overheersching aan den loop der gebeurtenissen zal geven, zal waarschijnlijk het Berberische volkswezen voor ondergang behoeden. De volkstaal in het Kabylenland blijft nog altijd Berberisch, en er was hooger spraak van hunne burgerlijke en staatkundige instellingen, waarbij zij in menige gevallen het gezag van den den Koran miskennen. Ten andere, de Kabylen zijn op verre na zoo strenggeloovige Muzelmannen niet als hunne Bedoeïensche landgenooten. Den vasten van de maand Rhamadan onderhouden zij maar ten halve, en voor de voorschriften

des Korans aangaande de gebeden en de onthouding van zekere spijzen laten zij eveneens maar twijfelachtigen eerbied blijken.

In hunne dorpen heerscht de grootste broederlijkheid, en de geest van onderling samenbehooren is er zeer ontwikkeld. Wie een huis wil bouwen, mag op de hulp van gansch de gemeente rekenen, en wie door ziekte of anderszins belet is zijnen akker te beploegen of zijnen oogst naar huis te halen, zal altijd bereidwillige geburen vinden, om den arbeid in zijne plaats te verrichten.

De voornaamste Berberische stam der woestijn is het zwervende volk der Toearegs. Die naam roept onmiddellijk den sluier vóor den geest, waarmede zij zich het gelaat bedekken, en dien zij nooit verlaten, zelfs niet des nachts.

De gesluierde Berbers hebben al vroeg eene rol in de geschiedenis gespeeld. In de elfde eeuw overrompelden hunne strijdzuchtige benden gansch het Noord-Westen van Afrika en zelfs het Moorsche Spanje, en stichtten het uitgestrekte rijk der Almoravieden, waarvan Marokko de hoofdstad was. Twee eeuwen later werd aan hunne macht een einde gesteld door een opstand hunner Kabylsche stambroeders. Van dan af weken zij voor goed zuidwaarts naar de woestijn, waar zij in de min of meer vochtige bergdalen en in de ver verspreide oasen hunne licht verplaatsbare tenten gingen opslaan.

Men heeft gezegd, dat de Toearegs zoomin hunnen gelaatssluier als hunne huid afleggen, en dat is inderdaad zoo. Zij gebruiken eigenlijk twee doeken, om zich te sluieren : den *nikab*, die het voorhoofd, en den *litham*, die het overige deel van het gelaat bedekt. Die zonderlinge dracht mag zeker niet als eene eenvoudige modegril beschouwd worden. Vele Arabieren, Mooren en Negers sluieren zich het gelaat in de woestijn, doch enkel wanneer zij op reis zijn. Zij beveiligen zich op die wijze tegen het verblindend licht der

Sahara-zon, door het brandend zand weerkaatst, en tegen het gloeiend stuifzand, dat langs neus en mond binnendringt. Doch bij de Toearegs schijnt de sluier deel uit te maken van den persoon : mensch en sluier zijn als saamgegroeid. Wat ons verrassend mag toeschijnen is de bijzonderheid, dat die ongewone dracht de lieden niet belet elkander zoo gemakkelijk te herkennen, als zagen zij het onbedekte gelaat. Voor het overige kleeden zich de Toearegs niet zonder eenige sierlijkheid en weelde, en hun gewaad bedekt het gansche lichaam. Een deel van hunnen rechter arm is in eenen spiraalvormigen, koperen ring gesloten, die, naar zij beweren, hunne spieren grootere kracht bijzet.

Het gelaat der vrouwen is niet gesluierd.

De Toearegs kennen bijna geene nijverheid. Al wat zij noodig hebben, en wat hun de schrale natuur der woestijn zonder inspanning niet oplevert, moet hun door vreemdelingen verkocht worden. Zelfs met landbouw houden zij zich niet bezig, en brood is hun onbekend. Zij leven enkel van de karavanen, die zij als gidsen door de zandzee geleiden, en die bij den doortocht op elk gebied schatting betalen. Voor dat leven in de woestijn zijn zij wonder begaafd. Zij erkennen in de verte dingen, waarvan de Europeaan, met een verrekijker gewapend, niets bespeurt. Men zegt zelfs, dat zij aan de voetsporen en uitwerpsels der kemels in het zand kunnen zien, hoelang de karavaan voorbij is, tot welken stam zij behoorde. Zij zijn zeer zuinig, en kunnen desnoods zonder ongemak verscheidene dagen zonder voedsel blijven. Op hunne reizen slapen zij dikwijls eene maand lang alle nachten op den naakten, harden grond der woestijn.

Met het eerlijk gewonnen loon der gidsen en de schatting der doortrekkenden vergenoegen zich de Toearegs niet altijd. Hun naam beteekent « nachtroovers », en zij verdienen hem maar al te wel. Dikwijls worden de vreedzame

karavanen door hunne woeste benden verrast en overvallen, al wie weerstand biedt meedoogenloos vermoord, en de koopwaren der handelaars tot buit gemaakt. Overigens kennen zij geenen anderen rijkdom dan hunne kudden — buffels en kemels —, waarmede zij in de woestijn van oase tot oase zwerven. Zij zijn altijd te paard of op hunne dromadarissen, en weten zich nevens den nationalen platten dolk ook voortreffelijke Europeesche wapens aan te schaffen.

Evenals bij de Kabylen ontmoeten wij bij de Toearegs zeer demokratische instellingen. Ook bij hen zijn de volksvergaderingen oppermachtig, ofschoon de waardigheid van hoofdman veelal erfelijk is. Zelfs de vrouwen verrichten geenen slaafschen arbeid. Terwijl men zich luidruchtig op de strooptochten in de woestijn beroemt, en ze in gloeiende lofzangen verheerlijkt, wordt degene, die zich ten nadeele van een der hunnen aan diefstal schuldig maakt, met de grootste strengheid gestraft. Men klieft een zwaar stuk hout aan een uiteinde, rukt de klove met geweld open, en plaatst er het hoofd van den schuldige in. Het hout, dat zich sluiten wil, klemt tot plettens toe het arme hoofd als eene wigge, en veroorzaakt martelingen als die, waarin de looze Reinaard den armen Bruin gelokt had.

De Toearegs zijn Muzelmannen, doch nog meer dan hunne stambroeders, de Kabylen, worden zij door de strenggeloovige Arabieren voor halve heidenen uitgekreten. En niet te onrechte. Korans worden in het land bijna niet gevonden, en het Arabisch, de heilige taal der Mohammedaansche openbaring en des uitverkoren volks van Allah, leert de Toeareg volstrekt niet aan.

Hij spreekt nog altijd uitsluitend en in hare oorspronkelijke zuiverheid de taal zijner voorvaderen. Van de talrijke Arabische bastaardwoorden, die in de taal der Kabylen gedrongen zijn, is er hier geen spoor te bemerken. Reeds vóór eeuwen hadden de Toearegs eigene letterteekens, om

die taal te schrijven, en hier en daar vindt men nog op eene naakte rots der woestijn wonderbare opschriften, in *tamasjek*, de spraak der gesluierde woestijnschuimers, vervat.

DERDE HOOFDSTUK

—

De Arabieren

Lang vóor dat de voorvaderen der huidige Europeanen het eerste morgenlicht der beschaving hadden zien opgaan, schitterden kunsten en wetenschappen met helderen glans in het Zuid-Westen van Azië. Daar leefden de Assyriërs, de Chaldeeuwen, de Pheniciërs en de Joden, die vele eeuwen vóor het begin onzer tijdrekening machtige rijken gesticht hadden, en de grondslagen onzer hedendaagsche beschaving legden. De geschiedenis verhaalt ons wonderen nopens de pracht en den rijkdom hunner groote steden Ninive, Babylon, Tyr, Jeruzalem. Nog dagelijks worden door ijverige navorschers lang onder het zand begraven puinen en verbrokkelde kunstwerken voor den dag gehaald, die na vijf en twintig eeuwen nog onze verbazing en bewondering wekken. Babylon en Ninive waren monstersteden, van wier rijkdom en glans niets een denkbeeld kan geven; de handelsschepen van Tyr doorkruisten alle zeeën, en gingen op de verste kusten van Afrika en Europa schatten vergaderen ; uit Jeruzalem vertrokken de geestdriftige mannen, die de leer van Christus de wereld door gingen verkondigen.

Assyriërs, Chaldeeuwen, Pheniciërs en Joden behooren tot dezelfde volkenfamilie, waaraan men den naam van Semieten gegeven heeft.

Van Semitischen oorsprong zijn ook de bewoners van het Arabische schiereiland.

In de geschiedenis der oudheid, zooals wij die kennen, hebben de Arabieren geene uitstekende rol gespeeld. Zij zijn altijd buiten het woelen en botsen gebleven, van wat men in die tijden de beschaafde wereld mocht noemen. Noch met de Egyptenaren, noch met de Chaldeeuwen, noch met de Perzen, noch met de Grieken, noch met de Romeinen zijn zij wezenlijk in aanraking gekomen. En geen wonder. Van drie zijden door de zee omringd, wordt hun land ten Noorden door eene uitgestrekte steenachtige woestijn van de overige wereld afgescheiden. De groote veroveraars, welke aan het hoofd hunner zegevierende krijgsbenden, de rijke, veelbewogen landen van zuid-westelijk Azië doortrokken, hebben zich nooit in die barre, brandende vlakten gewaagd. De woestijn is altijd eene sterke schans geweest, waarachter de Arabieren veilig en ongestoord hunne onafhankelijkheid bewaarden.

Steden en dorpen vindt men in Arabië alleen in de vruchtbare dalen nabij den zeeoever, vooral in het Zuid-Westen. De hoogvlakten van het binnenland zijn bewoond door zwervende herders, welke men Bedoeïenen noemt. De eenige rijkdom dezer laatsten bestaat in hunne kemels en paarden. Zij hebben nooit groote staatsinrichtingen tot stand gebracht, en leven op aartsvaderlijke wijze onder het gebied van familie- en stamhoofden, aan welke men den naam van *sjeiks* en *emirs* geeft. Als alle zwervende stammen, leven zij onder licht verplaatsbare tenten, welke zij nu hier, dan ginder opslaan.

De Arabieren met vaste woningen, welke in de steden van het kustland verblijven, legden zich reeds in de

grijze oudheid zeer ijverig op den handel met vreemde landen toe. Niet alleen doorkruisten hunne karavanen het Arabische schiereiland, om de voortbrengselen van hun land tegen degene der naburige Aziatische gewesten te gaan verruilen; maar zij dreven ook uitgebreiden zeehandel. Reeds vóor meer dan 25 eeuwen bezochten hunne zeevaarders regelmatig de Afrikaansche kusten der Erythreesche zee, d. i. het noord-westelijke deel van den Indischen oceaan. Het was slechts veel later, dat zich beurtelings de schepen der Pheniciërs, Hebreeuwen, Egyptenaars en Grieken bij de hunne voegden.

Toen het Romeinsche rijk gevallen en Europa in den nacht der Middeleeuwen gezonken was, bleef er natuurlijk niets meer over van de vrij levendige betrekkingen, welke in de eerste eeuwen onzer tijdrekening tusschen de Grieksch-Latijnsche wereld en de oostkust van Afrika bestonden. De zeehandel kwam er weder uitsluitend in de handen der Arabieren.

Doch in den loop der zevende eeuw greep in Arabië eene gebeurtenis van onberekenbaar gewicht plaats, die de verhoudingen tusschen de bewoners van het schiereiland en degene der naburige landen diep kwam wijzigen.

In 571 was te Mekka een man geboren, die op het tooneel der wereldgeschiedenis eene rol gespeeld heeft, honderdmaal gewichtiger dan degene der machtigste veroveraars : Alexander, Cesar, Karel den Groote, Napoleon. Zijn naam was Mohammed of Mahomet, dat is te zeggen : de Veelgeprezene. Hij vatte het voornemen op, aan al de zoo verscheidene stammen van zijn vaderland éen enkelen godsdienst te geven, en ze tot éen enkel staatslichaam te vereenigen. Toen hij in 614 te Mekka als Godsgezant optrad, werd hij door gansch de bevolking gehoond en bespot; doch hij was eene dier brandende dweperszielen, die enkel voor éene gedachte, voor éen doelwit leven; die, zonder rechts noch

links te zien, met onverzettelijke wilskracht naar dat doelwit toeschrijden, en die niets — dan de dood — beletten kan, voorwaarts te streven. In 630 rukte hij zegevierend, aan het hoofd van 10,000 welgewapende partijgangers, zijne vaderstad binnen, en weldra was gansch Arabië tot zijne leer bekeerd en aan zijne macht onderworpen.

Degenen, die de leer van Mohammed volgen, noemt men Mohammedanen of Muzelmannen. Hun godsdienst heet de Islam. De leer des Islams is vervat in een heilig boek, den Koran, dat niet alleen geloofspunten en zedeleer bevat, maar ook de burgerlijke en maatschappelijke instellingen der Mohammedaansche samenleving nauwkeurig regelt. De Koran erkent de goddelijke zending van Mozes en Christus; doch hij verklaart tevens, dat zij slechts de voorloopers van Mohammed waren, en dat deze de laatste der profeten is. Het « ongeschapen woord » des Korans heeft God zelf den menschen toegezonden. Wie die stem niet volgt, kan nooit het paradijs binnentreden, dat Allah zelf den geloovigen toebereid heeft, en waar hen niet alleen zielevreugde, maar ook onzeggelijk zinsgenot wacht.

Het heilige Boek is in zangerige taal geschreven, en zelfs zijne bitterste vijanden prijzen den rijkdom en de heerlijkheid van zijnen stijl. Zijne zedeleer is streng en zuiver. Zij is zoo eenvoudig en zoo weinig aan uiterlijke vormen gebonden, dat zij aan huichelarij weinig plaats overlaat. Al wat het geweten der menschheid als goed erkent, wordt door den Koran verheerlijkt, en al wat het als kwaad verwerpt, met vreeselijke straffen bedreigd. Nochtans heeft Mohammed het aloude Arabische gebruik der veelwijverij gedeeltelijk gewettigd, en, evenals zijne landgenooten het te allen tijde gedaan hebben, neemt hij de barbaarsche wet der wedervergelding aan, welke den beleedigde of benadeelde verplicht, persoonlijk wraak te nemen.

De Koran schrijft voor, dat de Mohammedanen vijfmaal

daags het Opperwezen zullen aanbidden, en dat zij zich vóor elk gebed door afwassching zullen reinigen. Hij behelst ook de verplichting voor elken geloovige, ten minste éenmaal in zijn leven naar Mekka te reizen. Dat het aan menigen Muzelman uit de verwijderde gewesten van Afrika volstrekt onmogelijk is, dat gebod na te leven, zal men licht begrijpen. Doch overal vindt men toch geestdriftigen, die in het vuur van hunnen godsdienstijver de kracht putten, alle vermoeienissen en alle hinderpalen te overwinnen, en het verschuldigde gebed op het graf des Profeten te gaan prevelen. Zij worden na hunne terugkomst door hunne geloofsgenooten als heiligen beschouwd, en hun raad wordt zelfs in gewichtige omstandigheden met eerbied gevolgd.

Nevens die voorschriften van godsdienstigen aard, bevat er de Koran ook een aantal andere, welke op het burgerlijk leven betrekking hebben, en alles regelen wat de huwelijken, de erfenissen, de voogdij, enz. aangaat.

In den Koran is er geene spraak van een eigenlijken priesterstand, die in wezenlijkheid enkel in Turkije bestaat. Doch in al de deelen der Mohammedaansche wereld wijden zich een aantal geestdriftige geloovigen aan den dienst van Allah, en leven, hetzij afgezonderd van hunne medemenschen, hetzij in kloosters vereenigd, hetzij als geloofspredikers, om overal godsdienstijver en dweepzucht te gaan aanvuren.

Die godsdienst was het, welken Mohammed aan zijne volgelingen geboden had, de wereld door te gaan verspreiden, » het zwaard in de eene en den Koran in de andere hand. » En de *geloovigen* hebben dat voorschrift niet vergeten. Eene eeuw na den dood des Profeten was Syrië, Perzië, gansch Noord-Afrika en zelfs Spanje aan de Arabieren onderworpen, en de *Khalifs* (d. i. opvolgers van Mohammed) hadden reeds verscheidene malen Konstantinopel, de hoofdstad van het Oostersche rijk, bestormd.

Een ware menschenstroom richtte zich van dan af uit het Arabische schiereiland naar Afrika, en in vele gewesten heeft hij den oorspronkelijken volksaard volkomen doen verdwijnen. Een treffend voorbeeld daarvan is Egypte.

Men weet, dat kunsten en wetenschappen in Egypte reeds dan tot eenen hoogen graad van ontwikkeling geraakt waren, toen Europa nog voor lange eeuwen in den nacht der barbaarschheid gedompeld was. De reusachtige obelisken, tempels, paleizen en pyramiden, welke de Egyptenaars opgericht hebben, wekken nog heden onze verbazing. Met de bouwstoffen van de groote pyramide van Gizeh alleen, zou men een stevigen muur van Oostende tot Aarlen kunnen oprichten. Op duizenden steenvlakken en papyrusbladeren ontcijferen de geleerden nog heden hun wonderbaar beeldschrift (*hieroglyphen*), dat ons de geschiedenis, de maatschappelijke toestanden, de ontwikkeling der nijverheid, ja, tot het dagelijksche leven toe, in de kleinste bijzonheden leert kennen. Doch de glans dier beschaving mag niet doen vergeten, dat de groote massa van het Egyptische volk in de diepste ellende en onder den druk der onverbiddelijkste dwingelandij leefde. De als goden vereerde koningen en de in weelde badende hoogere standen, waren door eenen afgrond van het arme volk gescheiden, dat elken steen der vorstelijke praalgebouwen met zweet en bloed besproeide.

De heerschappij der « afstammelingen van de zon » — zoo heetten de Egyptische koningen — heeft al spoedig plaats gemaakt voor vreemde overheerschingen; Perzen, Grieken en Romeinen hebben als meesters de Nijlvallei betreden ; doch de ellendige toestand der Egyptische volksmassa is gebleven wat hij voor duizenden jaren was.

De verovering van het land door de Arabieren heeft aan Egypte geene verandering toegebracht. Vijf eeuwen lang, van 565 tot 1182, waren er de Arabieren de onbetwiste

meesters, en ofschoon sedert dien het bewind in de ruwe handen van Mamelukken en Turken rustte, was het toch de Arabische invloed, welke langzamerhand den Egyptischen landaard wijzigde en vervormde.

Nog in de tiende eeuw werd het Koptisch, een afstammeling van het Oud-Egyptisch, gansch het land door gesproken. Doch in de steden vooral werden de Arabieren immer talrijker, en met de uitbreiding van hunnen godsdienst in al de standen van het veroverde volk, won ook de Arabische taal van dag tot dag veld. Immers, talrijke Egyptenaars, om zich de nieuwe meesters gunstiger te maken, namen de leer van Mohammed aan. Die nieuwbekeerden, die voortaan al wat eeredienst, zedeleer en burgerlijke wetgeving betrof, in den Arabischen Koran moesten zoeken, en die met het « edele volk des Profeten » in gedurige aanraking kwamen, vergaten al spoedig de aloude taal hunner vaderen, om het Arabisch aan te nemen. Was dat overigens geen uitmuntend middel, om aan de diepe minachting te ontsnappen, waarmede de nieuwe meesters van het land op zijne oorspronkelijke bewoners nederzagen ? Die tot den Islam bekeerde Egyptenaren bewonen vooral den buiten, en zijn nog altijd zóo arm en zóo ellendig als hunne voorvaderen het ooit waren. Men noemt ze Fellahs of Fellâhin.

In de steden vooral zijn echter een groot getal afstammelingen der vroegere bewoners aan het Christendom trouw gebleven. Zij belijden den Oosterschen eeredienst, en maken ongeveer het vijftiende deel der gezamenlijke bevolking uit. Men noemt ze Kopten. Veel langer dan de ellendige, tot den Islam bekeerde Fellâhin hebben zij aan de voorvaderlijke taal vastgehouden ; doch, hoe levendig ook de dwepende godsdiensthaat zij, die hen van de Arabieren scheidt, toch hebben ook zij ten slotte voor de macht van den Arabischen invloed moeten bezwijken. Thans wordt het Koptisch nergens meer gehoord in Egypte, en zelfs de godsdienstige boeken der christene Kopten zijn in Arabische taal geschreven.

Egypte ligt op de groote handelsbaan tusschen Europa en Azië, en daarom was het onvermijdelijk, dat er zich de Europeesche invloed oppermachtig moest doen gevoelen. Te Cairo bestaat er eene polytechnische school, eene school voor rechtsgeleerdheid, eene school voor landmeetkunde, eene normaalschool, eene school voor geneeskunde, eene nijverheidschool en een aantal andere, alle door het Mohammedaansche Staatsbestuur onderhouden. Buitendien bestaan er nog een twintigtal zeer bloeiende vrije scholen. Egypte heeft dagbladen en tijdschriften, in Arabische taal uitgegeven, welke voor tal van soortgelijke Europeesche uitgaven niet behoeven onder te doen. Hun publiek stelt evenveel belang als wij in al de groote vraagstukken, die voor de openbare denkwijze of in geleerde kringen aan de dagorde zijn.

Men moet daar echter onmiddellijk bijvoegen, dat de Mohammedanen uit de groote Egyptische steden door hunne aanraking met de Europeesche beschaving diep, zeer diep gewijzigd zijn geworden. En naarmate zij de Westerwereld naderden, werd de klove tusschen hen en hunne overige stamgenooten zoo diep, dat men zich kon afvragen of zij niet geheel van de Oosterwereld afgescheiden zijn. De Arabieren en de inheemsche belijders van den Islam, welke hooger op naar het Zuiden wonen, maken bitter weinig onderscheid tusschen hunne geloofsgenooten uit de hoogere Egyptische standen, en de Europeesche Christenen of « Frankische honden », zooals zij ze noemen. Zij weten, dat de godsdienstijver en zelfs het geloof in die kringen zeer verzwakt zijn, en vooral in het Zuiden, waar de godsdienstige zin louter blinde dweperij is, heeft men altijd het Egyptische juk met leede oogen beschouwd. Men weet dat de Khedive of onderkoning van Egypte, Ismail Pasja, de grenzen van zijn land tot aan de groote meren onder den evenaar vooruitgeschoven en gansch Oost-Soedan aan zijne

macht onderworpen had. Hij had zelfs, onder den druk der Europeesche denkbeelden, maatregelen genomen, om ook in die gewesten den slavenhandel af te schaffen. Doch een « Mahdi » of Verlosser is uit naam van den godsdienst opgestaan, zijn vurig woord heeft de dweepzuchtige « geloovigen » te wapen geroepen, en noch de legers van den Egyptischen onderkoning, noch de Engelsche hulptroepen hebben den afval van die gewesten kunnen verhinderen. Het moge waar zijn, dat het eigenbelang der slavenhandelaars krachtig medegewerkt heeft, om de zaak der oproerlingen te doen zegevieren; het is niet minder onbetwistbaar, dat de Mahdi enkel den kreet: « Het geloof is in gevaar! » heeft hoeven te slaken, en dat die kreet altijd voldoende is, om ginder gansch de bevolking naar de wapens te doen grijpen (Edw Dicey: *What next in Egypt?* Nineteenth Century, Sept. 1889).

.Het is niet noodig aan te dringen, om den almachtigen invloed te doen begrijpen, welken de Arabieren in zulke dweepzuchtige streken uitoefenen: zij, die als stamverwanten des Profeten door al hunne Afrikaansche geloofsgenooten als meerderen en natuurlijke meesters beschouwd worden.

Dit laatste is echter niet volkomen waar voor de Arabieren uit den Maghreb. Wel erkennen de Berbers de meerderheid der Arabieren, wel zijn zij zelfs overal bezig langzamerhand hunne taal voor degene des Korans te vergeten; doch, zooals wij het reeds in vorig hoofdstuk zeiden, zij houden daarom niet minder taai aan eigen wezen en aan volledige onafhankelijkheid vast.

De Fransche overheersching in Algerië, die zich nu tevens feitelijk over Tunisië uitstrekt, heeft ook in die landen de Arabieren in rechtstreeksche en gedurige aanraking met de Europeesche beschaving gebracht. Men zou dus ook hier de toenadering tusschen beide werelden kunnen ver-

wachten, die wij daareven in Egypte ontmoet hebben. In wezenlijkheid is de klove tusschen Arabier en Europeaan hier ongeveer even breed als ten tijde der verovering. In Egypte is het Arabisch de taal van den Staat, de taal van het onderwijs, en de Europeesche denkbeelden worden er door het Arabische woord gedragen. Doch in Algerië wordt door het Bestuur het bestaan van Arabisch-sprekenden als een tijdelijk kwaad beschouwd, dat met alle middelen moet bestreden worden. De Franschen hopen, vroeg of laat hunne taal aan Arabieren en Berbers op te dringen. Aan de mogelijkheid daarvan schijnt niemand te twijfelen. Ja, Onésime Reclus aarzelde niet te schrijven : « Het is onzin te verklaren, dat Arabieren en Berbers niet tot Franschen kunnen gemaakt worden. » (Nouvelles géographiques, octobre 1892).

Wij zullen niet beweren, dat bij zeer langdurige Fransche overheersching het volkswezen der inboorlingen ten slotte niet versmacht zou kunnen worden. Wel zijn er in Algerië, volgens de volkstelling van 1891, nog altijd zevenmaal meer inboorlingen dan Europeanen ; doch men mag niet vergeten, dat de Arabieren van den Maghreb den strijd om 't bestaan in zeer ongunstige voorwaarden voeren. De Tripolitaansche woestijnen zonderen de Arabieren der Atlasgewesten van de groote massa hunner stambroeders af. Van eenen anderen kant maakt de uitbreiding van wouden en bebouwde akkers en de verbetering van het waterstelsel het land van jaar tot jaar beter geschikt voor Europeesche volkplanting. De 120.000 Fransche en Spaansche landbouwers in de provincie Oran zullen er weldra de inboorlingen in getal overtreffen, en aldus het afgescheiden Arabische lidmaat op zijne beurt in tweeën snijden.

Wat echter waarschijnlijker mag heeten, is dat de Arabieren, die de Franschen als doodsvijanden beschouwen, voor den aandrang der vreemdelingen zullen achteruitwijken, om zich met die gewesten te vergenoegen — en zij

zijn zeer aanzienlijk — waar den Europeaan het leven volstrekt onmogelijk is. Reeds heeft de volkstelling van 1891 in de hoofdstad niet meer dan 23.231 inboorlingen tegen 113.726 Europeanen gevonden. Het Fransch bestuur biedt den inboorlingen enkel *Fransch* onderwijs aan. Dat de Arabieren die scholen weinig of niet bezoeken, zal men licht begrijpen. In 1882 telden zij voor gansch Algerië slechts 3000 leerlingen! In die omstandigheden is het Fransch bestuur eene ramp voor de verwonnelingen, en een onoverkombare hinderpaal op de baan des vooruitgangs, met zoo vasten tred door hunne stambroeders uit Egypte bewandeld.

De Arabieren van het Marokkaansche keizerrijk zijn slechts eene kleine minderheid in het land, doch zij hebben aan de groote meerderheid der Berberische bevolking hunne taal opgedrongen. Die gearabiseerde Berbers hebben echter, zoowel als de andere, hunne aloude instellingen bewaard, en, ofschoon zij onbetwist het geestelijk gezag van den sultan als « Emir el Moeslemin (gezagvoerder der geloovigen) » erkennen, weten hunne stammen de staatkundige onafhankelijkheid bijna ongeschonden te bewaren.

De Marokkaansche Arabieren zijn een der achterlijkste deelen van den volksstam, wars van allen vooruitgang en van alle aanraking met de Europeanen. Marokko, dat slechts door eene enge zeestraat van Europa gescheiden is, blijft ons een der vreemdste gewesten van Afrika. Het zou wellicht reeds lang in de macht van eene of andere Europeesche mogendheid gevallen zijn, indien de naijver van allen daartoe geen beletsel was voor elk in 't bijzonder.

De Arabieren der Atlaslanden hebben grootendeels de zeden en gebruiken hunner voorvaderen behouden. Zij leven bij voorkeur onder tenten, welke zij, volgens de noodzakelijkheden van het oogenblik, van de eene plaats naar de andere overbrengen. Het persoonlijk bezit van bepaalde

akker- of weigronden is bij zulke zwervende levenswijze niet denkbaar. Ook kennen de Bedoeïenen enkel het gezamenlijk grondbezit. Hunne velden zijn *arch* of *melk*, dat is : zij behooren ofwel aan den stam, ofwel aan de familie ; maar nooit aan eenen afzonderlijken persoon. Die omstandigheid maakt het binnendringen der Europeesche kolonisten in de door Arabieren in bezit genomen streken zeer moeilijk.

De Bedoeïen houdt zich hoofdzakelijk met veeteelt bezig.

Doch niet alleen naar Noord-Afrika heeft zich de stroom der Arabische landverhuizing gericht.

Ofschoon de Arabieren reeds in de grijze oudheid op de Afrikaansche kusten van den Indischen oceaan druk handel dreven, schijnen zij er zich echter in den Vóor-Mohammedaanschen tijd niet blijvend gevestigd te hebben. Doch, evenals de godsdienstige twisten in Engeland gansche scharen Engelschen de wijk naar Noord-Amerika deden nemen, zoo begon ook gedurende de godsdienstoorlogen, welke na Mohammeds dood in Arabië uitborsten, eene regelmatige uitwijking van Arabieren naar de kustlanden der Indische zee. Toen de Portugees Vasco de Gama de eerste de Kaap der Goede Hoop had omgevaren, en den zeeweg naar Indië zocht, vond hij op die kust verscheidene bloeiende steden, door Arabieren bewoond.

De Portugeezen vestigden talrijke handelskantoren op gansch die kust, en verder oostwaarts, in Arabië, in Indië, tot in China toe. Zij stichtten alzoo een uitgestrekt koloniaal rijk, dat hun echter grootendeels door de Hollanders en door de Engelschen ontrukt werd. Uit Arabië en het Afrikaansche kustland tot voorbij Zanzibar werden zij verdreven door de imans van Maskate, eene stad in zuid-oostelijk Arabië. Anderhalve eeuw wisten de imans die uitgestrekte Afrikaansche bezittingen te behouden ; doch eindelijk werd Zanzibar met de tegenoverliggende kust van het

Een Afrikaansche Arabier (Tippoe-Tib).

moederland los, en vormde een onafhankelijk Arabisch Sultanaat.

Vandaar zijn de Arabieren onverpoosd naar Middel-Afrika voortgedrongen. In de gewesten tusschen de kust en de groote meren, in gansch het oostelijk deel van het onmetelijk stroomgebied van de Kongo, treft men ze in grooten getale aan. Zij drijven er druk handel in al wat het land voortbrengt; doch voegen meestal ook den handel in slaven bij den handel in ivoor. Daar de slavernij, die zoo diep in den Afrikaanschen bodem ingeworteld is, niet tegenstrijdig is met hunnen godsdienst en hunne maatschappelijke instellingen, en daar het klimaat dier gewesten niets buitengewoons heeft voor de zonen der brandende zandvlakten van Arabië, zoo zijn zij veel beter dan de Europeanen geschikt, om zich ginder blijvend te vestigen. Zij weten dan ook op de inboorlingen grooten invloed uit te oefenen, en worden door dezen als natuurlijke meerderen beschouwd. Jegens de Europeanen, die zich in die streken wagen, toonen zij zich over 't algemeen voorkomend en hulpvaardig; zoolang zij, wel te verstaan, hunne stoffelijke belangen niet bedreigd zien. « Zonder de Arabieren zou het stroomgebied van de Kongo nog een onbekend land zijn. » (Elisée Reclus, *Nouv. Géogr. XIII*, bladz. 201).

Dat de Arabieren slavenhandel drijven, en duizenden ongelukkigen naar Khartoem en Zanzibar zenden, vanwaar zij verder op naar Egypte, West-Azië en zelfs naar Madagascar gestuurd worden, is zeker ten hoogste te betreuren. Doch men mag niet vergeten, dat daar waar geene Arabieren zijn, de slavenhandel niet minder bloeit, — en dan nog in gezelschap der menscheneterij, die de Arabieren overal, waar zij komen, doen verdwijnen. De Arabier weet door den Zwarte zijne meerderheid te doen erkennen, en het is onbetwistbaar, dat hij die gebruikt, om hem beter, werkzamer en zedelijker te maken.

Ook in het grootste deel van den uitgestrekten Soedan zijn de Arabieren doorgedrongen. Door de Foelahs (1) krachtdadig ondersteund, hebben zij hunnen godsdienst tot in de onmiddellijke nabijheid van den Atlantischen oceaan weten uit te breiden. En overal, waar zich eene moskee verheft — al was zij maar van klei en stroo — leeren eenige geloovigen den Koran spellen, en wordt het Arabisch de eenige schrijftaal. In Bornoe leven 100,000 Arabieren, die hunne moedertaal met buitengewone zuiverheid spreken, en ook verder op naar het Zuiden en naar het Westen treft men ze veelvuldig aan.

De onafhankelijke Staat, dien zij in Zanzibar gesticht hadden, is sedert 5en Oogst 1890 onder de bescherming van Engeland. Het kustland hadden Duitschland en Engeland eene maand vroeger onder elkander verdeeld. Doch die gebeurtenissen van louter staatkundigen aard zullen aan den wezenlijken toestand geene diepe wijzigingen toebrengen. De uitbreiding van den Arabischen invloed en de verspreiding van den Islam zullen waarschijnlijk zoo spoedig niet ophouden, omdat hunne oorzaken in de natuur zelve der dingen liggen.

---

(1) Tot den Islam bekeerde bewoners van Middel- en West-Soedan. Men noemt ze ook Foels of Foelbe.

VIERDE HOOFDSTUK

—

De Abessiniërs

Evenals nog vóor een paar eeuwen de geleerden met onvermoeibaar geduld den hersenschimmigen steen der Wijzen zochten, die alle metalen in goud moest doen verkeeren, en het wonder geneesmiddel tegen alle kwalen, dat het menschelijk leven onbepaald moest verlengen; zoo zochten ook vroeger de ontdekkingsreizigers naar een land en eenen vorst, die enkel in de kinderlijk eenvoudige verbeelding der tijdgenooten bestonden.

Sedert eeuwen vertelde men in Europa van eenen koning uit het verre Oosten, die, ofschoon van alle zijden door ongeloovigen omringd, met zijn volk het ware christen geloof beleed. Evenals de bisschoppen liet hij een kruis vóor zich dragen, om zich aldus als voorstander en verdediger van de leer des gekruisigden te doen kennen. Daarom noemde men hem Priester Johannes, of korter Paap Jan.

Gansch het Oosten door heeft men het christenrijk van Paap Jan gezocht, tot in Indië, ja, tot in China toe, waar men beweerd heeft, het dan ook werkelijk te hebben gevonden.

In 1444 verschenen op het Concilie van Florencië in Italië eenige Abessinische monniken. Zij verhaalden, dat hunne landgenooten christenen waren, en dat de vorst, als volgeling van Christus, een kostbaar kruis droeg.

Die zendelingen verwekten natuurlijk in Europa groot opzien. De aardrijkskundigen, en vooral zekere Broeder Mauro, vroegen hen uit nopens hun vaderland, en vulden met de namen van steden, waterloopen en gewesten, die zij van hen vernamen, al de tot dan toe wit gebleven deelen der Afrikaansche landkaart. Eeuwen daarna vond men nog die namen der bijzondere aardrijkskunde van Abessinië over de kaart van gansch het vasteland, tot nabij de Kaap der Goede Hoop toe, verspreid.

Het spreekt van zelf, dat men zich al spoedig afvroeg, of het zoolang en zoo vruchteloos gezochte rijk van Paap Jan niet het vaderland dier vreemdelingen was. Koning Jan II van Portugal nam de zaak zoo ernstig op, dat hij kort daarna twee gezanten naar Abessinië zond, om er met den beroemden Priester betrekkingen aan te knoopen.

Evenals de alchemie, door hare hardnekkige aanhoudendheid bij het opsporen van onvindbare dingen, dan toch ten slotte aanleiding heeft gegeven tot het ontstaan eener ernstige en vruchtbare wetenschap, de scheikunde; zoo is ook de legende van Paap Jan en zijn onvindbaar rijk de oorzaak geweest, dat Europa al vroeg met het verre Abessinië in betrekking geraakte.

Waarlijk, het Abessinische volk was de belangstelling van Europa wel waard.

Als eene hooge, uitgestrekte vesting verheft zich zijn vaderland boven het lage kustland en de barre vlakten, die het van alle zijden omgeven. Terwijl men soms op de hoogste toppen zijner reusachtige bergmassa's in Juni versche sneeuw vindt, brandt daarbeneden op al de grenslanden de gloeiende Soedan-zon.

Doch niet minder dan het land is de bevolking van Abessinië diep verschillend van wat haar omringt.

De Abessiniërs noemen zich zelven Ethiopiërs, een naam, die reeds in de grijze oudheid aan de volken, die ten Zuiden van Egypte woonden, gegeven werd. Het woord Abessiniërs komt waarschijnlijk van het Arabische *Habesch*, dat « gemengd » beteekent. Inderdaad, het Abessinische volk is van zeer gemengden oorsprong. De oorspronkelijke bevolking was waarschijnlijk van zwarte kleur. Men wil de taal dier eerste bewoners terugvinden in de spraak der Agaoes, die nog niet overal met het heerschend ras samengesmolten zijn.

Vanwaar het meer ontwikkelde ras gekomen is, dat de Agaoes onderworpen heeft en waarmede deze van lieverlede samengesmolten zijn, kan niet met zekerheid worden gezegd. Het bestaat uit krachtige, welgevormde menschen, met een ovaal gelaat, vleezige doch niet vooruitstekende lippen, schoone, donkere oogen. Geheel hun voorkomen is Europeesch.

Zijn die veroveraars uit Indië gekomen, zooals men wel eens verondersteld heeft ? Zijn zij van Semitisch bloed, als de Arabieren of van Chamitisch (Hamitisch) als de oude Egyptenaren ? Men zal het waarschijnlijk nimmer met zekerheid weten ; want bijna nergens op den aardbol hebben zich diep verschillende menschenrassen zoo herhaaldelijk en zoo volledig vermengd als in dat deel van Afrika.

Ten andere, het lijdt geen twijfel, dat meer dan twee volken aan de vorming der huidige Abessinische natie hebben deel gehad. Talrijke Arabieren zijn de Roode zee overgestoken, om zich in Tigre, het Noorden van het land, te komen vestigen. De taal van dat gewest laat daaromtrent geen twijfel over. Aan den tegenovergestelden kant dringen langzamerhand de Galla-Negers vooruit, en dragen er het

hunne toe bij, om het Abessinische type van lieverlede te wijzigen.

De Abessiniërs zijn christenen, en om zich te onderscheiden van de Mohammedanen en heidenen, die hen van alle zijden omringen, dragen zij om den hals een blauw zijden koordje. Een diep godsdienstigen zin schijnen zij echter niet te bezitten, en het blijkt niet, dat hun eeredienst eenen gunstigen invloed op hunne zeden uitoefent. Over het algemeen bepalen zij zich bij het inachtnemen van eenige uiterlijke gebruiken van den godsdienst. Zij zijn overigens zeer bijgeloovig, en leggen vooral eene diepe vereering voor de Heilige Maagd aan den dag.

Dit is wellicht de reden, waarom de protestantsche zendelingen, die den heiligendienst afgoderij noemen, ginder zoo weinig bijval vinden.

Men weet niet met zekerheid, wanneer de Abessiniërs het christendom hebben aangenomen. Men verhaalt van twee jongelingen, die zich in 333 op een Egyptisch schip bevonden, en op de Abessinische kusten schipbreuk leden. Een van hen zou zoozeer het vertrouwen des konings gewonnen hebben, dat deze hem de opvoeding van zijnen eigen zoon toevertrouwde.

De Egyptenaar, die christen was, zou van die gelegenheid gebruik gemaakt hebben, om den toekomenden vorst in de leer van Christus te onderrichten. En zoodra hij den troon bestegen had, verhaastte zich natuurlijk de jonge vorst zijnen nieuwen godsdienst in gansch het rijk in te voeren. Anderen verhalen, dat de kamerling der koningin Candace, door den diaken Philippus gedoopt, de apostel van zijn vaderland werd.

Wat er van zij, tegenwoordig wordt het hoofd der Abessinische kerk, de Aboena (d. i. onze vader), door den Koptischen patriark van Alexandrië benoemd. De Aboena zalft den vorst en wijdt de priesters.

Het is natuurlijk van het begin af de wensch der katholieke landen geweest, door de Abessinische christenen het oppergezag van den Paus van Rome te doen erkennen. Portugal vooral heeft het mogelijke gedaan, om tot dien uitslag te geraken. Niet alleen knoopte het vriendschapsbetrekkingen aan met de Afrikaansche « geloofsbroeders »; maar het kwam hun ook krachtdadig ter hulp, toen Abessinië door de alom zegevierende Turken aangevallen werd. En inderdaad, in het begin der zeventiende eeuw mocht men zich over den zoo vurig gewenschten uitslag verheugen : de koning ging tot den katholieken eeredienst over. Doch het volk volgde hem niet zoo gedwee als destijds zijnen voorganger uit de vierde eeuw. Priesters en geloovigen kwamen in opstand, en de koning zag zich gedwongen, den troon af te staan ten voordeele van zijnen zoon, die zich dan ook verhaastte den ouden godsdienstvorm weder in eere te herstellen.

In bergachtige landen, waar de natuur zelve door machtige hinderpalen het verkeer tusschen de verschillende deelen zoo niet onmogelijk, dan toch zeer moeilijk heeft gemaakt, is over 't algemeen de staatkundige eenheid niet gemakkelijk te bevestigen of te behouden. In de oudheid zien wij het kleine Griekenland in zoovele zelfstandige Staten verdeeld, als de bergen en de grillige krommingen der kustenlijn er verschillende kantons hadden van elkander gescheiden. Nog heden is het bergachtigste land van Europa, het kleine Zwitserland, eene bondsrepubliek, dat is een Staat, waar elk kanton in zake van bestuur de grootst mogelijke zelfstandigheid geniet.

Men zou dan mogen denken, dat ook in het « Afrikaansche Zwitserland », in Abessinië, de verdeeling in een zeker getal onafhankelijke Staten moet worden aangetroffen. Zulks kon echter moeilijk het geval wezen Van alle zijden door dweepzuchtige Mohammedanen omringd, die gedurig

hunne onafhankelijkheid bedreigden; op hun hooggebergte, dat als een eiland boven de baren der eindelooze zandzee uitsteekt, van alle geloofs- en stamgenooten afgezonderd, hadden de Abessiniërs er het grootste belang bij, nooit de gulden spreuk te vergeten : Eendracht maakt macht. En die eendracht moest natuurlijk, volgens de Oostersche begrippen, den vorm aannemen van blinde gehoorzaamheid aan denzelfden koning.

De geschiedenis van Abessinië is dan ook niets anders dan een gedurige kamp tusschen die twee tegenstrijdige krachten : de eene, die den samenhang tot één geheel, de andere, die de zelfstandigheid van elk der deelen wil. De macht van den *Negus* — « den koning der koningen van Ethiopië » — is bij name altijd onbeperkt geweest. Doch de *ras* of stadhouders der verschillende gewesten streefden altijd min of meer naar onafhankelijkheid, of althans naar zelfstandigheid, en in de twee laatste eeuwen gelukte hun dat streven over 't algemeen zóo goed, dat het land in volledige regeeringloosheid gevallen was.

De staatkundige eenheid van Abessinië was dus feitelijk sedert lang verbroken, toen zij in het midden dezer eeuw hersteld werd door een man met buitengewone wilskracht.

In 1818 in de provincie Quara geboren, was de jonge Kassai officier in het leger der koningin van Gondar, toen hij tegen zijne vorstin opstond. Hij was vroeger haar gunsteling geweest, doch om een onbeduidende oorzaak, — om eene koe, zegt men — met haar in twist geraakt. Gedurende een gevecht bracht Kassai eigenhandig zijne meesteres eenen lanssteek toe. Hij nam haar gevangen, en gaf haar de vrijheid niet weder, vóor zij hem Gondar afgestaan had. Het krijgsgeluk lachte hem toe. Hij onderwierp het eene Abessinische gewest na het andere, en in 1855 was de eenheid van het land onder zijnen schepter hersteld. Hij liet

Een Abessinisch Krijgsman.

zich als Groot-Negus of « Koning der Koningen van Ethiopië » kronen, onder den naam van Theodoros II. Om zijn koningdom in de oogen des volks te wettigen, beweerde hij af te stammen van den Joodschen koning Salomon en van eene Ethiopische koningin, van welke in den Bijbel spraak is.

Theodoros was een ruw en wreed mensch, die, gewoon aan zijne hevige, woeste hartstochten den vrijen teugel te vieren, zich nooit door gewetensbezwaren of eerbied voor het gegeven woord liet tegenhouden. Hij ontving soms zijne bezoekers, te midden van vier leeuwen gezeten. Zijne regeering was een zonderling mengsel van een krachtdadig streven naar heilzame hervormingen en een smachtend verlangen naar grenzenlooze alleenheerschappij.

Hij kwam in botsing met de Engelsche regeering, door willekeurig eenige Engelsche zendelingen in hechtenis te houden. Engeland zond sir Robert Napier met een leger naar Abessinië. Theodoros werd verslagen, en hij bracht zich om, ten einde niet levend in de handen zijner vijanden te vallen (April 1868).

Het Engelsch leger verliet onmiddellijk het land, en nu begon een lange burgerkrijg tusschen de drie koningen, of liever onderkoningen : Menelik van Choa, Kassai van Tigre en Gobhesich van Amhara.

Elk van de drie heeft op zijne beurt den troon van den Groot-Negus mogen beklimmen. In 1868 liet zich Gobhesieh te Gondar kronen, doch reeds in 1872 werd hij onttroond door Kassai, die onder den naam van Koning Jan tot in 1889 heerschte. Deze geraakte in oorlog met de Italianen, die zich intusschen, aan den voet der Abessinische bergen, aan den zeeoever hadden gevestigd, en immer verder naar het binnenland drongen. Eerst verraste en versloeg de ras Aloela een Italiaansch korps te Dogali (1887) ; doch toen een Italiaansch hulpleger van 12,000 man ontscheept

was, week koning Jan, met 80.000 strijders toegesneld, zonder slag of stoot terug. Twee jaar daarna, door zijne vasallen verlaten, trok hij op tegen den Mahdi, en werd den 11n Maart 1889 verslagen en gedood.

Nu was het de beurt van Menelik, den bondgenoot der Italianen. Hij verkreeg de onderwerping der groote Abessinische leenmannen, en liet zich den 3n November 1890 te Antoto als Negus van Abessinië uitroepen.

Het land staat wel is waar nog niet onder de officiëele bescherming van Italië ; doch Europa erkent, dat het tot de Italiaansche invloedssfeer behoort.

Ofschoon de Abessiniërs gedurende lange eeuwen een afgezonderd bestaan geleid hebben, zijn zij op verre na niet zonder beschaving.

Hunne voornaamste nijverheid is de linnenweverij. Ook houden zij zich met metaalbewerking bezig. Zij smelten ijzer, smeden werktuigen en wapenen, en hebben ook handige goudsmeden. De gedurige afwisseling van steile rotswanden en diepe valleien maakt den handel zeer moeilijk.

Eene eigenaardige kunst hebben de Ethiopiërs ook, en dikwijls versieren verscheidene schilderijen hunne kerken. Men verhaalt wonderen van hunne vaardigheid in het teekenen ; doch hunne kunstopvatting, waarin de overleveringen der Byzantijnsche school voortleven, brengt slechts stijve, onnatuurlijke figuren voort. Groote waarheidsliefde moet men gewoonlijk in die schilderijen niet zoeken. Zoo verhaalt een Fransch reiziger, dat hij er eene gezien heeft, die een slag van David tegen de Filistijnen voorstelt, en waarop een kleine Filistijn met eene hedendaagsche karabijn op den koning van Israël mikt.

De steden verdienen eigenlijk dien naam niet. De huizen zijn er onveranderlijk leemen hutten, met stroo bedekt. Ja, de hoofdstad Gondar is enkel eene verzameling van een half dozijn gehuchten, door open velden gescheiden.

De Abessinische kerken staan gewoonlijk te midden van een bosch van jeneverboomen. Somtijds ook is dat boschje door een wezenlijk woud omringd. Dat gebruik geeft aan die bidplaatsen een geheimzinnig karakter. Het is, of men den geloovige, verre van al wat daarbuiten in de wereld woelt en zwoegt, alleen in de tegenwoordigheid van het Opperwezen wou stellen. Onwillekeurig denkt men daarbij aan onze Germaansche voorvaderen, die ook de geheimenissen van hunnen dichterlijk woesten natuureeredienst in het diepste hunner sombere wouden gingen vieren.

Al zien de Abessiniërs met diepe verachting neder op hunne Mohammedaansche of heidensche naburen, toch staan zij, zedelijker wijze gesproken, weinig hooger dan deze. Die verachting treft ook de Europeanen. Een Franschman, te Adoea, in Noord-Abessinië gevestigd, had eene vrouw beleedigd Hare twee broeders nemen onmiddellijk hun geweer, om den schuldige te gaan straffen. Zij ontmoeten echter een ouden priester, die hen tracht te bedaren. Hij pleit lang te vergeefs. Eindelijk zegt hij : « Ik zou u begrijpen, indien de beleediger een deftig man was. Maar een Fransch landlooper ! » De broeders vonden, dat het inderdaad de moeite niet waard was, en hunne verachting voor de vreemden redde den onvoorzichtigen Franschman het leven.

De tijd hunner afzondering is thans voor de Ethiopiërs voorbij. Hunne betrekkingen met de Europeanen zullen noodzakelijk hoe langer hoe levendiger worden. De tijd, toen de Abessinische wet den vreemdeling, die den voet op het gebied van den Negus had gezet, verbood hetzelve weder te verlaten, is niet meer. Voortaan is Abessinië een open veld voor den Europeeschen handel geworden, en zijne bewoners zullen, willens of niet, zich naar die nieuwe verhoudingen moeten schikken. Van stoffelijke overheersching zal er wellicht nog zoo spoedig geene spraak zijn.

De Abessiniërs zijn krachtige, vrijheidslievende mannen, en hunne bergen zullen waarschijnlijk nog lang eene waarborg voor hunne nationale onafhankelijkheid wezen. Doch dat hun land van den Europeeschen invloed zal doortrokken worden, dat het eerlang zal opgenomen worden in den grooten volkenbond der beschaafde wereld, wier deelen door zoovele spoorwegen en stoombootlijnen verbonden zijn, dàt schijnt zeker.

Wat zal voor Abessinië het gevolg van dien nieuwen toestand wezen? Men zegt, dat het volk er lui is en het werk veracht. Vergeten wij niet, dat de arbeidzaamheid van een volk gewoonlijk in dezelfde verhouding klimt of daalt als zijne behoeften, als de moeilijkheden, waarmede het in den strijd om het bestaan te kampen heeft. En die behoeften en moeilijkheden zullen door het optreden der Europeanen diep gewijzigd worden. De Abessiniërs zijn verstandig en begaafd, buiten de Arabieren kan geen der naburige volken met hen vergeleken worden. Wie kan dan zeggen, welke rol de toekomst hun voorbehoudt in dien zoo achterlijken hoek van het Afrikaansche vasteland?

VIJFDE HOOFDSTUK

—

De Negers

Men gaf vroeger den naam van Negers aan al de Afrikanen met donkere huidskleur, wier onmetelijk vaderland zich van de Soedan-gewesten tot aan het zuidelijk uiteinde van het Zwarte Vasteland uitstrekt. Bij nadere kennismaking met de tallooze stammen, welke die streek bewonen, is echter gebleken, welke groote verscheidenheid zij aanbieden. De Zwarte uit Guinea en de Kaffer uit Zuid-Afrika verschillen zoozeer van elkander naar huidskleur, lichaamsbouw, taal, karakter en zeden, dat zij onmogelijk in eene zelfde volkenfamilie kunnen gerangschikt worden. Men heeft daarom die menschenmassa in twee rassen verdeeld, de eigenlijke Negers in het Noorden, en de Bantoes in het Zuiden. Het onderzoek van kleur- en lichaamsbouw leidt echter tot geene scherp afgeteekende grenslijn tusschen beide rassen : langdurige vermengingen hebben de overgangen duister en onzeker gemaakt. Doch al de Bantoes spreken zeer nauw verwante talen, die diep verschillen van degene der Negers.

Wij zullen in dit hoofdstuk met de eigenlijke *Zwarten* — want dat beteekent toch het woord Neger — kennis maken.

Over 't algemeen is de Neger van meer dan middelmatige gestalte. Zijne meest in 't oog loopende kenmerken zijn de zwarte of dan toch zeer donkere kleur der huid, zijn kort, zwart, wolachtig kroezelhaar, zijn uitnemend platte neus, zijne vooruitstekende tanden, zijne dikke, vleezige lippen. Hij is gewoonlijk bijna gansch baardeloos. Zijn hals is kort en struisch. Zijne vrij lange beenen zijn gekromd, zijne voeten plat, zijne hielen naar achter verlengd.

De talen, door de verschillende negerstammen gesproken, schijnen tot een groot getal familiën te behooren, die in het opzicht van den woordenschat weinig of niets met elkander gemeens hebben. Die talen zijn agglutineerend, 't is te zeggen, dat de betrekkingen tusschen de woorden (persoon, tijd, naamval, enz.) niet door buigingsvormen worden uitgedrukt, zooals in onze Europeesche talen, maar door gansche woorden, die aan het hoofdwoord vastgehecht worden. Zoo voegen vele agglutineerende talen, om den toekomenden tijd te vormen, het woord *morgen* bij den werkwoordelijken stam. Om het meervoud te vormen, spreekt men dikwijls het woord tweemaal achtereen uit. « De woorden der agglutineerende talen met hunne wortels en partikels verschillen van de buigingsaffixen, als een slecht mozaïek van een goed ; deze zijn uit één stuk gemaakt, gene laten de spleten en voegen zien » (J. Vercoullie, *Alg. Inleid. tot de Taalk.* bl. 21). Het moet dan niet verwonderen, dat de Negers, wanneer zij de Europeesche talen beginnen te leeren, de grootste moeite hebben, om onze buigingsvormen aan te wenden. Wanneer zij b. v. Nederlandsch willen spreken, zullen zij, in alle personen en in alle tijden onveranderlijk den noemvorm, of liever nog den stam van het werkwoord gebruiken ; zij zullen zoowel *gij drink* en *wij drink* als *ik drink* zeggen.

Het vaderland der Negers strekt zich in eene breede streep van den eenen oceaan tot den anderen, ten Zuiden der groote

Afrikaansche woestijn, uit. Hunne voornaamste stammen zijn de Wolofs van Senegambië, de Asjantijnen en de inwoners van Dahomey in Guinea, de Mandingos in het Nigerland, de stammen van Haoessa, Wadai en Darfoer aan de grens der groote zandzee, de Bagirmi-Negers ten Zuiden van het meer Tsjad, de Nijl-Negers, ten Noorden der groote meren van Middel-Afrika, en eindelijk de stammen, welke ten Zuiden van Abessinië en verder op naar het Oosten wonen, en waarvan de Gallas de voornaamste zijn.

Men heeft gezegd, dat de Negers groote kinderen zijn, en dat is inderdaad waar. Hunne verstandelijke vermogens hebben op verre na dien graad van rijpheid en ontwikkeling niet bereikt, waarop de hoogere rassen, de Blanken vooral, kunnen bogen. Eene Europeesche opvoeding kan een zwarten Afrikaan stellig oneindig boven zijne ruwe en onbeschaafde stamgenooten verheffen. Hij kan zoowel, en misschien in sommige gevallen beter dan blanke medeleerlingen een aantal dingen aanleeren, en alleszins een beschaafd en ontwikkeld man worden. De Zwarten van Noord-Amerika zijn er het sprekend bewijs van. Doch het voorrecht, om machtige geesten voort te brengen, die het menschdom onverpoosd doen vooruitgaan op de baan naar algemeen welzijn, op de baan naar waarheid en volmaaktheid, dat voorrecht — indien zij het ooit erlangen — schijnen de Negers nog voor lang te zullen missen. Al gingen zij met reuzenstappen vooruit op den weg, waar de Europeesche beschaving hen wenkt, toch schijnt de tijd onafzienbaar, eer zij iets zullen te plaatsen hebben nevens de groote namen, die in Europa, zoo op het gebied van kunsten en letteren als op dat van stellige en beschouwende wetenschappen, bij duizenden schitteren.

Ook het karakter van den Neger kan best met dat van een kind vergeleken worden.

« Hij gehoorzaamt altijd aan den indruk van het oogen-

blik », zegt Girard de Rialle (*Peuples de l'Afrique et de l'Amérique*, p. 59), « en is volstrekt de slaaf zijner driften. Ook kan men gedurig de verrassendste tegenstrijdigheden in zijn gedrag waarnemen. Hij is lichtzinnig, veranderlijk, opgeruimd, lachziek, onzeglijk belust op vermaak, op dans, op lawaai, op zonderlinge en schitterende versiersels. Buitenmate ijdel, gevoelt hij de behoefte te bevelen, op gebiedenden toon te spreken, zijne meerderheid te doen voelen; en toch is hij gemeenzaam met iedereen, en heeft geene trotsche laatdunkendheid. Hij is goed en gastvrij, en met zijne landgenooten en gasten deelt hij gaarne al wat hij bezit; wat hem echter niet belet eene onweerstaanbare aandrift tot diefstal te hebben. Vadsig van natuur, wordt hij enkel door den prikkel van nood of drift opgewekt. Zoo de Neger in den grond niet kwaad is, is hij toch uitermate wraakgierig, en, daar zijne eigenliefde onmeetbaar is, voelt hij zich om eene nietigheid geraakt. Hij is zeer bijgeloovig, en de gruwelijke daden, waaraan hij zich in zekere omstandigheden schuldig maakt, hebben gewoonlijk de vrees voor de fetisschen en voor hunne gramschap, zoo ze beleedigd of verwaarloosd worden, tot oorzaak. Koud berekende wreedheid treft men zelden bij hem aan, en de misdaden, die men aan de Zwarten van Afrika verwijt, werden meestal onder den invloed eener even geweldige als kortstondige overprikkeling gepleegd.

De Neger bekommert zich niet om de toekomst: hij is de man van het oogenblik; wat voorbij is, laat geene duurzame herinneringen in zijn geheugen na, en wat nog komen moet, laat hem onverschillig. Ook heeft hij noch geschiedenis noch tijdrekening; hij weet zelfs nooit nauwkeurig hoe oud hij is.

De moed verschilt veel van het eene volk tot het andere. Terwijl b. v. de Wolofs van den Senegal-stroom uitstekende dapperheid aan den dag leggen, en onder de bevelen

der Fransche officieren voortreffelijke soldaten zijn, toonen zich zekere stammen aan den Gaboen onnoemlijk laf, en oorlogen enkel bij verrassing en hinderlagen. »

De godsdienstige begrippen der Negers zijn zeer eenvoudig. Zij gelooven aan het bestaan van een oneindig getal geesten, die in allerhande voorwerpen huizen, en meestal geneigd zijn op de lotsbestemmingen der menschen eenen nadeeligen invloed uit te oefenen. Om het even welk voorwerp, een steen, eene plant, eene bron, een dier, alles kan den Neger als de verblijfplaats van zulken geest toeschijnen. Hij nadert dat voorwerp, dien fetisch, met angst en eerbied; doch zijn veranderlijk karakter krijgt gewoonlijk al spoedig de bovenhand, en 's anderendaags is misschien die fetisch vergeten, en heeft voor eenen anderen plaats gemaakt.

Ook de ziekten worden aan de kwaadwilligheid zulker geesten toegeschreven, en de geneesmannen der Zwarten zijn daarom eenvoudig geestdrijvers. Met de vreemdste versiersels bedekt, naderen zij den zieke, en trachten door vreeselijke kreten, stuiptrekkingen en sprongen zoowel als door het aanwenden van allerlei toovermiddelen, de kwade geesten, die de oorzaak der ziekte zijn, tot aftocht te dwingen. En men denke niet, dat die zonderlinge behandeling altijd zonder uitwerksel blijft. Men weet immers, hoe groot eene rol de inbeelding in dergelijke gevallen spelen kan. Zóo groot is het vertrouwen der bijgeloovige Negers, zoo verrassend is de macht der verbeelding, dat de zieke zich in de meeste gevallen wezenlijk verlicht verklaart, en dat de overtuiging zich beter te voelen, eenen heilzamen invloed op den loop der ziekte uitoefent.

De Neger gelooft aan de onsterfelijkheid der ziel, en hij zorgt er voor, dat de schimmen der afgestorven opperhoofden niet zonder een behoorlijk aantal knechten het andere leven binnentreden. Hij legt overigens zoowel voor zijn

eigen leven als voor dat der anderen de diepste verachting aan den dag. Hij ziet den dood en zelfs de smart zonder aarzelen in 't gezicht, en treedt, evenals de Chinees, bijna met onverschilligheid naar de slachting. Geen wonder dus, dat ook het leven van zijnen evenmensch geene waarde heeft in zijne oogen. De wil des vorsten, de vereering der fetisschen, de vrees der schimmen, de macht van bijgeloovige gebruiken, ja, de hoop op gewin, dat alles geeft aanleiding tot onmenschelijke moorderijen, waarbij menschenbloed bij stroomen vliet, en de ongelukkige slachtoffers met de ongelooflijkste wreedheid gemarteld worden.

Van den koning der Asjantijnen zegt Onésime Reclus :

« Hij laat aan een groot getal zijner goede onderdanen den hals afsnijden ter gelegenheid van elk feest, van elken verjaardag zijns levens, van elke gedenkwaardige gebeurtenis : éene enkele lijkplechtigheid kostte het leven aan veertig duizend Asjantijnen ; zekeren dag brachten de soldaten tien duizend krijgsgevangenen te gelijk om. Indien de koning van Dahomey niet bestond « — en men weet dat de Franschen onlangs den troon van dezen despoot omvergeworpen hebben — » zou de marktplaats van Koemassie de grond zijn, die het meest menschenbloed drinkt : zonder de groote plechtigheden, de uren van vreugde, de verjaardagen te tellen, verwurgt men er plechtig elken dag een mensch, behalve den dag, waarop het den koning beliefd heeft ter wereld te komen. Moest echter ooit een Chereas (1) de macht der gewoonte, de godsdienstige wet en de geheiligde majesteit van den alleenheerscher onder de voeten treden, en wou hij, tot het uiterste gedreven, des nachts tot den dwingeland sluipen, dan zou hij door de trouwe schaar der krà moeten dringen : men noemt aldus eene bende van duizend lijfwachten, spionnen en gerechtsdienaars, die aan het leven des konings gebonden zijn door de

(1) Moordenaar van den Romeinschen Keizer Caligula.

vrees voor het hunne ; want, zoodra hun meester den geest geeft, zijn zij door zijnen dood zelven veroordeeld; men verwurgt ze plechtig tot den laatsten toe, en dat is een der roemrijkste feesten van Koemassie. »

Gelukkig behooren die gruwelijke slachtingen, althans in Koemassie, tot het verleden. Nadat in 1850 Denemarken, en in 1871 Nederland zijne bezittingen der Goudkust aan Engeland afgestaan had, werd in 1873 sir Garnet Wolseley aan het hoofd van een talrijk met al het noodige voorziene leger tegen Kalkalli, koning der Asjantijnen, in het veld gezonden. Den 5n Februari 1874 werd de hoofdstad ingenomen. Het verdrag van Fomanah liet aan het negerrijk wel eenen schijn van onafhankelijkheid over ; doch de Britsche invloed zou voortaan almachtig wezen in het land. De Asjantijnen hebben het sedert niet eens beproefd, het Britsche juk af te werpen, en de woeste, bloedige gebruiken van vóor eenige jaren zijn van lieverlede uit het land verdwenen. De thans regeerende koning heeft twee zijner zonen in Engeland en één in Amsterdam laten opvoeden : zulke macht heeft de aandrang der Europeesche denkbeelden ginder in weinige jaren verkregen.

Zal dat ook het geval zijn in Dahomey ? Daar is vóor eenige maanden koning Behanzin door den Franschen generaal Dodds van den troon geworpen; doch het kan nog niet met zekerheid gezegd worden, of het land wel degelijk in ruime mate voor Europeeschen invloed openstaat. Voor de eer van het menschdom ware het echter te wenschen, dat de Fransche invloed in Dahomey zoo spoedige en zoo rijpe vruchten moge afwerpen als het Engelsch protectoraat in Asjanti. Want de gruwelen, die over Dahomey verhaald worden, gaan waarlijk alle verbeelding te boven, en de reizigers, welke die streken nog onlangs bezochten, zijn het eens om te verklaren, dat zij nog immer eene nare wezenlijkheid waren.

En toch zijn de bewoners van Dahomey geen woest, bloeddorstig volk ! Integendeel. « Zij zijn over 't algemeen naarstig en gehoorzaam. Nooit hoort men van moorden of zelfs van slagen spreken ; de kinderen en de vrouwen worden niet mishandeld, de slaven enkel in uitzonderlijke gevallen en bijna nooit met wreedheid » (1). Is het dan niet ontmoedigend te moeten vaststellen, dat de macht des bijgeloofs dat volk op zekere dagen tot ware tijgers kan maken, wier bloeddorst niets schijnt te kunnen lesschen ? Wij ontleenen aan het Januari-nummer der Parijzer *Revue de Géographie* van 1879 de volgende regels over die slachtingen, waaraan men den naam van « groote gebruiken » geeft.

« Het feest der groote gebruiken wordt in gewichtige omstandigheden gevierd, maar slechts bij den dood des konings komt het tot zijne volledige en schrikkelijke ontwikkeling. Zoodra de koning van Dahomey gestorven is, wordt hem een praalgraf opgericht. Daarin staat eene lijkkist uit aarde, welke gekneed is in het bloed van een honderdtal krijgsgevangenen, omgebracht om in de andere wereld den vorst tot lijfwacht te dienen. Het lichaam van den afgestorvene wordt in die lijkkist geplaatst, met het hoofd op de schedels der koningen welke hij overwonnen heeft. In het praalgraf hoopt men zooveel beenderen mogelijk op, en dan doet men er acht danseressen van het hof en vijftig krijgslieden intreden. Die slachtoffers van beide geslachten bieden zich vrijwillig aan: zij beschouwen het als vereerend, hunnen vorst in het rijk der duisternissen te mogen volgen. Gedurende achttien maanden regeert de troonopvolger als regent..... dan roept hij zich koning uit... Van dat oogenblik af maakt zich een namelooze dorst naar bloed van het Dahomeaansche volk meester. Duizenden slachtoffers worden omgebracht, om den ontslapen vorst het nieuws van de troonbeklimming zijns

(1) Serval. — Revue maritime et coloniale, 1878, t. LIX.

zoons te gaan melden, terwijl uit klei, in het bloed der slachtoffers gekneed, een groot vat van vreemden vorm gemaakt wordt, waarin schedel en beenderen van den dooden koning voor altijd opgesloten worden.

Na die moorderijen, die het voorspel van het feest zijn, laat de koning den gong slaan, om het begin van het Groote Gebruik aan te kondigen. Des anderendaags zeer vroeg worden honderd mannen en honderd vrouwen binnen het paleis geslacht. De koning treedt uit zijne woning, en negentig officieren, honderd twintig prinsen of prinsessen komen hem elk vier slaven aanbieden, tot de slachterijen bestemd... Dan begeeft zich de koning naar het koninklijk praalgraf, waarin men zestig levende menschen, vijftig schapen, vijftig geiten, enz. begraaft. Hij richt zich naar zijn paleis, en gaat er rondom heen : vóor de deur gekomen, worden hem ter eere en in zijne tegenwoordigheid vijftig slaven geslacht.... Dan worden drie hoofdmannen gelast aan den dooden koning te gaan melden, dat de groote gebruiken voortaan beter zullen gevolgd worden,. .. en onmiddellijk onthoofd. Vervolgens brengt men vóor den koning, op eene hooge stellage, tachtig manden bevattende elk een levend mensch, wiens hoofd alleen uitsteekt... Die manden worden naar beneden geworpen, waar eene bloeddronken menigte op de slachtoffers wacht. Elke Dahomeaan, die gelukkig genoeg is om een slachtoffer te kunnen grijpen en den hals af te zagen, mag terstond dat zegeteeken tegen eene som van ongeveer twee en een halven frank gaan uitwisselen...... Gedurende tien dagen houden de slachtingen op, ten minste des daags, want des nachts worden zij voortgezet, om den laatsten dag van het Groote Gebruik opnieuw te beginnen ».

Men huivert als men zulke dingen leest of neerschrijft, en men denkt weemoedig aan al het kwaad, dat bijgeloof en dweperij het arme menschdom reeds hebben berokkend. Zoo ook hadden de Azteken hunnen krijgsgod Huïtzilipochtli,

die vormelooze pop, die den meedoogenloozen spotter Heine

An den blassen Tod von Basel
Und an Brüssel's Mannken-Piss (1)

deed denken, doch tot wiens eer door de anders zoo zachtmoedige en gedweeë bewoners van Anahuac gansche scharen ongelukkigen geslacht en verslonden werden.

Sommige Guineesche stammen hebben ware tempels of fetischhuizen. Het zijn gewone hutten, onder boomen en aloës verborgen, en waarin ketels staan, welke bij het offeren van kiekens dienen (Kapitein Binger).

Overigens is de Neger buitengewoon bijgeloovig. De stand der maan, de dag der week, de zooveelste der maand kunnen geluk of ongeluk voorspellen, en worden b. v. bij het vertrekken van krijgs- of strooptochten niet uit het oog verloren. In sommige streken is het voldoende, dat een voorwerp wit zij, om als geheiligd beschouwd te worden.

Uit hetgeen wij omtrent het karakter der Afrikaansche Zwarten gezegd hebben, kan men gemakkelijk opmaken, dat men bij hen noch ingewikkelde regeeringsvormen noch staatkundige vrijheid moet zoeken. De Neger is te vadsig en te lichtzinnig, hij mist te zeer alle degelijke hoedanigheden, om ernstig aan het bestuur deel te nemen.

Over 't algemeen omvatten de staatsinrichtingen der Negers niets meer dan den stam, in de engere beteekenis van het woord. Een zeker aantal familiën, die denzelfden tongval spreken, en dezelfde fetisschen aanbidden, staan onder het gebied van een opperhoofd met onbeperkt gezag.

Gewoonlijk is het gebied, waarover dat gezag uitgeoefend wordt, zeer beperkt. In sommige streken vindt men echter ware koninkrijken, als dat van Asjanti en het onlangs door Frankrijk onderworpene Dahomey. De vorst heeft recht over

…mancero, Vitzliputzli, II.

leven en dood op zijne onderdanen, en in vele gevallen maakt hij van dat recht een onmenschelijk gebruik. In de hoofdstad van Dahomey waren menschenschedels het gewone versiersel der paleizen. Het was b. v. voldoende, vóor het koninklijk paleis te spuwen, om ter dood veroordeeld te worden. De bijgeloovige vrees der Negers voor de schimmen der dooden is in vele gevallen de hechtste steun van het koninklijk gezag. De koninklijke waardigheid is erfelijk, en het volk is overtuigd, dat de schimmen van 's konings voorzaten den vermetele vreeselijk zouden straffen, die het wagen zou, hunnen afstammeling gehoorzaamheid te weigeren.

De eerbied voor den vorst neemt overigens in sommige gevallen zeer verrassende vormen aan. Een reiziger verhaalt, dat hij zekeren dag in eene stad kwam, waar iedereen dronken was. Na genomen inlichtingen bleek het echter, dat de meeste dier arme « dronkaards » geen druppel palmwijn over de lippen gekregen hadden. Doch de koning had dien morgen wat te veel van het geestrijk vocht gedronken, en nu achtte het ieder zich ten plicht, den koninklijken roes na te bootsen. Wanneer in eene vergadering de koning niest, niezen allen mede.

Men ziet, dat voor de Negers lichtgeraaktheid en gevoel van eigenwaarde twee dingen zijn, die niet hoeven samen te gaan.

De troonopvolging geschiedt meestal niet van vader tot zoon, maar wel van oom tot neef. Het is de oudste zoon van 's konings zuster, die hem opvolgt. De eigen zoon des vorsten wordt slechts eerste opzichter van het rijk.

De mannen houden zich enkel met jacht, oorlog, strooptochten, handel of sommige takken van nijverheid bezig. Al het overige, zoowel het bouwen der hut en het bewerken van het land, als het malen van het graan en het bereiden der spijzen, is het werk der vrouwen.

De woningen zijn dan ook in het negerland zeer eenvoudig. Zij zijn gewoonlijk rond, soms ook vierkant of langwerpig. De muren bestaan uit palen, waartusschen riet gevlochten is. Dit laatste is veelal met leem bestreken. Somtijds zijn de muren dubbel, en de tusschenruimte is dan met leem, aarde of steenen gevuld Eene lage deur is gewoonlijk de eenige opening. Het dak is puntig, en van riet of palmbladeren gemaakt. In grootere dorpen vooral zijn de hutten niet altijd zoo eenvoudig. Ook gebeurt het dikwijls, dat éene woning uit verscheidene hutten bestaat, b. v. vier rechthoekige rondom eene binnenplaats.

Veel huisraad vindt men in die woningen niet. Eenige matten en apenvellen om op te slapen of op te zitten, eenige korven en zakken, en veelal eenige ijzeren potten of gebakken kruiken van Europeesch maaksel, eene ijzeren lamp, die aan het dak hangt : dat is alles.

De hutten staan zonder orde, te midden van allerlei gewas, in dorpen vereenigd. Groote dorpen en steden zijn dikwijls met eenen hoogen, steenen muur omgeven.

Overal waar de aanraking met de Europeanen het oude gebruik nog niet gewijzigd heeft, bestaat de kleeding der Negers ten hoogste uit een stuk doek, om de heupen geslagen. De mannen loopen liefst geheel naakt Door de gewoonte altijd blootsvoets te loopen, wordt de huid der voetzool zoo dik en zoo hard, dat zij in eene natuurlijke sandaal veranderd schijnt. Wanneer de groote Afrikaansche mieren een dood lichaam aantasten, en er weldra nog slechts de witgereinigde beenderen van overlaten, blijft toch die hoornachtige zoolhuid volstrekt onaangeroerd.

De Negerinnen houden veel van sieraden. Aan den hals, aan de armen en zelfs aan de beenen dragen zij snoeren van schelpjes of glasparels. Zij nemen echter ook, om zich schooner te maken, hunne toevlucht tot middelen, die minder onze Europeesche denkbeelden overeenstemmen. Zoo

hebben zij de gewoonte, zich het lichaam met vet of gekleurde aarde te bestrijken, zich door middel van insnijding en inbranding lijnen, punten en zelfs allerlei teekeningen op wangen er voorhoofd te maken, ja, zich de snijtanden zoodanig af te vijlen, dat gansch het gebit uit scherpe, puntige hondstanden schijnt te bestaan.

De wapens der Zwarten, waar zij zich nog geene Europeesche geweren konden aanschaffen, zijn nog altijd de aloude pijl en boog, benevens de werpspies en de in het land gemaakte messen. De punten hunner pijlen en spiesen doopen zij in een vreeselijk vergif, met het sap van zekere planten bereid. Vooral wanneer die wapens versch met het noodlottige vocht bestreken zijn, is de dood van den ongelukkige, in wiens vleesch zij dringen, onvermijdelijk en spoedig. Na eenigen tijd echter verliest het gif van lieverlede zijne verderfelijke kracht, en wordt eindelijk bijna gansch onschadelijk.

Men mag het woord « wilden » niet in eene al te enge beteekenis nemen, en zich niet inbeelden, dat de Negers aan alle nijverheid vreemd gebleven zijn. Zeker, zij staan in dat opzicht oneindig achter bij de beschaafde volken over 't algemeen, en het beste, dat zij voortbrengen, is onbeholpen kinderwerk nevens de wonderbare volmaaktheid en verscheidenheid der Europeesche producten. Ten andere, de overgroote meerderheid onzer behoeften zijn den Neger volstrekt onbekend. De weelderige natuur schenkt hem gewoonlijk in overvloed het voedsel, dat hem tot onderhoud van het dierlijk leven noodig is; onder de zengende hitte der Afrikaansche zon bekommert hij zich weinig om kleeding, en zijn lichaam heeft hij nooit gewoon gemaakt aan al de verfijningen onzer Europeesche gemakzucht. Eenige grof bewerkte houten meubelstukken, eenige ruwe stoffen, die dan nog grootendeels door Engelsche katoenweefsels verdrongen worden, en het onontbeerlijkste gebakken aarde-

werk, ziedaar ongeveer alles, wat voor de dagelijksche behoeften in het negerland vervaardigd wordt.

Doch een nijverheidstak, waarop zich de Zwarte met veel vlijt toelegt, is de bewerking van het ijzer, dat vooral tot het smeden van allerlei wapens gebruikt wordt. In sommige streken zijn de smeden het voorwerp eener bijgeloovige vereering, en worden als eene soort van toovenaars aangezien.

In al de steden en dorpen van eenig belang worden regelmatig markten gehouden. Daar worden al die voortbrengsels der negernijverheid te koop gesteld, benevens de immer talrijker wordende waren, voor welke de Europeesche handel in Afrika koopers vindt Men treft er ook allerlei levensmiddelen aan, en dikwijls worden er eveneens gansche hoopen slaven aan den man gebracht.

De handel is grootendeels in de handen van eenige ondernemende en bedrijvige stammen, zooals de inwoners van Haoessa. In plaats van munten gebruikt men kleine schelpjes, *kauri's* genoemd, die ongeveer het vijfde van een centime waard zijn. Grootere betalingen doet men met goudpoeder, dat alsdan natuurlijk moet afgewogen worden.

Van eigenlijke kunst kan er bij de Negers geene spraak zijn. De teekeningen, welke men niet zelden op de muren der woningen aantreft, bestaan uit eenige ruwe trekken, en staan niet boven de allereenvoudigste figuren door onze straatbengels met krijt of kool op schuur- en stalpoorten geteekend. De beeldhouwkunst brengt enkel eenige ruwgesneden fetischbeeldjes voort, waarin het aan alle verhouding of gelijkenis ontbreekt. De woningen, die wij beschreven hebben, zijn zóo eenvoudig, dat daarbij aan geene bouwkunst gedacht kan worden. Zelfs in de groote Mohammedaansche steden, in Kong, b. v. waar handel en nijverheid eenen betrekkelijken welstand doen heerschen, en waar zich de invloed der Arabische beschaving, ofschoon van

Fetisschen van den Beneden-Niger.

verre, toch machtig doet gevoelen, zijn de woningen enkel leemen hutten met platte daken. Zelfs de moskeeën of tempels zijn niets anders dan ongekunstelde, groote hutten, en de minarets of torens, regelmatige puntzuilen, waarbuiten van onderen tot boven stokken uitsteken. Langs deze klauteren de priesters naar boven, om ten geschikte tijde de geloovigen tot het gebed op te roepen.

De Negers houden veel van dansen ; daarbij bespelen de muzikanten zekere blaas- of snaartuigen, waaruit zij eentonige, schreeuwende wijzen trekken.

Uit al wat voorgaat blijkt ten overvloede, dat de Afrikaansche Zwarte nog altijd op eene der laagste sporten van de menschenladder staat. De afstand, welke hem van de wezenlijk beschaafde rassen des aardbols scheidt, is onafzienbaar. En daarvan is hoofdzakelijk het brandend klimaat en de vruchtbaarheid van den bodem de schuld De hitte maakt ginder het werk lastig, de rijkdom der natuur maakt het minder noodwendig. Daarom is de Neger vadsig en lui geworden. Het noodzakelijke huiswerk, ja, het bouwen der hut, het vervaardigen van gebakken aardewerk en het bebouwen van den akker zijn de taak der vrouw. Wanneer de Zwarte zijne verstompende werkeloosheid verlaat, is het enkel om naar de wapens te grijpen, en aan stroopjachten deel te nemen, die gewoonlijk tot doel hebben, gevangenen naar huis te brengen. Deze worden over 't algemeen wel behandeld, en zijn in een land, waar men bijna niets noodig heeft, wat men niet zelf kan winnen of vervaardigen, de bijzonderste bron en het grootste bewijs van welstand. Hoe meer slavenarmen den meester ter beschikking staan, hoe genoeglijker hij zich het vadsig leven kan maken.

Het slavenwezen is diep in het leven van het Afrikaansche volk gedrongen. De Neger kan zich niet verbeelden, dat de Europeanen in zijn land oorlog voeren met een ander

doel dan om krijgsgevangenen, dat is: slaven, te maken. Het denkbeeld zelf van persoonlijke onafhankelijkheid is hem vreemd. Zooals de slaaf de eigendom van zijnen heer is, zoo is elk inwoner van een land de eigendom van een koning of zelfs van het dorpshoofd, en de Europeesche overheden onzer bezittingen worden als slaven van hunne staatshoofden beschouwd.

Over het slavenwezen zelf mag niet altijd uitsluitend volgens onze hedendaagsche denkbeelden geoordeeld worden. Wij mogen niet vergeten, dat vóór weinige eeuwen onze eigen voorouders, en onze onmiddellijke voorgangers in de geschiedenis onzer maatschappelijke ontwikkeling, daaromtrent gansch anders dachten dan wij. En toch waren hunne instellingen op verre na zoo diep verschillend niet van de onze, als die der huidige negermaatschappij het zijn.

Men kan dus de instelling zelve der slavernij als een noodzakelijk kwaad beschouwen; doch wat door gansch de beschaafde wereld als een onwaardige monsterachtigheid bekampt moet worden, is de kanker der razzia's of slavenjachten. Om eenige slaven machtig te worden, worden door de slavenjagers gansche dorpen, gansche streken uitgemoord en verwoest. De slaaf is de bijzonderste waar, waarin handel gedreven wordt, en voor dengene, welke wreedheid en sluwheid genoeg bezit, bestaat er ook geen handelstak, die rijker winsten oplevert.

Toen de Europeanen het vóór vier eeuwen door Colombus ontdekte Amerika begonnen te bevolken, slaagden zij er bijna nergens in, de roode inboorlingen tot slaafschen arbeid te dwingen. De Noord-Amerikaansche Roodhuiden gaan liever eenen volledigen ondergang te gemoet, dan voor de meerderheid der Bleekgezichten het hoofd te buigen. En ook in Brazilië waren de wilde boschmenschen op verre na zoo gemakkelijk onder het juk niet te brengen, als de reeds vrij beschaafde bewoners van Mexiko en Peru.

Toen hebben de Europeesche zeemachten hunne toevlucht genomen tot het slavenland bij uitmuntendheid, de Afrikaansche negerkust. Eeuwen lang werd op de kusten van Guinea, bijna altijd met de medeplichtigheid van inlandsche opperhoofden, jacht gemaakt op slaven. Deze werden als redelooze lastdieren in het verpeste ruim van daartoe bestemde schepen samengehoopt, en naar Amerika gevoerd. Ziekte, gebrek en harteleed maaiden een ruim deel der ingescheepten weg, eer de kust van het nieuwe werelddeel bereikt werd, doch altijd nieuwe scharen werden door de slavenhandelaars aangebracht. In Brazilië alleen werden er vóor de onlangs voltrokkene afschaffing der slavernij 50.000 per jaar ingevoerd.

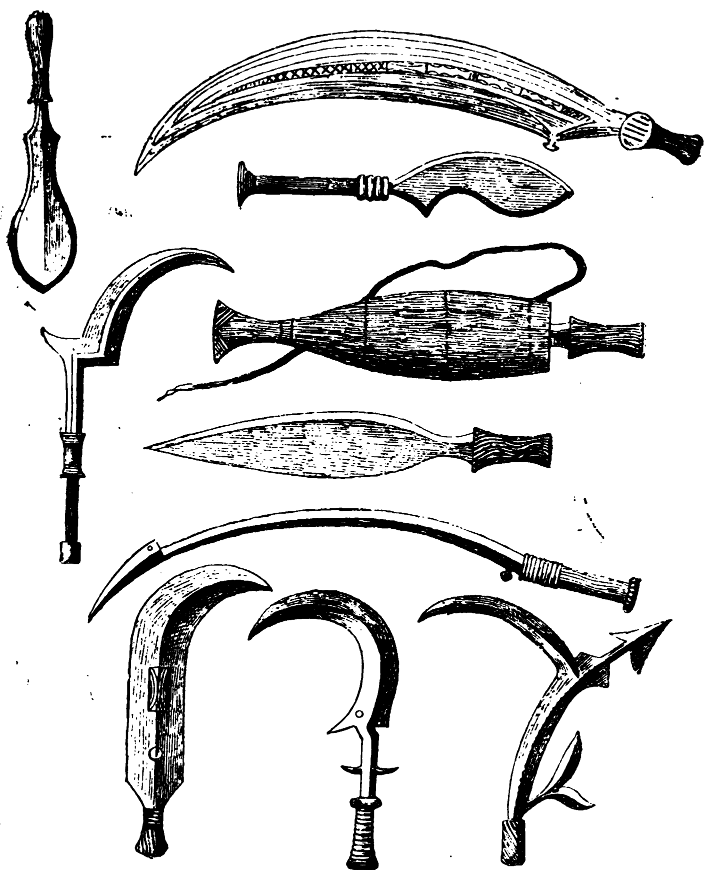
Gansch de zuid-oostelijke hoek der Vereenigde Staten bevat eene zeer talrijke negerbevolking, die sedert den Secessie-oorlog opgehouden heeft in dienstbaarheid te leven. Doch de verbroedering tusschen Zwarten en Blanken is er nog verre, zeer verre van af, een voltrokken feit te wezen. De Amerikaan heeft in de wet het grondbeginsel der gelijkheid geschreven; doch in de zeden, in het dagelijksche leven blijft de Neger nog altijd de zoon van een achterlijk en misprezen ras.

En waarlijk, over het algemeen heeft de Neger geen schitterend gebruik van de hem geschonken vrijheid gemaakt. Op eenige uiterst zeldzame uitzonderingen na, heeft hij zich enkel den uiterlijken schijn van onze beschaving aangeeigend. De verstandelijke en zedelijke minderheid van zijn volk, dezes aangeboren lichtvaardigheid en vadsigheid zijn hem in volle mate bijgebleven.

In Noord-Amerika nemen de Negers in getal toe; doch zij schijnen zich samen te trekken naar Florida en omliggende gewesten, waar de hitte en vooral de vochtige, moerassige bodem den Blanke het verblijf zeer moeilijk maken. In Brazilië zijn zij omstreeks twee millioen, en zelfs de zooge-

zegde blanke bevolking heeft veel negerbloed in de aderen. Doch de verhouding tusschen beide zal zich van jaar tot jaar ten voordeele der Blanken wijzigen; want terwijl de toevoer van Afrikanen sedert de afschaffing der slavernij gansch opgehouden heeft, wordt de stroom der Europeesche landverhuizing — vooral uit Italië en Duitschland — gedurig aanzienlijker. (1)

(1) In 1890 werd de negerbevolking in gansch Amerika op 7.470.000 geschat.

Messen en wapens der Kongo-Bantoes.

ZESDE HOOFDSTUK.

—

De Bantoes

Toen de Portugeezen de Kaap der Goede Hoop hadden omgezeild, vonden zij op de oostkust van Afrika een volk, dat tot dan toe aan de Europeanen volkomen vreemd gebleven was. De bewoners der gewesten, welke daar door den Indischen oceaan bespoeld worden, zijn inderdaad zeer verschillend van de Negers uit Guinea en de Soedan-streken. Het zijn krachtige, welgebouwde menschen; hunne gestalte overtreft de middelmaat ; hunne houding en hunne bewegingen zijn los en zwierig. Wel hebben zij het zwarte, wolachtige kroezelhaar der Negers, doch hun neus is niet ingedrukt, en hunne geelbruine huid is veel helderder van kleur dan die der Guineërs.

De Arabieren, met welke de Portugeezen hoogerop naar het Noorden in regelmatige betrekkingen kwamen, noemden die inboorlingen *Kafirs*, en zoo is, door het Portugeesch, het woord *Kaffer* in al onze Europeesche talen geraakt. Dat woord is echter de oorspronkelijke volksnaam dier stammen niet. Immers, *Kafir* is een Arabisch woord, dat ongeloovige beteekent, en de volgelingen van Mohammed passen het op al de niet Mohammedaansche volken toe.

Vandaar komt b. v. de naam van een gewest in Middel-Azië, aan de noord-oostelijke grens van Afghanistan, het bekende *Kafiristan*, dat is : *het land der Kafirs*, waarvan de bewoners heidenen gebleven zijn te midden der Muzelmannen, welke hen omgeven.

Naarmate de onmetelijke gewesten van Middel-Afrika langzamerhand aan de Europeanen bekend geraakten, en van den Evenaar af tot aan het Kaapland wetenschappelijk nauwkeurige opmerkingen door de reizigers gedaan werden, verkreeg men van lieverlede de overtuiging, dat het ras der Kaffers zich over een ruim deel van het vasteland uitstrekt. Niet alleen in gansch het kustgewest tot benoorden Zanzibar, maar ook in de wijde stroomgebieden van Zambesi en Kongo, en zelfs in de Kongo-landen tot aan de kusten van den Atlantischen oceaan toe, hoort men overal tongvallen, die met de taal der Kaffers nauw verwant zijn. Doch de naam zelf is enkel de bewoners van het eigenlijke Kafferland blijven aanduiden. Daarom was het noodig eene algemeene uitdrukking aan te nemen, toepasselijk op al de stammen van dat ras. En daar de inboorlingen zelven zich *Ba-ntoe* (enk. *Oemoe-ntoe)*, dat is : menschen, noemen, zoo is dat woord in de geleerdentaal gedrongen, en noemt men tegenwoordig Bantoes al de stammen, wier talen tot dezelfde familie behooren als die der Kaffers.

Men beelde zich echter niet in, dat al de Bantoes in wezenlijkheid tot hetzelfde ras behooren, dat zij denzelfden oorsprong hebben. In het Noorden, in het Noord-Westen vooral, is het bloed der Bantoesch-sprekenden zeer gemengd, en de overgang tot de Negers is er onmerkbaar. In al de gewesten van de Beneden-Kongo is de taal wel Bantoesch, doch van afkomst zijn er de inboorlingen ten minste zoo nauw met de Guineesche Negers als met de Kaffers verwant.

De zuiverste Bantoe-stammen leven in het Zuid-Oosten,

voornamelijk in het Kafferland. Het is van hen, dat er in de volgende bladzijden vooral spraak zal zijn.

De meest achterlijke en ellendigste der Bantoes zijn de Betsjoeanen. Zij zijn kleiner en minder sterk dan de eigenlijke Kaffers; doch, evenals zij, zeer behendig in het vervaardigen van allerlei voorwerpen. Hunne stammen bewonen de minst gezegende gewesten van het uitgestrekte Bantoegebied.

Niet minder groot dan het lichamelijke, is het zedelijke onderscheid tusschen Bantoes en Negers.

Zij zijn veel verstandiger en veel ernstiger dan de Afrikanen van Guinea en Soedan. Zij zijn ook minder aan spel en drank verslaafd. Zij handelen niet zonder nadenken en overleg, zooals de Negers het gewoonlijk doen. De Kaffer houdt er veel van, na afgedane dagtaak, met vrienden en geburen een praatje te houden over wat hem belangstelling inboezemt, over zijne kudden, over zijne akkers, misschien wel over staatkunde ; maar zijnen tijd verliezen met beuzelingen en ijdelen woordenpraal, zooals de Neger dat pleegt, doet hij niet.

Ook is de Kaffer over 't algemeen werkzaam en naarstig. Natuurlijk niet op de wijze der Europeanen. Want zelfs degenen, die onze levenswijze van nabij zien, zijn er nog verre, zeer verre af, al onze behoeften te gevoelen. Wat al dingen zijn er, in kleeding, in voedsel, in huisraad, die ons, zelfs voor den armste, onontbeerlijk schijnen, en die voor den natuurmensch, volstrekt overtollig, en derhalve zonder de minste waarde zijn ! Ten andere, het weinige, dat hij noodig heeft, wordt hem grootendeels door den arbeid zijner vrouwen verschaft. Zij zijn het, die den akker bebouwen, het graan tusschen twee steenen verpletteren en zelfs de hutten bouwen En daar zich de natuur meestal zeer vrijgevig toont, zoo is het licht te begrijpen, dat de Kaffer tijds genoeg heeft, om zich geheel aan zijne lievelingsbezigheid,

den oorlog, of zijn afbeeldsel, de jacht, toe te wijden, en den overblijvenden tijd in *dolce farniente* door te brengen. Waar hij een wezenlijk en tastbaar belang bij den arbeid heeft, is de Bantoe naarstig en de onverbeterlijke vadsigheid van den Neger is hem onbekend. Doch wanneer in zijne hoogst eenvoudige behoeften voorzien is, ziet hij ook niet in, waarom hij zich slaafschen arbeid zou opleggen.

Een zeker getal Kaffers, gewoonlijk die, wier voorouders vroeger door de Blanken tot slaven gemaakt werden, leven thans nog als vrije dienaren der veeboeren en der stedelingen. Ook zijn er velen, die door de Europeanen in de mijnwerken en elders gebruikt worden. Zelfs op de diamantvelden van Kimberley, waar echter de werklieden, om alle ontvreemding van edelsteenen te voorkomen, gedwongen worden een echt kloosterleven te leiden, zonder vrije gemeenschap met de buitenwereld, zijn honderden inboorlingen werkzaam. Doch vele duizenden armen zouden nijverheid en landbouw nog meer gebruiken, indien zij konden aangeworven worden. De schaarschte aan arbeidskrachten is daarom een aanzienlijke moeilijkheid in Zuid-Afrika.

De Bantoe is op verre na zoo bijgeloovig niet als de Neger. Er zijn zelfs streken waar de reizigers geen spoor van eeredienst hebben waargenomen. Men verhaalt van eenen protestantschen geloofsprediker, den heer Colenso, wiens omgang met de Kaffers den onverwachten uitslag had, dat niet alleen de met hem redeneerende inboorlingen ongeloovig bleven, maar dat de Engelsche predikant het eveneens werd (*Ch. Letourneau*, *Evolution religieuse*, p. 58).

R. Moffat, die gedurende het vierde eener eeuw in Zuid-Afrika aan de voortplanting van het Christendom werkzaam was, zegt in zijn boek: « Gedurende de lange jaren, die ik zonder merkbaren uitslag arbeidde, heb ik dikwijls gezocht eenig godsdienstig denkbeeld te ontdekken, waardoor de

inboorlingen mij toegankelijk zouden wezen; maar nooit had iets dergelijks in hunnen geest bestaan (bl. 156). » — « Men kan onzen arbeid vergelijken bij de pogingen, welke een kind zou doen, om de gladde oppervlakte van eenen spiegel te vatten (id). » — « Wanneer het den zendeling gelukt is, in het hoofd der wilden die gedachten te doen doordringen, voor hem van zoo plechtig belang, dan wordt hem gezegd, dat zijne fabels zeker zeer wonderbaar zijn, maar dat de hunne het niet minder zijn (bl. 168). » *(Vingt-trois ans de séjour dans le Sud de l'Afrique).*

En Livingstone, die beter dan iemand geschikt was, om den weg tot het hart en den geest der inboorlingen te vinden, schreef: « Zij luisteren naar onze woorden met eerbied en opmerkzaamheid; maar, als wij nederknielen om een onzichtbaar wezen aan te bidden, dan komen wij hun zoo belachelijk, zoo dwaas voor, dat zij in onbedwingbaar gelach losbarsten. »

In vele gewesten gelooft men nochtans, dat de ziel het lichaam overleeft. De zielen blijven in de nabijheid der begraafplaatsen rondwaren, en zijn den levenden over 't algemeen zeer ongunstig gestemd. Een vader, een broeder, een vriend, wordt een vijand na zijn afsterven. Gelukkig zijn de zielen niet onsterfelijk. De Bantoe vreest wel de geesten der onlangs overledenen, maar zoodra de dooden vergeten zijn, houden ook hunne zielen op te bestaan. Aan vele stam- en dorpshoofden wordt de macht toegeschreven, aan de geesten te gebieden. In dit geval is hunne macht bijna onbeperkt.

Over 't algemeen echter bekommert zich de Bantoe weinig om de geesten.

Wat nochtans zoowel hier als elders in Afrika overal bestaat, is het geloof aan tooverij. Men neemt aan, dat zekere voorwerpen (tooverhoornen) en zekere woorden eene bovennatuurlijke macht hebben; dat bevoorrechte men-

schen, de toovenaars, door die macht de natuurwetten en de kwade geesten beheerschen. Ziekten en ongelukken zijn het werk dier geesten, en de toovenaars zijn dezer gebieders. De reiziger Speke, de ontdekker der meren Tanganjika en Victoria-Nyanza, verhaalt dat de schippers, alvorens zich op dit laatste meer in te schepen, offers in het water werpen, om de watergeesten gunstig te stemmen. Zijn uurwerk werd meermaals voor een toovermiddel, en zelfs voor eenen machtigen landgeest gehouden. Ja, een inboorling kwam hem zeer ernstig een toovermiddel vragen, om zijn broeder te dooden.

Zang en dans bestaan bij de Bantoes als overal elders, en Livingstone, na den dans der Makololos beschreven te hebben, verklaart, dat die oefening in onze krankzinnigenhuizen niet misplaatst zou wezen. Bijna gansch naakt, eenen stok of eene strijdbijl in de hand, vormen de mannen eenen wijden kring. Zij huilen en schreeuwen uit al de kracht hunner longen, bewegen hoofd en armen naar alle richtingen, en stampen gezamenlijk op den grond. Die dans duurt, tot de dansers uitgeput en buiten adem zijn.

De beleefdste groet is in sommige streken eene niet minder barbaarsche oefening Men werpt zich op den grond, rolt zich in het zand, slaat met geweld op zijn eigen lichaam, terwijl men onverpoosd de gebruikelijke groetwoorden roept. Hoe beleefder men wil zijn, hoe langer men zich in 't zand wentelt, en hoe razender men slaat.

De hitte van het klimaat maakt over 't algemeen alle kleeding overbodig. Waar zij niet gansch afwezig is, is zij althans zeer eenvoudig. Zij bestaat enkel uit een soort van voorschoot uit lederen riemen, of uit een band, om het middellijf geslagen, en vervaardigd uit een weefsel van boomschors. Soms wordt eene schapenvacht of eenige andere dierenhuid over de schouders geworpen of om de lendenen gebonden. Door middel van ricinusolie of anderszins

worden die huiden min of meer lenig gemaakt. Gewoonlijk ook bestrijken mannen en vrouwen zich het lijf met vet en kleurstoffen, om zich beurtelings tegen zonnestralen en nachtkoude te beveiligen. Aan hals en armen, zelfs aan de beenen, worden zware ijzeren of koperen ringen gedragen, die bij dengene, die er niet aan gewoon is, alle bewegingen zouden belemmeren.

In vele gewesten worden de tanden puntig afgevijld. Door ooren en lippen steekt men stukjes hout, koord en dergelijke voorwerpen als sieraad.

Daar de Europeesche kooplieden zich gaarne van katoenen stoffen als ruilwaar bedienen, dringt ginder langzamerhand het gebruik dier weefsels, uit onze fabrieken herkomstig, door.

De meeste Bantoes houden zich met veeteelt bezig, en voeden zich hoofdzakelijk met melkspijzen. Hunne vrouwen bebouwen tuin en akker en kweeken de noodige groenten Om boter te vervaardigen, wordt de melk uren lang in kalebassen geschud. Vleesch wordt zelden bereid, tenzij voor de tafel der rijken of voor gastmalen. Dan plaatsen zich, b. v. in Matabele-land, de genoodigden in eenen kring op den grond, en een groot stuk vleesch gaat rond van de eene hand tot de andere. Elk op zijne beurt rukt er met de tanden een groot stuk uit, en kauwt het zoo haastig mogelijk, om den mond vrij te hebben, zoodra de rondgaande klomp bij hem terugkomt. Wanneer die klomp groot is en de aangezetenen niet talrijk zijn, dan houden zij het op hunne handen te midden van den kleinen kring, en scheuren en aldus gulzige mondvollen af.

Uit de inlandsche gierst (sorgho) wordt een soort van bier gebrouwen, waarop de inboorlingen zeer verlekkerd zijn. Het wordt gedronken eer de gisting voltrokken is, en dikwijls nog met eene groote hoeveelheid draf vermengd. Een reiziger (kapitein Storms) verzekert, dat een Maroengoe

— zoo heeten de inboorlingen bezuiden Tanganjika — voor een dagelijksch verbruik van 50 liters niet terugdeinst.

De hutten hebben over 't algemeen den vorm van eenen bijenkorf, zij hebben maar ééne opening. In sommige streken bouwt men muren uit eenvoudig in de zon gedroogde baksteenen. Daar de vader het hoofd der familie blijft, staan de hutten zijner kinderen rondom de zijne geschaard.

De Bantoes hebben slechts in uitzonderlijke gevallen aanzienlijke staatslichamen tot stand gebracht. Hunne stammen verplaatsen zich zeer gemakkelijk, en vooral in het Zuiden is het gevoel van eigenwaarde en de liefde tot onafhankelijkheid zeer levendig. In vredestijd houdt de Kaffer er niet van, om zijne meening te verbergen, zelfs niet aangaande de handelingen zijner oversten. Doch zoodra de oorlog uitgebroken is, moet hij aan eene zeer strenge tucht gehoorzamen. De krijgsinrichting, die bij Betsjoeanen en Kaffers, en zelfs hooger op naar het Noorden, overal dezelfde is, verdient, dat men er een oogenblik bij stil blijve.

Alle zes of zeven jaar worden al de jongens van tien tot veertien of vijftien jaar als wapenmakkers van eenen zoon des hoofdmans aangeduid. Zulke lichting noemt men een *mopato*. De jonge leden eens mopato's gaan samenwonen op eenigen afstand van het dorp, en daar wordt hun door de ouderen een degelijk onderricht in dans en wapenhandel gegeven. Dat die Afrikaansche leermeesters niet enkel tot zachtheid en overreding hunne toevlucht nemen, zal men licht begrijpen. Slagen en stampen spelen eene groote rol in hun opvoedingsstelsel, en wanneer de leertijd verstreken is, zijn de jonge krijgers gewoonlijk met litteekens overdekt.

Wanneer hunne krijgsopvoeding voltrokken is, komen de leden van het mopato naar het dorp terug, en worden van dan af als burgers beschouwd, welke de volheid hunner

rechten genieten. Zij zijn niet verplicht samen te wonen; doch bij het eerste teeken moeten zij naar de wapens grijpen, en hunne krijgsmakkers gaan vervoegen. Zij hebben jegens deze laatsten strenge plichten van broederlijkheid te vervullen. Wie aan deze plichten te kort komt, of eenig bewijs van lafheid mocht geven, wordt door zijne gezellen duchtig afgeranseld. De leden van oudere mopato's mogen aan zulke kastijdingen deelnemen, die van jongere in geen geval. Het oudste mopato blijft in oorlogstijd in het dorp, om in geval van verrassing de achtergebleven vrouwen en kinderen te beschutten.

De slavernij bestaat niet bij de Bantoes uit het Zuiden. Kaffers en Betsjoeanen hebben nooit de gewoonte gehad, hunne krijgsgevangenen tot lastdieren te maken. Integendeel. Menig inlandsch veroveraar heeft het goed geluk zijner wapens te danken gehad aan de gewoonte, de overwonnelingen in zijne eigene gelederen in te lijven.

En toch is bij hen het menscheneten niet onbekend. De Betsjoeanen, bij voorbeeld, zijn menscheneters. Zelfs stammen van Middel-Afrika, wier beschavingsgraad voor die gewesten reeds merkwaardig mag heeten, en die in alle geval veel hooger staan dan de eigenlijke Negers, blijven zich op die akelige spijze vergasten. In de meeste gewesten, waar het menscheneten aangetroffen wordt, ligt zijne hoofdoorzaak in de inrichting der slavernij, en vooral in zekere godsdienstige begrippen en overleveringen. Zoo worden bij de Australiërs de deugdzame lieden na hunnen dood opgegeten, omdat men overtuigd is, zich op die wijze hunne hoedanigheden toe te eigenen. Het bestaan dier onmenschelijke gewoonte bij de vrijheidslievende en weinig bijgeloovige Bantoes is een bewijs te meer, dat zij ook zonder die bijzondere omstandigheden kan aangetroffen worden, zooals zij dan ook in verschillende mate overal en te allen tijde bij de natuurvolken bestaan heeft.

Bij de noordelijke Bantoes bestaat de slavernij overal, en evenals in de eigenlijke negerlanden is de slavenjacht eene winstgevende bezigheid voor de dorpshoofden en hunne onderdanen. Vooral des nachts overvallen de slavenjagers een of ander weerloos dorp. De strijdbare mannen worden meestal afgemaakt, de vrouwen en kinderen weggevoerd. In het bezit van slaven bestaat hoofdzakelijk de rijkdom der dorpshoofden en der rijke ingezetenen. De overtollige « zwarte waar » wordt voor eenen spotprijs aan de Arabieren verkocht, die ze met goede winst aan den man weten te brengen.

Het eenige Kaffervolk, waarbij van eene eigenlijke geschiedenis spraak kan zijn, is de stam der Zoeloes. De inrichting der mopato's, die wij hooger hebben leeren kennen, was bij hen altijd in vollen bloei. Zij heeft aan het volk een overwegend krijgskarakter gegeven, en het tot stand komen van machtige rijken begunstigd. De koningen, aan het hoofd dier geduchte krijgsmachten gesteld, hebben eene onbeperkte overheid zoolang zij door hunne krijgslieden ondersteund worden. Om echter een volk, dat geen anderen roem en geene andere bezigheid dan den wapenhandel kent, gunstig te hunnen opzichte te stemmen, waren de vorsten in alle tijden en in alle landen gedwongen, gedurig nieuwe krijgstochten te ondernemen. Aan zulke rij oorlogen, immer met goed gevolg gevoerd, was het ontstaan van het Zoeloe-rijk te danken, dat in het begin dezer eeuw door Tsjaka gesticht werd Dat echter het tot stand komen van een rijk in dergelijke omstandigheden met bloedige strooptochten, met verwoesting en volledigen ondergang van gansche gewesten moet gepaard zijn, zal men licht begrijpen. Zoo zullen wij in het hoofdstuk over *de Boeren* zien, dat toen de eerste trekken kort na den dood van Tsjaka in de nabijheid der Natal-baai aankwamen, zij er ruime streken volledig ontvolkt vonden.

Aan het hoofd van dat Zoeloe-rijk stond later de bekende Cettiwayo. Zijne Kaffers hebben aan de Engelschen krachtdadigen wederstand geboden. Het was gedurende een der oorlogen tusschen beide volken, dat prins Napoleon, de zoon van den laatsten Franschen keizer, gesneuveld is.

Een Zoeloe-hoofdman, met name Mosilekatse, stond ten tijde van Tsjaka tegen den koning op, en verliet het land aan het hoofd van een aantal partijgangers. Zij trokken voorwaarts, en gingen tusschen Zambesi en Oranje-rivier een uitgestrekt rijk stichten, dat, evenals dat van Tsjaka, te midden van duizend gruwelen tot stand kwam. Door de Boeren uit het gebied tusschen Oranje- en Vaal-rivier verdreven, ging Mosilekatse zich in het huidige Matabele-land vestigen, waar hij tot in 1872 geheerscht heeft.

Zijn zoon Lobengula volgde hem op. Deze vorst, die den Europeanen niet ongenegen was, en zelfs gezanten naar Londen stuurde, mocht langen tijd rustig over zijns vaders rijk regeeren. En de regeering is ginder waarlijk geen luiaardspost. De vorst is er wezenlijk het uitgangspunt van al wat geschiedt, de drijfveer van het gansche staatstuig. Hij heeft het toezicht niet alleen over volk en leger, maar ook over de kudden van het land. Duizend zaken heeft hij te regelen; want de gezanten, die hij gedurig ontvangt, melden hem zoowel den dood van een kalf in eenen of anderen veepost, als de verplettering van eene legerbende. Hij is zoowel de opperste rechter als de eenige wetgever van zijn volk.

Ongelukkig voor Lobengula is hij onlangs op vrij ruwe wijze met de Europeesche « beschaving » in aanraking gekomen. In het Noorden van zijn land, in de onmiddellijke nabijheid van den Zambesi-stroom, ligt de hoogvlakte, waaraan men den naam van Masjona-land geeft. Daar werden vóor eenige jaren buitengewoon rijke goudvelden ontdekt, die onvermijdelijk eene gansche wolk blanke geluk-

zoekers moesten aanlokken. Lobengula, die in zijne wildemanseenvoudigheid niet kon voorzien, wat al jammeren er voor hem uit die ontdekking zouden spruiten, legde volstrekt geenen kwaden wil aan den dag. Hij hield er natuurlijk niet van, dat vreemden zich in zijn land kwamen vestigen; doch het goudrapen wilde hij niemand beletten. In dien zin verklaarde hij aan een afgezant der Transvaal, dat zijne landgenooten zooveel goudkwarts mochten nemen als zij wilden, maar op voorwaarde van noch blanke vrouwen, noch koeien, noch geiten, noch ooien in het land te brengen.

Toen begaf zich een Engelschman, met name Rudd, aan het koninklijk hof, en beweerde bij zijne terugkomst een verdrag met Lobengula gesloten te hebben, waarbij de Kafferkoning het ontginningsrecht der Masjona-goudvelden aan eene daartoe in het leven te roepen Engelsche maatschappij afstond. De koning, die zoomin als zijne onderdanen lezen of schrijven kan, beweert niets dergelijks toegestaan te hebben; doch dat is bijzaak. Wie bekommert zich om eerlijkheid jegens eenen armen Zwarte, waar het geldt, millioenen te winnen!

De *Gecharterde Maatschappij* kwam tot stand, en aan haar hoofd stond niemand anders dan de gevierde eerste minister der Kaapkolonie, sir Cecil Rhodes. Nevens den zijnen prijkten de namen der hertogen van Fife en van Abercorn, en die van den Weener geldvorst Nathaniel von Rothschild. Om het verzet van Lobengula bekommerde zich niemand: « Indien niemand ons tegenhield op den weg naar Masjona-land, » schrijft Selons, in *Travels and Adventures in S. E. Africa*, bl. 381, « dan moet zulks toegeschreven worden aan twee oorzaken: de aanwezigheid van 500 weluitgeruste mannen aan de zuid-westelijke grens van Matabele-land, en de omstandigheid, dat, nadat wij de Tulirivier achter ons hadden, en tot onze aankomst in Masjonaland, noch Lobengula noch zijn volk ooit wist waar wij eigenlijk waren. »

Twee sterkten, Victoria en Salisbury, werden gebouwd, om wordende steden te beschermen. Om de « wilden » der omstreken *eene les te geven (!)*, ging kapitein Lindy, bevelhebber op Salisbury, zekeren morgen de bewoners van een dorp verrassen, die nog in diepen slaap lagen, en doodde er 21. De Engelschen verloren geen enkel man. En dat onder voorwendsel, dat eenige inwoners van dat dorp de vermoedelijke daders waren van een veediefstal, ten nadeele van een Engelschen *farmer* gepleegd!

De kwade trouw der Engelschen de afgevaardigde Labouchère zeide in 't volle Parlement te Londen, dat Lobengula bij al die gebeurtenissen verreweg de deftigste gentleman was — de kwade trouw der Engelschen maakte weldra den oorlog tusschen Kaffers en Blanken onvermijdelijk. Weldra werd aan Lobengula alle gezag over Masjona-land openlijk ontzegd, en van twee zijden te gelijk aangevallen, werd de krijgsmacht van den Kafferkoning na korten tijd verpletterd. De Europeesche wapens deden wonderen: waar in een veldslag drie of vier Europeanen vielen, sneuvelden duizend inboorlingen.

Die gebeurtenissen hebben in Europa nogmaals de aandacht gevestigd op eene vraag, waarvan het misschien hier de plaats is, een woord te zeggen : de verhouding tusschen Blanken en inboorlingen in Afrika.

Het jaarlijksch verslag der Directie van de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij besprekend, schreef *de Zuid Afrikaan* vóor eenige maanden : « Zeer wordt geklaagd over de schaarschte van Kafferarbeid, die echter, echt Europeesch, de Directie niet door dwang schijnt te willen vergrooten, maar door blanken arbeid wil vervangen, net als of de Kaffers niet expresselijk voor een werk vervaardigd waren wat een blanke zwart maakt. » Dat schijnt maar een luimige inval van den schrijver ; doch men zou ongelijk hebben, er niets meer in te zien.

Want in zijn nr. van 24en Juli 1893 schrijft hetzelfde blad: « Won het Kolonistenbelang het in de Kaapkolonie, dan zouden er geen Kafferlocaties zijn, en dan zouden de Kaffers, deels bij boeren, deels onder Mijnmaatschappijen of aan openbare werken arbeiden, tegen zulk loon, dat zij ziel en lichaam bij elkander konden houden ; en wint het Kolonistenbelang het niet, dan blijft de zege op den duur aan het Naturellenbelang, zoodat de Kolonisten de plaat kunnen poetsen ».

Zóo is het, dat, op weinige uitzonderingen na, alle Blanken denken, die met de « wilden » in rechtstreeksche aanraking komen. Het geldt hun *to be or not to be*, te zijn of niet te zijn. Zij beweren vóor het dilemma te staan : wij of zij, en elke rechtsverkrachting ten nadeele der natuurmenschen, wordt eene daad van zelfverdediging. Vandaar het stelselmatig verpletteren der Roodhuiden in Noord-Amerika ; vandaar de wilde jachten, die met de uitroeiing der inboorlingen van Van-Diemensland eindigden; vandaar, dat in de Parijzer *Chambre des Députés* de afgevaardigden van Algerië enkel de handvol Blanken der kolonie vertegenwoordigen en... begunstigen ; vandaar de gruwelen, waarvan ons de anti-koloniale dagbladen elken dag verhalen, en waaruit men zou kunnen opmaken, dat de Europeaan, zoodra hij den Afrikaanschen bodem betreden heeft, honderdmaal wilder en onmenschelijker wordt, dan de onbeschaafde kleurling.

Wij zullen volstrekt niet beweren, dat de ziens- en handelwijze dier Blanken verdedigbaar is, en dat zij, die toch alleen dien *struggle for life* van een nieuw slag in 't leven geroepen hebben, door hunne enkele tegenwoordigheid in een door kleurlingen bewoond land, het recht verkrijgen de vroegere bezitters van den bodem te mishandelen en van alles te berooven. Wij zijn stellig meer geneigd de krachtvolle taal van Labouchère bijval te schenken, die onlangs

in het *House of Commons*, het gedrag der Engelschen in Matabeleland onmenschelijk en schandig noemde, dan in Kaapstad mede te juichen bij de plechtige ontvangst van Sir Cecil Rhodes, die gansch die met bloed bevlekte speculatie op touw heeft gezet. Doch wij denken ook, dat overhaasting in 't beoordeelen ook hier schadelijk kan wezen, en dat het gemakkelijker is, onder eene rubriek als : « Hoe men Afrika beschaaft » een gloeiend en ronkend dagbladartikel te schrijven, dan ginder, midden in de botsing tusschen twee zoo diep verschillende werelden, altijd te weten te handelen, zooals het rechtvaardig, billijk en tevens mogelijk is. De kolonist heeft gewoonlijk veel moeite, in den kleurling een redelijk wezen te zien, dat aanspraak op menschenrechten mag maken; dat lijdt geen twijfel. Doch men mag niet vergeten, met hoeveel moeilijkheden en hoeveel kwade trouw hij dikwijls te kampen heeft. En het zal een zegen voor allen zijn, zoo de reine geest van menschenliefde en rechtvaardigheid, die uit Europa waait, er de voorkampers der blanke uitbreiding van tijd tot tijd komt aan herinneren, dat er ook voor hen geene rechten zonder plichten zijn

ZEVENDE HOOFDSTUK.

—

Geelbruine Stammen.

Het verschijnen van Stanley's laatste reisverhaal, *In darkest Africa*, heeft nogmaals de aandacht gevestigd op de Afrikaansche dwergen, welke, ofschoon in klein getal, overal in de uitgestrekte wouden der keerkringgewesten leven. Die dwergen, wier gestalte gewoonlijk 1m40 niet overtreft, zijn geelbruin van kleur; iets wat zij met de Boschjesmannen en Hottentotten van Zuid-Afrika gemeen hebben. Ook bij deze laatste volken blijft de gemiddelde gestalte vrij aanzienlijk beneden de algemeene doorsnede. Voor de Boschjesmannen neemt men gewoonlijk hetzelfde getal aan als voor de Kongo-dwergen, namelijk 1m40, terwijl de Hottentotten een weinig grooter zijn (1m52). Die geelbruine stammen behooren tot de meest achterlijke van den aardbol. Door Negers en Bantoes worden zij als « wilden » beschouwd, en de afstand, die hen van de andere Afrikanen scheidt, is inderdaad zeer aanzienlijk.

Of al de geelbruine stammen tot één zelfde menschenras behooren, kan niet met zekerheid gezegd worden. Want nevens de punten van gelijkenis, waarop gewezen werd, bestaat er ook menig diep onderscheid; en zoo onvolmaakt

en uiteenloopend zijn hunne spraken, dat de taalvergelijking volstrekt geenen uitslag oplevert. Zoo wij dus, ter gemakkelijker indeeling onzer stof, al die volken onder den gezamenlijken naam van « geelbruine stammen » vereenigd hebben, mag men daaruit niet afleiden, dat wij ons een oordeel over de duistere vraag hunner afkomst aanmatigen.

A). *De Hottentotten.*

De minst achterlijke der geelbruine stammen zijn degene der Hottentotten. Hun schraal en onvruchtbaar land wordt ten Westen door den Atlantischen oceaan bespoeld. Bergachtig in het Noorden en in het Zuiden, bevat het in zijn middelgedeelte de zandachtige vlakten waardoor, de Oranje-rivier stroomt.

In hunne bekrompene onbekendheid met de buitenwereld hebben zich de Hottentotten ronkende namen gegeven, als Khoi-Khoin (de eersten onder de menschen) of Ama-Khoin (ware menschen). Wat niet belet, dat zij in wezenlijkheid tot de meest achterlijke en tevens tot de leelijkste menschensoorten behooren. In Europa is hun naam, en niet ten onrechte, gelijkbeduidend met *afzichtelijk mensch.* En dat is door hunne vooruitstekende kakebeenen, hunnen platten neus, hunne dikke lippen en hun wanstaltig lichaam ten volle gerechtvaardigd. De vrouwen der Hottentotten vertoonen gewoonlijk, doch in mindere mate dan degene der Boschjesmannen, het verschijnsel der spekstuitigheid. Het onderdeel van den rug is dan gansch misvormd door een ontzaglijken vetuitwas, waarop de moeders bij het gaan of zelfs bij den arbeid hunne kinders plaatsen, en waarop ook andere lasten, die zij op den rug dragen, eenen steun vinden.

De kleeding der Hottentotten is degene van al de wilde volksstammen uit de verzengde gewesten. Een stuk boomschors of dierenhuid om het middellijf geslagen, een kapje

op het hoofd der vrouwen, soms eenvoudige sandalen aan de voeten, dat is gewoonlijk alles. In den Winter, wanneer dat onbeduidende lendenbekleedsel niet voldoende is om tegen de koude te beschutten, werpt zich de Hottentot eene schapenvacht over de schouders. Om zonder zich te kwetsen door doornachtig struikgewas te kunnen gaan, bedekt hij zich het onderdeel der beenen met lederen ringen. De vrouwen dragen halssnoeren, uit aaneengeregen stukken been of ivoor, of glasparels vervaardigd.

De Hottenhotten leven van veeteelt. Hunne kudden bestaan uit schapen en rundvee. De wachters dier kudden rijden op ossen, en, vergezeld van hunne wachthonden, zoeken zij weiplaatsen voor dat vee op de schrale doch gezonde vlakten van hun vaderland. Hunne hutten zijn zeer laag. Zij bestaan enkel uit gebogen takken, aan weerszijden in den grond gestoken, en waarover dierenhuiden, gevlochten matten en droge planten geworpen worden Zij hebben maar éene opening, waar men slechts al kruipend door kan

Die hutten staan in een gesloten kring geschaard, en vormen op die wijze een dorp of eene *kraal*. Die schikking laat toe de kraal tevens tot schapenperk te doen dienen : de schapen blijven binnen den kraal-kring, de ossen grazen daarbuiten.

De melk hunner koeien en schapen levert de voornaamste bestanddeelen van het voedsel der inboorlingen, en die dieren zelven worden slechts bij uitzondering, tot het verbruik geslacht. Op jacht gaat de Hottentot wanneer de noodzakelijkheid er hem toe dwingt. De huiden zijner runderen weet hij op vrij eenvoudige wijze tot buigzaam leder te maken. Daartoe laat hij ze eerst gedurende eenige dagen gisten, schaaft er vervolgens het haar af, en wrijft ze dan duchtig in met roet en de bladeren van eenen inheemschen vijgenboom. Het roet strijken mannen en vrouwen zich ook

over het gansche lichaam. Die vetlaag is in den Winter eene beschutting tegen de koude, en in den Zomer beveiligt zij de huid tegen de steken der insekten.

Met landbouw houden zich de Hottentotten weinig bezig. Behalve melk en boter en soms het vleesch van geslachte runderen of schapen of ook wel van geschoten wild, gebruiken zij enkel eenige in 't wild gegroeide wortels en vruchten. Hij die een bijennest ontdekt, maakt het door een of ander kenteeken tot zijn persoonlijk eigendom. De honig dient om een soort van bier te brouwen, zooals ook uit zekere beziën brandewijn gemaakt wordt.

Als de meeste herdersvolken is de Hottentot zacht en vreedzaam van inborst, doch onverbeterlijk wars van alle inspanning. Het zou moeilijk zijn, een luier volk te vinden. Het weinige werk, dat tot het levensonderhoud volstrekt onontbeerlijk is, wortels en vruchten zoeken, water halen, enz. wordt natuurlijk door de vrouwen verricht.

De godsdienstige begrippen der Hottentotten komen eigenlijk op het geloof aan geesten en toovermiddelen neder, dat men zelfs bij de meest achterlijke natuurmenschen van het zwarte vasteland ontmoet. Eene eigenaardigheid is echter het bestaan bij de Hottentotten van een groot getal fabels en legenden, die soms zeer belangwekkend zijn. In die verhalen speelt de maan eene groote rol, en aan dat hemellichaam wordt ook eene gansch bijzondere vereering gewijd. De zon integendeel wordt als een stuk spek beschouwd (1).

B) *De Boschjesmannen.*

Veel lager nog dan de Hottentotten staan de Boschjesmannen, die ten Oosten van het gebied der Hottentotten, van de

(1) Girard de Rialle. Les peuples de l'Afrique et de l'Amérique, p. 56.

Zambesi af tot bezuiden den Oranje-stroom, rondzwerven. Die naam werd hun door de Nederlandsche Boeren uit Zuid-Afrika gegeven, en het zou moeilijk zijn er eenen juisteren uit te denken. De Hottentotten noemen hen *Saan*, (enk. : *Saap*) d. i. wilden. Zij zelven schijnen geen denkbeeld van samenbehooren te hebben, en kennen geenen algemeenen volksnaam.

Zooals de Hottentotten uitsluitend van hunne kudden leven, zoo leven de Boschjesmannen enkel van de jacht. Boog en lans zijn hunne eenige wapens. De spitsen van hunne bogen zijn uit steen of been vervaardigd, en altijd in gift gedoopt. De koord van den boog is gewoonlijk eene pees van de wilde kat. Op honderd tot honderd vijftig stappen afstand treft de pijl van de Boschjesman altijd met zekerheid het doel.

Een lekkerbek is de Boschjesman niet. Hij eet zoowel insekten, mieren en sprinkhanen als het vleesch der antilope of van den olifant, welke hij op de jacht geveld heeft, of van het runddier, dat hij den Hottentot ontstolen heeft. In de nabijheid der waterloopen, voedt hij zich ook met visch, en de wilde honig is hem eveneens welkom. Wanneer de nood dwingt, kan hij zonder veel ongemak een paar *weken* zonder voedsel blijven (1). Zeer weinige dagen overvloedig voedsel zijn voldoende om den magerste te doen vet worden, en dan bevat het organismus weer den noodigen voorraad om nieuwe ontberingen te kunnen verdragen. De zintuigen dier wilden hebben door gedurige oefening in de vrije natuur eene verbazende scherpte verkregen. Zij moeten volstrekt niet onderdoen voor de in dat opzicht zoo gunstig bekende Roodhuiden van Noord-Amerika. De Boschjesman loopt met ongelooflijke snelheid ; hij volgt zonder veel moeite een paard in vollen draf, en loopt het zelfs voorbij.

(1) Zaborowski. - Avenir des Races humaines. Revue Scientifique du 17 décembre 1892.

De kleeding bestaat eenvoudig uit eene dierenhuid, om het middellijf gebonden De vrouwen dragen daarenboven nog een soort van mantel, welke derwijze gemaakt is, dat zij er op den rug hunnen zuigeling kunnen in dragen. Evenals de andere stammen dier gewesten, bestrijken zich de Boschjesmannen het lichaam met vet en okeraarde. Zij dragen ook halssnoeren en andere sieraden, welke gewoonlijk uit schelpjes bestaan,

Met eenige andere stammen, die eveneens nabij de grens tusschen den mensch en het dier staan, hebben de Boschjesmannen dit gemeen, dat zij geene woningen bouwen. Zij houden hartstochtelijk van het vrije leven in de wijde natuur, en verkiezen het bestaan van den jager, zoo vol afwisseling en beweging, boven de stille en huiselijke bezigheden van den landbouwer of den herder. Zonder akkers, zonder kudden, altijd op zoek naar wild, kan er bij hen van vaste verblijfplaatsen geene spraak zijn. In de bergstreken bieden hun de natuurlijke grotten en spelonken eene voldoende schuilplaats ; in de boschrijke gewesten delven zij onder het dichte gebladerte eenen langwerpigen kuil, waarin zij zich, als in een waar nest, op droge bladeren en kruiden nedervlijen. Slechts wanneer zij eene bij uitstek wildrijke plek gevonden hebben, vertoeven zij eenigen tijd op dezelfde plaats, en planten dan eenige staken in den grond, waaraan matten en dierenhuiden opgehangen worden. Van hunne gewoonte om holen te graven onder het struikgewas, komt de naam, hun door de Nederlandschsprekende Boeren gegeven : Boschjesmannen. Vandaar komt ook de Engelsche uitdrukking *Bushmen* en de Fransche verbastering *Boschimans*.

Om vuur te maken, kennen zij enkel de oorspronkelijke wijze : namelijk twee stukken hout tegen elkander te wrijven.

Van algemeen aangenomen godsdienstige begrippen

schijnt er bij de Boschjesmannen geen spoor te bestaan. Dat belet hen natuurlijk niet zeer bijgeloovig te zijn, en overal de onzichtbare werking van goede en kwade geesten te vermoeden.

Aangaande de inborst dier wilden worden door de reizigers zeer uiteenloopende en dikwijls zeer tegenstrijdige dingen verhaald. Dat moet natuurlijk hieraan toegeschreven worden, dat zij niet allen met dezelfde stammen in aanraking kwamen. En daar zoowel de andere inboorlingen als de Zuid-Afrikaansche Blanken de ellendige Boschjesmannen meer als schadelijk gedierte dan als redelijke wezens beschouwen, zoo zal in menige gevallen de vooringenomenheid eene groote rol gespeeld hebben.

Zoo komt het, dat sommigen hen als wreed, ijdel en valsch afschilderen, als een ras zonder hart, bij hetwelk liefde en vriendschap onbekend is, waar de ouders hunne kinderen vóór de leeuwen werpen, wanneer deze te dicht bij hunne boschnesten komen rondzwerven ; — terwijl anderen beweren, dat zij veel beter zijn, dan men het gewoonlijk zegt. Zoo leest men in het April-nummer van 1886 van het *Scottish geographical Magazine* de volgende regels : « Zedelijk staat de Boschjesman veel hooger dan de Bantoe of de Hottentot; want hij is nooit wreed zonder noodzakelijkheid en hij is goed en gedienstig jegens zijne stamgenooten; hij steelt wel is waar vee, maar de veeroof is in zijne oogen een soort van jacht Hij heeft een merkwaardig talent om allerlei dingen na te bootsen, zooals de teekeningen en gebeeldhouwde versieringen het bewijzen, door de Boschjesmannen op de wanden hunner spelonken en op de rotsen nagelaten; die teekeningen zijn uitgevoerd met klei van verschillende kleur; de beeldhouwwerken worden met vuursteenen beitels gemaakt. In hunne afbeeldingen is er altijd eene treffende en realistische gelijkenis.

Ook omtrent de lichaamsbeschrijving der Boschjesmannen treft men zeer uiteenloopende berichten aan. Zoo neemt Fritsch als gemiddelde gestalte 1m41 en Burchell 1m22 aan (Elisée Reclus). Vincent (aangehaald door Girard de Rialle: *Peuples de l'Afrique et de l'Amérique*) spreekt van hunne lange armen en zeer korte beenen, terwijl in hooger aangehaalde studie uit het *Scott. geog. Mag.* gezegd wordt, dat zij een wel geëvenredigd lichaam, en wel ontwikkelde armen en beenen hebben. Wat er van zij, met hun platten neus, hunne dikke vooruitspringende lippen, met hunnen scherpen gezichtshoek (door het achteruitwijken van het bovendeel des gelaats veroorzaakt), hebben zij over 't algemeen een zeer aapachtig uitzicht.

De Boeren beweren ten onrechte, dat de Boschjesmannen geene taal hebben. Zóo laag staat geen menschenras, dat het de gaaf der spraak zou missen. Doch wat waar is, is dat de taal der Boschjesmannen eene der gebrekkigste mag heeten, welke bestaan. Zij kennen geene eigennamen om elkander te noemen, zij hebben maar twee telwoorden — *één* en *veel* —, en de gebaren spelen in hunne taal eene zóo groote rol, dat zij in het donker elkander niet begrijpen. Keelgeluiden en neusklanken zijn in die spraak overheerschend, benevens een zeker getal vreemdsoortige medeklinkers, die door het smakken met de tong tegen het verhemelte voortgebracht worden (klapklanken).

Daar de Boschjesmannen een bij uitstek zwervend volk zijn, en zoowel door Bantoes als door Blanken als wilde dieren vervolgd worden, zoo leven zij nooit in grooten getale te zamen, en van staatsinrichtingen heeft men bij hen niets waargenomen. Een aantal kleine groepen leven aldus gansch afgezonderd van elkander, en daar bij de meeste natuurvolken de woordenschat der taal door het smeden van nieuwe uitdrukkingen gedurig verandert, zoodat op vele plaatsen de jongeren door de ouderen niet meer

begrepen worden, zoo is in de spraak der Boschjesmannen de diepste verscheidenheid gedrongen. Een aantal tongvallen, die met elkander niets gemeens schijnen te hebben, worden door dat volk gesproken, en menige groep van een vijftigtal personen spreekt eene taal, die buiten hunne enge gemeente geen enkele stamgenoot begrijpt. Daardoor moet verklaard worden, dat b. v. Elisée Reclus van eenen woordenschat van 11,000 woorden in de taal der Boschjesmannen spreekt, terwijl toch, volgens Max Müller (Lectures, VII), een ongeletterde boer in Europa er maar 300 gebruikt, en in den Hebreeuwschen tekst van het Oude Testament er maar 5642 voorkomen (Getallen aangehaald in eene studie van Zaborowski, in de *Revue Scientifique* van 12en December 1892 verschenen).

Men schijnt algemeen aan te nemen, dat de Boschjesmannen de oorspronkelijke bewoners van Zuid-Afrika zijn, en dat zij sedert het binnendringen der Bantoes en later der Blanken diep vervallen zijn. Wat er van zij, Häckel was niet benevens de waarheid toen hij schreef : « Voor alwie de natuur zonder vooroordeelen bestudeert, staan de Boschjesmannen dichter bij den gorilla en den sjimpansé dan bij een Kant of een Göthe. »

c). *De Dwergen.*

Omtrent de dwergstammen, welke in de onmetelijke wouden der Afrikaansche evenaarsgewesten rondzwerven, is nog niet veel met zekerheid bekend. Het weinige dat wij van hen weten zal door later reisverhalen en opzettelijke waarnemingen niet alleen volledigd, maar naar alle waarschijnlijkheid in meer dan een opzicht ook gewijzigd worden.

De Duitsche ontdekkingsreiziger Dr Schweinfurth, die in 1870 Khartoem verliet, en de tot dan toe gansch onbekende streek ten Westen van den Boven-Nijl doorliep, vestigde bij

zijne terugkomst de aandacht van Europa op het dwergenvolk der Akkas, dat hij ginder aangetroffen had.

Ten Noorden der Aroewimi rivier, tusschen Nijl en Kongo, leeft het zeer merkwaardige volk der *Monboettoes*. Deze behooren noch tot de Negers, noch tot de Bantoe-stammen. Hunne huid is bijna blank, en hunne gelaatstrekken zijn eer Semitisch dan Afrikaansch. Zij hebben eenen verrassenden ontwikkelingsgraad bereikt, bouwen ware huizen, weten hout, ijzer en koper met veel vaardigheid en smaak tot allerhande werktuigen en meubels te verwerken, en hebben koninkrijken met regelmatige en duurzame staatsinstellingen gesticht. Doch zij zijn meedoogenlooze menschenjagers, en trekken ten strijde niet zoozeer om slaven te winnen als om hunne tafel van menschenvleesch te voorzien. Nergens heeft men zoo hartstochtelijke menscheneters ontmoet. Hun oorlogskreet is *Pichio! Vleesch!*

Het was aan het hof van den Monboettoe-koning Moenza, dat Dr Schweinfurth voor de eerste maal, en wel onder het voor de koningstafel bestemde menschelijk slachtvee, Akkas te zien kreeg. Hunne gestalte overtrof nooit 1m50. Zij waren — zooals overigens alle woudbewoners het zijn — uiterst schuw. Een Akka-hoofdman voerde in de tegenwoordigheid des doctors eenen hunner nationale dansen uit. « Hij legde eene vlugheid aan den dag, » schrijft de reiziger, « die alles overtreft wat men kan uitdrukken. De sprongen en het gebarenspel, van eene ongehoorde levendigheid, zijn zóo vol afwisseling en zóo koddig tevens, dat de toeschouwers zich te bersten lachten. De tolk zegde mij, dat de Akkas, wanneer zij het hoogopgeschoten gras moesten doortrekken, sprongen maken als sprinkhanen, dat zij den olifant naderen, hem eenen pijl in het oog drijven, en, zooals de Nubiërs verhalen, hem den buik gaan openen met eenen lanssteek. »

Stanley heeft op zijne laatste tochten door het Groote

Dwerg uit Midden-Afrika.

Woud, tusschen Kongo en Nijl-meren, veel van de kwaadwilligheid der Dwergen te lijden gehad Wel wagen zij geen openlijke aanvallen, doch nergens was men te midden van den weelderigen plantengroei veilig, wanneer hunne stammen in de omstreken zwierven; want van overal werden door onzichtbare vijanden in doodend gift gedoopte pijlen afgeschoten. De Dwergen van het Groote Woud hebben het gansche lichaam met dun gezaaid, doch soms meer dan twaalf centimeters lang haar bedekt. Zij hebben gespannen buiken en kromme beenen, en Stanley zegt, dat zij van éene tot anderhalve yard (d. i. van 0.92 m. tot 1.38 m.) hoog zijn. Zij wegen nooit meer dan 40 kilogram.

Paul Crampel, die onlangs zoo ongelukkig omgekomen is, heeft de gelegenheid gehad ten Noorden van de Beneden-Kongo nader kennis te maken met den Dwergstam der Bajagas, die klaarblijkelijk met de Wamboettis van Stanley nauw verwant zijn.

De Bajagas leven onder de M'Fan-Negers, benoorden den Wellé-stroom, als de Zigeuners onder de Europeesche volken. Zij bouwen geene vaste woningen, en blijven nooit meer dan vier of vijf dagen op dezelfde plaats. Een bed hebben zij niet: een hoop bladeren dient hun tot slaapstede. Een klomp ijzer, dien zij als hamer gebruiken, is gewoonlijk hun eenig gereedschap, en van meubels kan er natuurlijk geen spraak zijn. De sagaai (lange spies of knots) en de boog zijn hunne eenige wapens. Zij zijn zeer verlekkerd op plantenspijzen, bijzonder op den maniok of broodwortel. Daar zij echter nooit de wouden verlaten en gedurig omzwerven, zoo kunnen zij zich onmogelijk op landbouw toeleggen. Daarom gaat elke groep — een vijftiental mannen van dezelfde familie, met vrouwen en kinderen — eene overeenkomst aan met een of ander opperhoofd der M'Fans. Zoodra zij een olifant gedood hebben, gaan zij dat opperhoofd verwittigen, en dan wordt

het ivoor en soms een deel van het vleesch tegen maniok en banaanvijgen verruild. Zoodra de zaak vereffend is, verdwijnen zij in het woud, en men krijgt ze niet weder te zien, eer zij eene nieuwe ruiling voor te stellen hebben. Hebben zij zich al te zeer over den hoofdman te beklagen, dan verdwijnen zij voor altijd uit de streek, en gaan verre van daar eenen anderen beschermer — of liever : uitbuiter — opzoeken.

Hunne gemiddelde gestalte is volgens Crampel 1 m. 40, terwijl de M'Fans, in wier midden zij leven, 1 m. 75 en 1 m. 80 hoog zijn. Hunne geelbruine huid is over gansch het lichaam met vrij lang haar bezet. Zij ook zijn zeer schuw, en schijnen in tegenwoordigheid van vreemdelingen gedurig te sidderen.

De vrouwen steken zich een stuk hout of ivoor in het oorlelletje, en dragen zorg elk stuk zoo spoedig mogelijk door een grooter te vervangen. Daardoor wordt het lelletje in eenen vleeschring veranderd, die soms tot op den schouder afdaalt.

De nieuwgetrouwde blijft deel uitmaken van de groep zijner vrouw, tot zijn oudste zoon een olifant gedood heeft. Dan keert hij met zijne vrouw en volgende kinderen naar zijn eigen groep terug, doch zijn oudste zoon blijft in die der moeder.

Een Bajaga-vrouw trouwt nooit met een man van een ander ras.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

—

De Boeren.

Niets vervult het hart van den reiziger met zoeter aandoening, dan wanneer verre van zijn vaderland de geliefde klanken der eigen taal zijn oor komen treffen. Zelfs de onverschilligste blijft niet ongevoelig voor de bedwelmende macht der herinnering, welke daarbij vóor zijnen geest oprijst. Het is hem, als hoorde hij in die klanken alles trillen en leven, wat hij tot dan toe bemind en geëerd heeft: zijne ouders, zijne magen, zijne vrienden, zijne jeugd, ja, het afwezige vaderland zelf. Wie ze vroeger nooit bewust geweest is, wie ze misschien met een spotlach beschimpt heeft, voelt dan, hoe onverdelgbaar zij in elke menschenziel leeft: de liefde tot het hoogste kenmerk van eigen volksleven, de liefde tot de eigen moedertaal.

En zoo is het ons ook eene zoete verrassing, op de reis, die wij in gedachte door het Zwarte Vasteland ondernomen hebben, ginder, in den versten hoek van het reusachtig driekant, een volk te ontmoeten, dat onze eigene Nederlandsche taal spreekt, en het levend bewustzijn van zijne Nederlandsche afkomst heeft behouden.

De opstand der vrijheidslievende Nederlanden tegen de

Spaansche dwingelandij in de 16de eeuw, had de scheuring van het taalgebied onzes stams in twee helften tot gevolg. Terwijl België na de heldhaftige verdediging van Antwerpen onder het Spaansche juk terugviel, werd Holland eene onafhankelijke republiek, die al spoedig tot eenen verbazend hoogen trap van welvaart en macht wist te stijgen. De tachtigjarige kamp met de overmacht van Spanje belette de Hollanders niet, eene geduchte zeemacht te scheppen, waarmede zij al spoedig uitgebreide overzeesche bezittingen aan het vaderland hechtten.

Het was een bewonderenswaardig schouwspel, dat kleine Nederlandsche volk, te midden van zijnen krijg met den machtigsten vorst van het toenmalige Europa, aan dien vijand het rijke Oost-Indië, in de verste zeeën der aarde, te zien ontrukken, en het een koloniaal rijk te zien stichten met de landen, die Philip de Tweede zelf door geweld en rechtsverkrachting verkregen had. De hertog van Alva, de gehate beul der Nederlanden, had in 1578 Portugal veroverd, en dat land als een wingewest aan de voeten des Spaanschen konings gelegd. Met Portugal kwamen ook de rijke bezittingen der Portugeezen onder Philips schepter. Brazilië, Zuid-Guinea en de Oost-Indische eilanden werden Spaansche gronden. Doch al spoedig wendden de Hollanders pogingen aan, om Oost-Indië voor hunnen zeehandel te winnen. In 1607 waren zij meesters van Amboina, en in 1618 viel Java in hunne handen.

Nauwelijks had de Westfaalsche vrede in 1648 een einde aan den oorlog tusschen Nederland en Spanje gesteld, of de Hollanders vestigden zich in Zuid-Afrika, waar zij Kaapstad stichtten. Deze stad, welke thans de hoofdstad van eene der bloeiendste Engelsche bezittingen is, heeft nog altijd grootendeels haar Hollandsch karakter behouden. De Hollandsche bouwstijl is overheerschend in hare straten, en het Nederlandsch wordt er veel meer gesproken dan het Engelsch, de taal der tegenwoordige meesters.

Jan Van Riebeek, die in 1652 het land rondom de Tafelbaai voor Hollandsch grondgebied verklaarde, was uitgezonden door eene machtige Noord-Nederlandsche handelsmaatschappij, de *Vereenigde Oost-Indische Compagnie.*

Deze was eene halve eeuw vroeger tot stand gekomen, om, naar het voorbeeld der Portugeezen, rechtstreeksche handelsbetrekkingen met het verre Oosten aan te knoopen, en aldus « Neerlands boôm met 's werelds overvloed te bevrachten. »

Het was dan ook die maatschappij, en niet de Regeering der Vereenigde Provinciën, die het bestuur der nieuwe kolonie in handen nam. Hare « Kommandeurs » en « Gouverneurs » waren het, welke anderhalve eeuw lang aan het hoofd van het Nederlandsche Kaapland stonden.

De eerste kolonisten der nieuwe volkplanting waren een aantal matrozen, soldaten en andere beambten van de Compagnie, welke het vaste leven als « vrije burgers » boven den soldijdienst verkozen, en zich in de omliggende streek als landbouwers en veeboeren vestigden. Van de Hottentotsche inboorlingen werden de daartoe noodige gronden gekocht, en volgens het gebruik des tijds werden ook een aantal dezer kleurlingen tot slaven gemaakt. Zij, die hunne gronden verkocht hadden, en allen, die de dienstbaarheid ontwijken wilden, trokken hooger op naar het Noorden, en ondernamen van daar, deels uit haat voor de indringers, doch vooral uit roofzucht, herhaalde strooptochten in de jonge kolonie. Van lieverlede werden echter die invallen zwakker en zeldzamer, en naarmate zich de door Europeanen bebouwde landen verder noord- en oostwaarts uitstrekten, werd het in de eerst in bezit genomen streken volkomen veilig.

In 1795 veroverde Pichegru, door de Fransche Conventie aan het hoofd van haar Noordleger geplaatst, het grondgebied der Vereenigde Provinciën, en prins Willem van

Oranje, laatste stadhouder van Holland, vluchtte naar Engeland. Om de verovering van het Kaapland door Frankrijk te voorkomen, verzocht de prins Engeland die kolonie voor hem in bewaring te nemen, wat dan ook, door de overgave der Kaapstad aan Admiraal Elphinstone, geschiedde.

Doch reeds het volgende jaar sprak Engeland openlijk zijn voornemen uit, ook na den oorlog het land te willen behouden, en onverwijld werd het in eene kroon-kolonie veranderd. Van dan af begonnen de vertegenwoordigers der Engelsche regeering de Nederlandsche inwoners als een overwonnen volk te behandelen. Engelschen alleen bekleedden openbare ambten, de noodzakelijkste uitgaven werden besnoeid, om aan die vreemdelingen overdreven jaarwedden te kunnen betalen; alle uiting der gedachte werd met kleingeestige strengheid bewaakt, en elke critiek onmiddellijk tot zwijgen gebracht; herhaalde Kaffer- en Namaqua-invallen grepen plaats, zonder dat de Koloniale Regeering er zich ernstig tegen verzette. Voor de Hollandsche kolonisten, die ginder, in het verre Zuid-Afrika, een nieuw vaderland en een vrij, onafhankelijk bestaan meenden gevonden te hebben, was de gulden tijd der zelfstandigheid voorbij; een vreemd juk was hun op de schouders geworpen, en zou hen van jaar tot jaar immer zwaarder drukken.

Wel gaf het vredestraktaat van Amiens, dat in 1803 tusschen Frankrijk en Engeland gesloten werd, het Kaapland voor eenige jaren aan Holland terug — en wel aan de Regeering zelve der nieuwe « Bataafsche Republiek, » —wel bracht het milde en verlichte bestuur van Gouverneur Janssens veiligheid, vrijheid en welvaart in het land weder; doch die heerlijkheid was maar van korten duur.

Reeds in Januari 1806 verscheen opnieuw een Engelsch smaldeel vóor de Kaap, en een leger van 6654 soldaten landde op eenige mijlen van de stad. Tegenover die macht had Gouverneur Janssens maar 2000 man te plaatsen,

waaronder een korps van 180 Hottentotten, een honderdtal slaven uit Mozambique en een bataillon Duitsche huurtroepen. Toen echter beide legers in de nabijheid van den Blauwberg handgemeen werden, gingen deze huurtroepen, de hopeloosheid van den toestand inziende, op de vlucht, en brachten aldus verwarring en ontmoediging in de Hollandsche krijgsmacht. De Engelschen behaalden eene gemakkelijke overwinning, en kort daarna was het land voor goed aan de Britsche macht onderworpen.

Zoo was dan de verovering van Holland door de Franschen de onrechtstreeksche oorzaak geweest, dat het veelbelovende Kaapland voor het moederland onredbaar verloren ging, evenals vroeger de tijdelijke overheersching der Spanjaarden in Portugal aan dit land de rijkste zijner koloniën deed verliezen.

Toen de Engelschen het Kaapland bij hunne bezittingen voegden, had het eene blanke bevolking van minder dan 26 000 inwoners. Wel waren vele familiën van Franschen of Duitschen oorsprong, zooals het nog heden uit talrijke familienamen bij de Boeren blijkt; doch het Nederlandsch was van lieverlede de moedertaal van allen geworden. De Engelsche overheersching moest dien toestand al spoedig diep komen wijzigen. Een stroom Engelsche, Iersche en Schotsche landverhuizers richtte zich naar het nieuwe kroonland, en al spoedig kon de Regeering een aanvang maken met het verdringen der Nederlandsche taal uit bestuur, school en gerecht. Van 1827 af werd bij alle staatszaken nog slechts Engelsch geduld.

Ten andere, de geschiedenis van die eerste jaren der Engelsche heerschappij is tevens die eener gedurige plagerij, eener stelselmatige verdrukking van het Nederlandsch element. De Engelsche geloofszendelingen vooral toonden zich de Hollandsche bevolking in hooge mate vijandig. Op hunne herhaalde beschuldigingen was het, dat onder het

bestuur van Gouverneur Cradock een monsterproces tegen een aantal Hollandsche mannen en vrouwen werd ingespannen, beschuldigd van moord en mishandeling der inboorlingen. Niettegenstaande de uiterste strengheid van het onderzoek, eindigde het proces met eene bijna algemeene vrijspraak. Doch diepe verbittering was in de gemoederen der Boeren overgebleven, en alle vertrouwen in de onpartijdigheid der Regeering was voor immer verdwenen.

Later, onder het bestuur van lord Somerset, werden over hetzelve talrijke klachten aan het Londensch Parlement gestuurd, zoodat dit laatste in 1822 gedwongen was een onderzoek te bevelen. Doch de daartoe benoemde commissie bestond enkel uit lieden, die géén Nederlandsch begrepen, zoodat de zaak natuurlijk doodbloeden moest.

Zelfs de vrijmaking der slaven geschiedde niet zonder botsing tusschen de Boeren en de Regeering. Immers de vrije kleurlingen waren zelfs tegen hoog dagloon niet tot den arbeid te bewegen, en de Europeesche immigranten trachtten allen zoo spoedig mogelijk op eigen voeten te staan. Weldra deed zich eene dreigende schaarschte van arbeidskrachten gevoelen, en vooral de Nederlandsche landbouwers en veeboeren geraakten in eenen hachelijken toestand.

Zoo werd dan het misnoegen onder de Boeren van dag tot dag grooter, en langzamerhand rijpte bij velen het besluit, het tot dan toe bewoonde land te verlaten, en verder op naar het Noorden en het Oosten, zich aan het dwangjuk en de plagerijen der Engelschen te gaan onttrekken.

In 1835 verlieten ongeveer 6000 personen de Kaapkolonie Die uitwijking heet de Groote Trek, de uitwijkelingen zelve noemde men Trekkers. Een deel dier trekkers richtten zic naar de Vaalgewesten, daar waar zich thans de Vrijsta uitstrekt, terwijl de overigen naar de Natal-streek trokke

Er lagen in die gewesten wei- en bouwgronden genc

verlaten, waar zich de trekkers, zonder kommer voor de toekomst, konden vestigen. Want twee monsters, twee Bantoe-koningen, wier namen nog heden door de Boeren gevloekt worden, hadden ze jarenlang aan volledige verwoesting prijsgegeven. De meest bekende van beiden was Mosilekatse, die van bezuiden de Zambesi-rivier uit, » gansch de streek tot aan de grenslijn der Engelsche bezittingen verbrandde en verwoestte, en er de talrijke stammen der inboorlingen niet onderworpen, maar bijna volledig uitgeroeid had. » (Aylward, *the Transvaal of to-day*, bl. 4.)

De andere, een tyran zoo wreed en onmenschelijk als Mosilekatse, was Tsjaka, die in de nabijheid der Natal-baai verbleef, en wiens regeering aan een millioen menschen het leven kostte. Hij ook had de door hem veroverde gewesten aan volkomen verwoesting en ontvolking prijsgegeven.

In kleine troepjes verlieten de trekkers de Engelsche Kaapkolonie. Na hunne have, hunne akkers en hunne meubels verkocht te hebben, hadden zij het onmisbaarste op hunne zware, met ossen bespannen wagens geladen, en met het geweer in de hand trokken zij heen, om verre van de door Engelschen bewoonde streken, in Natal en in de onmetelijke vlakten ten Noorden van den Oranje-stroom, onbeperkte vrijheid en onafhankelijkheid te gaan zoeken.

De eerste hoopjes, die langs de Vaal noordwaarts trokken, werden door de krijgslieden van Mosilekatse aangevallen; talrijke mannen, vrouwen en kinderen werden vermoord, terwijl wagens en vee als buit werden weggevoerd. Doch reeds in 1836 werden de woeste Kaffers, niettegenstaande de groote overmacht, waarover zij beschikten, met aanzienlijk verlies teruggedreven. Het volgende jaar werd de wreedaard geheel verslagen, en gedwongen naar de Muappo-bergen terug te trekken, waar hij tot in 1872 geleefd heeft.

Tsjaka, de bloeddorstige hoofdman uit Zoeloeland, was

reeds overleden toen de eerste trekkers in dat land aankwamen, en zijn zoon Dingaan had hem opgevolgd. Die trekkers waren derwaarts getogen onder het geleide van Piet Retief, en waren voornemens van den Kaffer-koning gronden te koopen, om er boerderijen te bouwen. Dingaan onthaalde hen zeer vriendelijk, en sloot zelfs een plechtigen vriendschapsbond met hen. Hij noodigde Retief met een aantal zijner gezellen uit, zijne hoofdstad te komen bezichtigen, en maakte van dat bezoek gebruik, om de argeloozen verraderlijk te overvallen, en den hoofdman met 70 der zijnen te vermoorden. Doch, hadden de bloedige overvallen van Mosilekatse de trekkers onder Potgieter en Uijs, aan de Vaal, niet ontmoedigd, ook de Boeren in het Zoeloeland lieten daarom den moed niet zinken. Zij schaarden zich om den dapperen Pretorius, en slaagden er in, na lange en bloedige kampen, Dingaan te verslaan, en het land van zijne rooverbenden te zuiveren.

Zoo waren dan, door de dappere trekkers, zoowel in de Vaalgewesten als in Natal, ruime streken, welke door wilde woestaards ontvolkt en ten onder gebracht waren, voor landbouw en veeteelt, en terzelfder tijd voor Europeesche beschaving geopend. Moselikatse en Dingaan waren verslagen en verdreven, en het doel der trekkers was bereikt: zij hadden hunne onafhankelijkheid gewonnen, en deze was hun dubbel dierbaar, omdat zij hun zooveel bloed en zooveel lijden gekost had.

Helaas! Die duurgekochte vreugde mocht niet van langen duur zijn. Nauwelijks waren de kleine vrijstaten der Boeren ingericht, of Engelsche beambten kwamen in naam hunner regeering gehoorzaamheid en onderwerping eischen.

Het grootste deel der in Natal gevestigde trekkers besloten onmiddellijk het land te verlaten, en aan de andere zijde der Drakenbergen de zoo hartstochtelijk gewenschte onafhankelijkheid te gaan zoeken. Eenige troepjes begaven zich

naar het land tusschen Vaal en Oranje, daar waar thans de Vrijstaat zich uitstrekt, andere trokken zelfs de Vaal over, en gingen de Zuid-Afrikaansche republiek (de Transvaal) stichten.

Het Zuid-Westen van den tegenwoordigen Vrijstaat was toen bewoond door de Griquas, een bastaardras uit verbintenissen tusschen Boeren en gekleurde vrouwen ontstaan, en die op het einde der vorige eeuw de Oranje-rivier overgetrokken waren. Zij hadden de oorspronkelijke bewoners, de Boschjesmannen, verdreven of uitgeroeid, en waren aldus de meesters van den bodem geworden. Zij waren het dan ook, die thans aan de Oranje-trekkers gronden verhuurden of verkochten. Doch aldra rezen er geschilpunten op tusschen Griquas en Boeren, en de Engelschen maakten van die gelegenheid gretig gebruik, om hunne tusschenkomst op te dringen, — natuurlijk ten voordeele der Griquas. De Boeren werden verslagen te Zwartkopjes (30sten April 1845), en terwijl sommigen den eed van getrouwheid aan « Her Gracious Majesty » aflegden, verlieten de anderen nogmaals hunne pas gebouwde woningen, en trokken verder noordwaarts.

Het was omtrent dien tijd, dat een deel der uitwijkelingen uit Natal in het land aankwamen. Men kan zich licht hunne teleurstelling voorstellen, toen zij vernamen, dat ook hier reeds Engeland zijne « Souvereiniteit » had verklaard. Zij namen een snel besluit, en vielen, onder het geleide van Andries Pretorius, de Engelschen aan. Doch 600 man versche troepen kwamen al spoedig uit het Kaapland aanrukken, 400 Griquas voegden zich bij hen, en den 29sten Oogst 1848 werd Pretorius te Boomplaats verslagen, zoodat hij zich gedwongen zag de Vaal over te trekken.

De vreemde overheersching was echter tusschen Vaal en Oranje-rivier niet van langen duur. Ook de Engelschen hadden met de Kaffers van die streken menig geschil, en zij

zagen ten slotte geen ander middel, dan de Boeren « op kommando te doen gaan, » dat is: hun de wapens tegen de inboorlingen te doen opnemen. Dat weigerden de kolonisten echter volstrekt te doen Om in die omstandigheden zijne overheid staande te houden, hadde Engeland een bestendig leger van 2000 man noodig gehad. Men oordeelde echter te Londen, dat het land zooveel niet waard was, en zoo werd dan, bij verdrag van Bloemfontein (23sten Februari 1854), het volk van het « Oranje-rivier Gebied » onafhankelijk verklaard, en Engeland erkende de eerste Boerenrepubliek, die kort daarna den naam van Oranje-Vrijstaat aannam.

De jonge Staat had geene rustige kindsheid. De Kaffers, namelijk de Basoetos en de Zoeloes, lieten hem weinig rust. Wonderen van moed en geduld zijn noodig geweest, om die woeste vijanden neder te slaan, menigmaal scheen de wordende Vrijstaat zijnen volledigen ondergang nabij; doch na twintig jaren kampens werd eindelijk het doel bereikt: het veilige bezit van huis, grond en vee, en thans wordt met kracht en blijden moed aan stoffelijken en zedelijken vooruitgang gewerkt.

Ook de Zuid-Afrikaansche Republiek, of, zooals men ze gewoonlijk noemt, de Transvaal, heeft dat bange tijdperk van onophoudenden kamp met vijandige inboorlingen gekend. De emigranten, welke de Vaal overtrokken, vestigden zich eerst in het Zuiden der huidige Transvaal, en stichtten er o. a. het dorp Potchefstroom. Toen echter Gouverneur Napier verklaard had, dat al de zaken, waarin uitgeweken Boeren betrokken waren, tot den 25sten graad zuiderbreedte toe, aan de Kaapsche rechtbanken onderhoorig waren, — toen trokken de vrijheidslievende Nederlanders nogmaals verder, in de richting van den Limpopo, die op Portugeesch gebied in den Indischen oceaan vloeit. In Natal, waar zij eveneens met meedoogenloozen tegenspoed hadden te kampen gehad, leven nog heden de namen

voort van het dorp *Weenen* en de *Bloedrivier*; in Noord-Transvaal gingen zij *Lijdenburg* stichten.

Ook hier nam Engeland de moeilijkheden tusschen Boeren en inboorlingen te baat, om zijne tusschenkomst op te dringen. Vóor twintig jaar stond aan het hoofd der Transvaal een man van buitengewone verdienste, voorzitter Burgers. Hij was een waardig opvolger der kloeke mannen, welke den Staat gesticht en gedurende zijne wordingsjaren met zooveel moed en wijsheid hadden geleid, de voorzitters Andries en Maarten Wessel Pretorius, naar wie de huidige hoofdstad Pretoria genoemd werd.

Voorzitter Burgers had het plan opgevat, zijn vaderland uit de afzondering te trekken, en de rijke, doch verwaarloosde hulpbronnen van het land welvaart en voorspoed te doen verspreiden. Hij wilde ook de bevolking opbeuren door een degelijk onderwijs, dat natuurlijk gedurende de woelige jaren der onophoudende vrijheidskampen niet tot stand gekomen was. Doch dat alles kon niet uitgevoerd worden zonder aanzienlijke kosten. En de Boeren, die in die ruwe tijden geleerd hadden met het allernoodzakelijkste tevreden te zijn, en de huidige beschaving te vreemd geworden waren, om de inzichten des Voorzitters te kunnen waardeeren, weigerden de belastingen te betalen. Het Bestuur van Pretoria geraakte daardoor in den hachelijksten toestand, en het land was weldra in wezenlijkheid zonder regeering. Die benarde omstandigheden nam Engeland te baat, om de Transvalers het juk op de schouders te werpen.

Het ongeluk wilde, dat president Burgers juist toen gedwongen werd eenen krijgstocht te ondernemen tegen naburige Kafferstammen. Doch het misnoegen was groot in het leger; de leden der Wetgeving zelven ruiden de bevolking op tegen het staatshoofd, en toen de beslissende slag zou geleverd worden, steeg van alle kanten in het Boerenleger de ontmoedigende kreet op: « Naar huis toe! » En de Kaffers behaalden eene gemakkelijke overwinning.

De Engelschen beweerden, dat dergelijke feiten den overmoed der Kaffers ten top moesten doen stijgen. Zij vreesden, zegden zij, eenen algemeenen opstand ook in hunne bezittingen. Daarom zonden zij een gezant, Th. Shepstone, naar Pretoria, om de orde te herstellen. De ijverige Engelschman vond daartoe geen beter middel, dan de vereeniging der Transvaal bij de Britsche Kaapkolonie uit te roepen.

Ziehier wat de bekende Engelsche schrijver Trollope daaromtrent in zijn werk over Zuid-Afrika zegt: « Ik twijfel, of er in de Engelsche geschiedenis éen enkel voorbeeld van dergelijke rechtsverkrachting kan gevonden worden. Het is volstrekt hetzelfde, alsof het Duitsche rijk zich van Zwitserland meester maakte, onder voorwendsel, dat zijn republikeinsche staatsvorm een gevaar is voor Europa » (Aangehaald in *Lanier*, *Lectures géographiques*, art. *Transvaal.)*

Die schreeuwende geweldenarij baarde gansch de beschaafde wereld door veel opzien. Doch vooral uit de beide broederlanden, Vlaanderen en Noord-Nederland, ontvingen onze verdrukte stamgenooten herhaalde blijken van warme deelneming. Het adres van den heer Harting uit den Haag werd met de handteekeningen van de aanzienlijkste mannen uit Holland bekleed, terwijl het *Willems-Fonds* een krachtig manifest tot het Engelsche volk richtte.

Ook waren de Boeren al spoedig het juk moede, en grepen naar het geweer. En die ruwe, krachtige mannen, die hun leven doorbrengen met de buks in de hand, wier kogels onfeilbaar, zelfs op ongeloofelijke afstanden, het doel gaan treffen, en die op de leeuwenjacht gaan met dezelfde kalmte, als gold het hazen of konijnen, - de Boeren bleven overwinnaars in den ongelijken kamp met de Engelsche overmacht.

Het Engelsch leger, onder generaal Colley, werd den 27sten Februari 1881 bij den berg Majuba door de Boeren,

onder het bevel van den dapperen Joubert, aangevallen, en leed eene volledige nederlaag. Het vaderland was weder vrij. De onafhankelijkheid, eens ten koste van zooveel bloed en tranen gewonnen, was nogmaals gered. En zelfs zonder verminking van het nationaal gebied liep de oorlog af. In zijne zitting van den 15den April 1881, verklaarde de Volksraad, dat zijne leden liever tot den laatste hun leven zouden offeren, dan één duim gronds af te staan. Zoo was dan Engeland gedwongen de onafhankelijkheid der Zuid-Afrikaansche republiek nogmaals plechtig te erkennen, wat dan ook den 3den Augustus 1881 geschiedde.

In de twee onafhankelijke gemeenebesten benoorden den stroom wordt de wetgevende macht uitgeoefend door eenen *Volksraad*, waarin de gekozenen des volks zetelen. De uitvoerende macht ligt in de handen van eenen *Voorzitter* (Staatspresident), bijgestaan door de ministers, welke den *Uitvoerenden raad* vormen.

Daar de groote meerderheid van het Boerenvolk geenen trek voelt voor het steedsche leven, en het verblijf op het vrije, opene veld verkiest, en daar overigens de afstammelingen der trekkers over zeer ruime gewesten verspreid leven, zoo zijn de plaatsen, die wij op de kaarten van Zuid-Afrika aantreffen, meestal maar onbeduidende dorpen. Zoo heeft Bloemfontein, de hoofdstad van den Vrijstaat, maar 2000 blanke en 1300 gekleurde inwoners. Meest al de distrikthoofdplaatsen hebben minder dan 1000 inwoners (Winburg : 848, Smithfield : 558, Bethlehem : 605, Vrede : 218, enz.). Die dorpen zijn gewoonlijk volgens een zelfde plan gebouwd. Te midden des dorps bevindt zich eene ruime plaats, waar de kerk staat. Vier hoofdstraten loopen daar kruisgewijze samen, en worden op hunne beurt rechthoekig door zijstraten gekruist.

De Zuid-Afrikaansche boerderijen zien er over het algemeen vrij ellendig uit. Van een bovenverdiep kan er

natuurlijk geene spraak zijn: dat treft men zelfs in de steden slechts zeer zelden aan. Meestal hebben die woningen maar één of twee vertrekken. Ruwe gordijnen vervangen de scheidsmuren en schutsels. Het huisgerief is beperkt bij het allernoodzakelijkste. Eene tafel, één of twee bedden, het onmisbaarste keukengerief, dat is gewoonlijk al wat men in de hoeven der Boeren aantreft. Licht en lucht dringen er meestal slechts met moeite binnen.

Men zou echter groot ongelijk hebben, daaruit op te maken, dat de Boeren halve barbaren zijn, die met de beschaving geenen gelijken tred willen houden. « Er zijn lieden, » zegt Aylward in bovengemeld werk, « die niet kunnen begrijpen, hoe de eigenaars van ruime landen en talrijke kudden zoo weinig gebruik hebben leeren maken van al wat de Europeesche beschaving aanbiedt, om gemakzucht en prachtliefde te bevredigen. Daar zij geene klaarblijkelijke sporen meer zien van de verplaatsingen en gevechten, het koortsig kampen en lijden, van al de rampen, die dit arme volk getroffen hebben, zijn zij maar al te zeer geneigd, het voor achterlijke vijanden van allen vooruitgang, van allen ondernemingsgeest uit te schelden, terwijl toch in wezenlijkheid de ondernemingsgeest buitengewoon groot en de vooruitgang, de omstandigheden in aanmerking genomen, aanzienlijk geweest is. » Men mag niet uit het oog verliezen, dat elke Boer zijn eigen huis heeft moeten bouwen in een land, waar bijna geene boomen groeien, waar het glas slechts met veel moeite en kosten uit de Engelsche havenplaatsen kon aangebracht worden, en waar het nog vóor weinige jaren veel voorzichtiger was, kleine schietgaten dan ruime vensters in de muren te hebben. Ook komt er sedert eenige jaren veel verbetering in dien toestand. De nieuw opgerichte huizen zijn met veel meer zorg gebouwd, en ook het huisraad verliest van dag tot dag zijne armzalige eenvoudigheid.

Daar de dichtheid der bevolking uiterst gering is, staan de hoeven dikwijls zeer ver van elkander. Men kan in sommige streken twee, drie dagen reizen, en dagelijks tien mijlen weg afleggen, zonder éene enkele woning te ontmoeten.

De gemeenschapsmiddelen laten veel te wenschen over De rivieren, die tien maanden op twaalf droog zijn, en in overstroomende vloeden veranderen, zoodra een stortregen valt, zijn voor de scheepvaart onbruikbaar. Alle vervoer geschiedt door middel van logge, met ossen bespannen wagens. Een der geliefkoosde ontwerpen van voorzitter Burgers was eene spoorweglijn van Pretoria naar de kust van den Indischen oceaan. De onmetelijke schatten, welke sedert in het land ontdekt werden, hebben de twee koloniale besturen, Kaapland en Natal, er toe doen besluiten, op eigen kosten spoorbanen naar de Transvaalsche goudvelden aan te leggen. Want het edele metaal wordt thans in ongelooflijke hoeveelheid, vooral rondom Johannesburg, ten Zuiden van Pretoria, gevonden ; zilver, koper, ijzer en steenkool zijn er eveneens in overvloed voorhanden. Daarenboven is de grond verbazend vruchtbaar, oneindig meer dan de veeboeren het ooit hadden kunnen vermoeden.

Daarom was voor dat land het aanleggen van spoorwegen eene levensvraag. « Het land wacht er naar als het woud bij het klimmen van het sap naar den zonneschijn wacht, die het met bladeren zal tooien, » schreef verleden jaar een korrespondent van de *Times*. Het werk gaat dan ook met reuzenschreden vooruit. De Kaapkolonie heeft eene lijn gebouwd, welke, van Kaapstad uitgaande, tot Pretoria is voortgezet geworden, om zich daar aan den spoorweg naar Lorenço Marques aan de Delagoa-baai aan te sluiten. Deze lijn loopt over Bloemfontein en Heilbron in den Vrijstaat, treedt de Zuid-Afrikaansche Republiek binnen, loopt over Johannesburg, en den 1sten Januari 1893 stond Pretoria in

rechtstreeksche verbinding met Kaapstad. Sedert Mei 1892 zijn de werken hervat, om de lijn van Pretoria naar Lorenço Marques te voltooien. Van eenen anderen kant heeft Natal lijnen gebouwd, die zijne zeehavens verbinden met Harrismith, in den Vrijstaat, en met Charlestown, nabij de Transvaalsche grens.

Men heeft de Boeren wel eens voor verstokte leegloopers uitgescholden, en dat verwijt is misschien niet geheel ongegrond. Van slaafschen arbeid houden zij inderdaad niet veel. Reeds vroeg in den morgen springt de Boer te paard, en nadat hij zijne kudden en zijne donkerkleurige dienstknechten in oogenschouw genomen heeft, bestaat er voor hem geen ander vermaak, geene andere bezigheid meer dan de jacht. Zijn uitmuntend geweer — want hij ziet er niet tegen op eene ronde som te betalen, om een degelijk wapen te bezitten — zijn geweer verlaat hem nooit. Hij zou uit den grond, dien hij bebouwt, schatten kunnen trekken, en hij doet hem enkel het onontbeerlijke voortbrengen. Vanwaar die zorgeloosheid ? Waarom legt zich dat krachtige, levensfrissche volk niet met hardnekkigheid op het benuttigen der rijke bronnen van welvaart toe, waarmede de natuur zijn vaderland zoo mild bedeeld heeft ? Eenvoudig om de gewone reden, dat de Boeren weinige, zeer weinige behoeften kennen. Wanneer zij zich de stoffen voor hunne kleederen, wat koffie en wat suiker aangeschaft hebben, dan ontbreekt hun niets meer, wat niet door akker of kudde wordt opgeleverd. Duizend dingen, zonder welke ons, Europeanen, het leven niet denkbaar is, zijn den « Afrikaander » te eenen male onbekend.

Wat wij hooger van de uiterste eenvoudigheid der woningen zegden, is ook hier van toepassing. Hoe zouden lieden, die als kind hun vaderland verlieten, en jongeling, man en grijsaard werden, eer zij er een nieuw gevonden hadden, hoe zouden zij niet geleerd hebben, zich met het

noodzakelijkste tevreden te stellen? En hoe zouden hunne zonen, in de volledige afzondering, waarin zij leefden, niet datzelfde eenvoudige leven hebben voortgeleid? Doch de tijd der afzondering behoort, althans voor een immer grooter wordend deel der bevolking, tot het verleden. Tegelijk met de locomotief is het tegenwoordige met zijne verfijnde beschaving, zijne glanzende veroveringen op het veld van wetenschap en nijverheid, maar ook met zijn koortsig jagen naar weelde en pracht in het land gedrongen. Duizenden vreemdelingen zijn zich sedert de ontdekking der goud- en zilvervelden in de Transvaal komen vestigen. In belangrijke centra als Johannesburg zijn er meer Engelschen dan Transvalers. Het is waarschijnlijk, dat menig Boer dien toestand met leede oogen beschouwt; doch het is niettemin zeker, dat op dergelijke wijze alleen het gevaar kon afgewend worden, de afstammelingen der trekkers in hunne afzondering tot een achterlijk volk te zien worden. Dat overigens de Boeren er volstrekt niet aan denken zich door de vreemdelingen te laten « verengelschen, » zullen wij weldra zien.

De Boeren zijn diep godsdienstig. Zij belijden den hervormden eeredienst. De Bijbel ontbreekt in geen enkel huis, en hij is in de meeste gevallen de eenige leesstof der buitenlieden. De kinders leeren nog op vele plaatsen in den Bijbel spellen, en vaak blijft op den buiten het onderwijs bij dat lezenleeren in het heilige boek beperkt. Waar de hoeven al te zeer van elkander verwijderd staan, zijn er natuurlijk geene eigenlijke scholen. De ouders zelven leeren dan gewoonlijk hunne kinderen lezen. In andere gevallen komen eenige Boeren overeen op gezamenlijke kosten eenen onderwijzer te onderhouden, die dus nu in deze, dan in gene hoeve onderricht geeft. Men mag over 't algemeen aannemen, dat de Nederlandschsprekende bevolking van Zuid-Afrika geene ongeletterden telt. Sedert eenigen tijd zijn in de steden en

grootere dorpen talrijke goede scholen gesticht, en het Bestuur wendt in die richting loffelijke pogingen aan.

Het Nederlandsch der Boeren is wel dezelfde taal als degene van Holland en Vlaanderen, doch de eeuwenlange afzondering en de invloed van het Engelsch hebben haar noodzakelijk eenige wijzigingen doen ondergaan. De taal kon zich ginder onmogelijk op dezelfde wijze ontwikkelen als hier in Europa.

Alvorens in weinige woorden het onderscheid aan te duiden, dat er thans tusschen de gewone Zuid-Afrikaansche spreektaal en de Nederlandsche schrijftaal bestaat, zullen wij eene aanhaling overschrijven uit een boek, in Boerendialekt geschreven, en getiteld *Geskiedenis van die Zuid-Afrikaanse Taalbeweging:*

« Die taal is één met 'n volk. Gen nationaliteit sonder « 'n eie taal. En dis opmerkelik, op gen punt kom die natio- « naliteit van 'n volk so sterk uit as op die van syn « taal; gen ywer so vurig as ver syn taal. Bij sommige « volke grens dit an dolsinnigheid en raserny. Daar was « dan oek gen treuriger bewijs van gebrek an nationa- « liteitsgevoel in ons land nie as juis die onverskilligheid « en nalatigheid omtrent onse taal. En die erkenning van « die taal werd oek gekenmerk deur 'n ontwaking in die « opsig. »

Het is volstrekt onnoodig van die aanhaling eene Nederlandsche vertaling te geven: er is niemand, die dat niet zonder aarzelen leest. In menig gewest, waar er toch geene spraak is van eene particularistische taalbeweging, is het onderscheid tusschen dialect en schrijftaal veel aanzienlijker. Wie Fransch of Italiaansch leest, begrijpt daarom het Waalsch of het Veneziaansch niet, en eenen Noord-Nederlander zal in menig geval een Vlaamsche tongval minder begrijpelijk zijn dan de zooeven aangehaalde « Afrikaansche » zinnen.

Het blijkt uit het onderzoek van den tekst, dat het onderscheid tusschen Afrikaansch en Europeesch Nederlandsch hoofdzakelijk en bijna uitsluitend in het afslijten van eenige spraakkunstige vormen bestaat. Aldus:

a) Het geslachtsonderscheid voor levenlooze wezens is weggevallen. De Kaapsche kolonist zegt zoowel *die opsig* en *die punt* als *die taal* en *die nalatigheid.*

b) De uitdrukkingen *van 'n volk, van die taal* worden nooit door den genitief vervangen. Van een datief is er natuurlijk evenmin sprake.

c) Ook de werkwoordelijke uitgangen vallen weg: *dit grens, werd gekenmerk.* Men « vervcegt » zelfs: *ik is, jij is, hij is, ons is, julle is, hulle is.* Waaruit dan nog blijkt, dat de onderwerpsvormen *wij, gij, zij,* voor de overeenkomende bepalingsvormen plaats gemaakt hebben.

Alle verdere afwijkingen zal men ook, in denzelfden of soortgelijken vorm, in onze eigene dialekten aantreffen. Zoowel als in Zuid-Afrika zegt men in mijn geboortedorp *as, oek* en *deur;* men zegt er zelfs *taul, poeint, dau* (daar) enz , wat stellig nog beter geschikt is, om de taal onkennelijk te maken.

Verder gebruiken de Boeren eenige woorden, die hier in Europa verouderd zijn, als *landdrost, veldkornet, tabbaard*; ook eenige Kaffersche en zelfs enkele Maleische woorden. Ook de dubbele ontkenning is opmerkelijk: Daar was *gen* treuriger bewijs *nie* (Zoo ook: Ons geef *nie* 'n geskiedenis van die Afrikaanse taal *nie*).

De schrijftaal der Nederlandsche Kaaplanders is ons eigen Nederlandsch. Dat immers is de taal van de Bijbelvertaling, die in elk gezin aanwezig is en druk gelezen wordt; dat is ook de taal van school en bestuur in de Transvaal en den Vrijstaat. Wel wordt er nu en dan een boekje in « Afrikaans » uitgegeven, wel verschijnt er aan de Paarl (Kaapland) in die taal een veelgelezen blad, *Die Patriot*; doch alwie lezen en

leeren wil in eene andere taal dan het vreemde Engelsch, moet het « Hoog Hollandsch » gebruiken.

Dat er geen gevaar is, ooit het Nederlandsch door het Afrikaansch als kultuurtaal te zien verdringen, schijnt niet twijfelachtig. Het laatste is een tongval van het eerste, en zal zich met die rol moeten tevreden houden. Is het intusschen te betreuren, zoo voor de weinig geletterde klas ook hier en daar een nieuwsblad, nu en dan een volksboek in de gewestspraak uitgegeven wordt? Men begrijpt zonder moeite, dat het moderne, letterkundige Nederlandsch alleen recht verstaanbaar kan zijn voor hen, die er zich door studie en oefening vertrouwd hebben mede gemaakt. Bij den Vlaamschen boer, die pas eenige winters school is geweest, en nauwelijks werktuigelijk lezen kan, zal men geenen leeslust verwekken, met hem zonder overgang een verhaal van Van Lennep in handen te geven. Zoo ook ginder. De particularistische pers kan dus aan velen, vooral aan weinig geletterde buitenlieden, zeer nuttig zijn. Ten andere, de gewone woordenschat van den dorpeling is te gering, om eene wezenlijke letterkunde in zuiver « Afrikaans » te laten ontstaan. De voorstanders der Afrikaansche taalbeweging bekennen dan ook ronduit, dat zij al het ontbrekende materiaal eenvoudig uit het Nederlandsch woordenboek zullen putten. In dien zin kon hoofdrechter Reitz zeggen : « Ons Kaapsch Hollandsch is rijker in woorden dan het Hollandsch in Nederland. » Immers, hij voegt er onmiddellijk bij: « Terwijl wij, des vereischt, en recht op gebruik hebbende, elk woord uit den Nederlandschen dictionnaire van A tot Z aannemen, hebben wij daaraan een groot aantal andere toegevoegd, ontleend aan de Engelsche, de Maleische en zelfs de Hottentotsche taal » (*South African Magazine*, aangehaald in voormelde *Geskiedenis*, Aanhangsel).

Zoo moet dan de particularistische pers, indien zij werkelijk die lieden doet lezen, die anders niet lezen zouden,

noodzakelijk den lezerskring der Nederlandsche taal zelve uitbreiden. Wie regelmatig een nieuwsblad leest, dat « elk woord uit den Nederlandschen dictionnaire van A tot Z aanneemt, » al laat het dan ook een aantal buigingsvormen als verouderd wegvallen, zal weldra in staat zijn ook zuiver Nederlandsch te lezen, en daar hij in den Afrikaanschen boekenschat waarschijnlijk veel te vergeefs zal zoeken, wat in het Nederlandsch voorhanden is, zal hij al spoedig behoefte aan « Hoog Hollandsche » boeken gevoelen.

In 1805, aldus op het einde van het Hollandsche tijdperk, telde de kolonie eene blanke bevolking van 25.727 inwoners, In 1875 was dat getal tot 236.783 aangegroeid, en de laatste volkstelling, die van den 5^{den} April 1891, heeft er 337,000 Europeanen tegen 340.405 kleurlingen gevonden. Daarenboven zijn er nog 29.469 blanken in Griqualand-West en 10.343 in de sedert 1875 aangehechte landen. Men komt alzoo tot het besluit, dat in de 16 laatste jaren de blanke bevolking met 42,32 per honderd aangegroeid is.

Ofschoon de stroom der landverhuizers, die zich sedert het begin dezer eeuw uit Europa naar Zuid-Afrika richt, er oneindig meer Engelschen dan Hollanders heenvoert, zou men zich grootelijks bedriegen, indien men dat cijfer van 25,000 Nederlanders in 1805 voor omtrent gelijk aan dat der thans Nederlandschsprekenden ging houden. Ongeveer de helft der huidige Kaapsche bevolking spreekt onze taal; in Natal is deze, hoewel minder, toch ook zeer verspreid; in de twee onafhankelijke vrijstaten is bijna gansch de inheemsche bevolking Nederlandsch. En de kleine Vrijstaat alleen, die enkel van veeteelt leeft en derhalve geene Engelschen aanlokt, heeft 77.716 blanken, tegen 129.787 kleurlingen, die ook gewoonlijk onze taal spreken (31sten Maart 1890). Onze Zuid-Afrikaansche broeders zijn een zoo levenskrachtige tak van onzen stam, dat het onverpoosde toenemen der Engelsche bevolking hen nog op verre na niet met versmachting bedreigt.

Indien de Regeering in den levensstrijd tusschen beide volken onzijdig bleef, dan zou het Nederlandsch wellicht met zekerheid op de zege mogen rekenen. Ons letterkundig Nederlandsch, met zijne geleerde vormen en ingewikkelde spraakkunst, zou misschien den kamp met het vereenvoudigde Engelsch niet kunnen opnemen. Doch het gladde, veerkrachtige Afrikaansch, dat alle nuttelooze moeilijkheden afgeworpen heeft, dat moderner en bruikbaarder is in dat wordend land, is niet alleen hardnekkig in den afweer, maar zelfs aanhoudend in den aanval. Waar Engelschen onder talrijke inboorlingen leven, leeren zij veelal de taal der Kaffers aan. De Boer doet dat nooit. Integendeel. Vele duizenden kleurlingen spreken onze taal, na ze natuurlijk nog vereenvoudigd en min of meer naar hunne eigen spraaktuigen gewijzigd te hebben.

In de Boerenstaten, de Transvaal en den Vrijstaat, heeft dus het Nederlandsch niets te duchten. Wel leeren de Boeren, waar zij veel in aanraking komen met Engelschen, ook dezer taal aan; wel hoort men b. v. in Pretoria in het openbaar leven bijna evenveel Engelsch als Nederlandsch; doch deze laatste taal is die van het huiselijk verkeer en tevens die van Staat, school en kerk, en zij is er zoowel verschanst, dat zij voor allen aanval volstrekt veilig is.

Op het platte land is er zelfs geene spraak van aanval: daar zou de eigen taal, zelfs niettegenstaande tegenstrijdig staatsgeweld, het nog eeuwen volhouden. Doch de Staat werkt veeleer in tegenovergestelden zin. De schoolwet, den 2den Juni 1892 in Pretoria gestemd, verklaart, dat « alle onderwijs moet gegeven worden in de Hollandsche taal ». Alleen bij het onderwijs in de vreemde talen is het den onderwijzer geoorloofd zich van de taal te bedienen, welke hij onderwijst. In scholen, waar de drie vierden der leerlingen anderssprekenden zijn, wordt de vreemde taal geduld, op voorwaarde, dat de landstaal ernstig aangeleerd worde

(*Taalstrijd*, IX, 8, en X, 6). In den Vrijstaat werd door den Volksraad eene Commissie benoemd tot het vervaardigen van Hollandsche schoolboeken.

De onschatbare natuurrijkdommen der Vaalgewesten lokken duizenden Engelschen vooral naar de Transvaal, en daardoor ontbrandt de taalstrijd ook daar, waar tot nu toe geene andere Europeanen dan Nederlandschsprekende Boeren woonden. Doch de Regeeringen der beide gemeenebesten nemen de belangen der landstaal zoo krachtig in handen, dat deze maar weinig van die vreemde indringing schijnt te moeten vreezen. De Duitschers, die, *dem Drange nach Osten* gehoorzamend, vóor vele eeuwen naar de Slavische en Magyaarsche Donaulanden togen, en er de schatten van den bodem, door de oorpronkelijke bewoners verwaarloosd, in goud gingen veranderen, hebben er wel Germaansche taaleilanden gevormd; doch deze werden in den loop des tijds door de zee der hen omringende anderssprekenden bestormd, en op vele plaatsen ten onder gebracht. In de nijverheidscentra kunnen aldus de Engelschen ook taaleilanden tot stand brengen: de massa der landelijke bevolking zal er niet minder Nederlandsch om blijven.

Gansch anders is het ongelukkig in de Britsche bezittingen gesteld. De Engelschen wenschen natuurlijk niet beter, dan onze taal geheel te zien verdwijnen, en alleen hunne moedertaal in de kolonie te hooren klinken. Om tot dien uitslag te geraken, hebben zij al vroeg aangevangen, het Nederlandsch uit bestuur en school te weren. In de steden, waar de Engelsche landverhuizers talrijk zijn, en waar de invloed van Staat en onderwijs zich onmiddellijk en krachtig doet gevoelen, werd het Nederlandsch na verloop van tijd de miskende Asschepoester, die onze taal vóor de heropbeuring van den Vlaamschen volksgeest b. v. te Brussel was — en grootendeels nog is. De aangeërfde moedertaal wordt door de afstammelingen der Nederlandsche kolonisten nog

altijd uitsluitend in het huiselijk verkeer gebruikt; doch om wille van den « goeden toon » pronken velen met de mode-taal, het Engelsch, en laten hunne kinderen in die taal opleiden. Bij de landbevolking blijft de moedertaal natuurlijk veel beter bewaard.

Vóór eenige jaren kon men denken, dat het Afrikaansch inderdaad nog slechts een uitstervende tongval was In het parlement van het tweetalige Kaapland werd nooit een Nederlandsch woord gehoord, bestuur en openbare school waren volledig verengelscht, zelfs in de kerken der Nederduitsche gemeente begon de taal der nieuwe meesters door te dringen.

Doch de machtige adem, die overal in het oude Europa, in Vlaanderen, in Italië, in Griekenland, aan Rijn en Donau, het smeulend vuur van het nationaal gevoel tot laaie vlam heeft aangeblazen, heeft zich ook in Zuid-Afrika doen gevoelen. Vastberaden mannen hebben den strijd voor de verwaarloosde en miskende moedertaal opgenomen, en reeds menige overwinning mogen behalen. Sedert eenige jaren is het parlement tweetalig geworden, en men hoort er thans evenveel Nederlandsch als Engelsch. In school en gerecht ziet het er nog niet zoo verheugend uit. Daar ook is langzame vooruitgang waar te nemen, en de noodzakelijkheid om van de openbare ambtenaars de kennis der beide landstalen te eischen, wordt van lieverlede door gansch de openbare denkwijze ingezien.

Wat de pogingen der Nederlandschgezinden in zekere mate verlamt, is het bestaan van twee partijen, die, zoo niet tegenstrijdig, dan toch uiteenloopend werken. Terwijl de Hollandsch-Afrikaansche partij de toenadering tusschen Afrikaansch en Europeesch Nederlandsch tracht te bevorderen, en dagbladen (*Zuid-Afrikaan*, *Volksbode*) en boeken in deze laatste taal zoekt te verspreiden, werkt de Patriottenpartij, aldus genoemd naar haar hoofdorgaan, *Die*

Patriot, aan de verheffing van het Afrikaansch tot eene zelfstandige letterkundige taal.

Toen echter vóor drie jaar het eerste Taalcongres in Zuid-Afrika vergaderde, en het oprichten van den Zuid-Afrikaanschen Taalbond besloot, mocht het zich in de medewerking van de hoofden der beide partijen verheugen. Hopen wij, dat de Pond aan zijne edele taak : de taal van Zuid-Afrika te beschaven, te beoefenen en te bevorderen, door het verspreiden van boeken, door voordrachten, door het oprichten van lees- en zanggezelschappen, met krachtige volharding en goed gevolg zal arbeiden, en dat de Afrikaansche tak van den Nederlandschen eik zich breed en machtig zal ontwikkelen. Wij, Vlamingen, die weten wat het is, met de gloeiende liefde voor eigen taal en eigen volk in de borst, overal die beide aan minachting en verguizing blootgesteld te zien, en elk stukje van het heiligste recht des menschen slechts na zware, vaak pijnlijke kampen te kunnen veroveren, zullen zeker hun pogen met geestdriftige deelneming volgen.

Men zou kunnen denken, dat de vestiging van zelfstandige, onafhankelijke Boerenstaten, en de strekking, welke in Kaapkolonie en zelfs in Natal waargenomen wordt, om het Nederlandsch element recht te laten wedervaren, het tijdperk der trekken voor goed gesloten heeft. Dat is echter het geval niet. Breede ruimte is den veeboer van lieverlede eene volstrekte noodzakelijkheid geworden, en daar zijn gezin dikwijls met grooten kinderrijkdom gezegend is, en overigens het trekken in merg en bloed van het Boerenvolk schijnt doorgedrongen, zoo blijft zich dat volk nog onverpoosd gansch Zuid-Afrika door uitbreiden.

Tusschen de Transvaal en de kust der Indische zee ligt Swazi-land, aldus genoemd naar het Kaffervolk, dat het bewoont. Dat land heeft bijna geene andere blanke bevolking dan Nederlandsche boeren, doch deze zijn er dan ook

zeer talrijk. De Zuid-Afrikaansche Republiek scheen dus de rechtmatige bezitster van het land te moeten zijn, daar er toch van een wezenlijk inboorlingenbestuur geene spraak kan wezen : zoowel de zeden der kleurlingen als de fierheid der blanken verzetten zich daartegen. Doch Engeland, dat de Transvaal door alle middelen wil beletten eene eigene havenplaats te bezitten, dwong het bestuur van Pretoria, in 1884, de onafhankelijkheid van Swazi-land te erkennen. Sedert is de Swazi-kwestie eene hangende moeilijkheid tusschen Engeland en de Transvaal gebleven. Waarschijnlijk zal Engeland ten slotte toch moeten toegeven, zooals het te Bloemfontein in 1854 en te Pretoria in 1881 heeft moeten doen; en reeds wordt van eene waarschijnlijke overeenkomst gesproken, die Swazi-land onder Transvaalsch protectoraat zou plaatsen. Wat er van zij, het land is van nu af Nederlandsch, en, de geschiedenis van onzen stam in Zuid-Afrika is er een waarborg voor, het zal zulks van dag tot dag meer worden, welke vlag er ook over waaie.

Ook naar het Westen breidt zich het Boerenvolk uit. Aan de boorden van den Atlantischen oceaan, tusschen de Engelsche Kaapkolonie en de Portugeesche bezittingen bezuiden den Kongo-mond, ligt het Duitsche Lüderitz-land, waarvan het *Hinterland* o. a. bewoond wordt door de Hottentotsche Damara's. Daar leven reeds talrijke Basterds, die onze taal spreken, en daarheen richten zich sedert eenigen tijd vrij talrijke trekkers, zoowel uit Kaapland als uit de beide onafhankelijke Boerenstaten. Weldra zullen verscheidene honderden familiën over het gansche land heen hunne eenvoudige woningen gebouwd hebben, de geschiedenis der onverpoosde uitbreiding van onzen stam over Zuid-Afrika zal een hoofdstuk meer tellen, en voor de toekomst is een nieuwe, min of meer souvereine Boerenstaat gesticht.

Ook naar het Noorden richten zich de trekkers onver-

poosd. Wel heeft Engeland al de gewesten ten Noorden en ten Westen der Boerenrepublieken, al het land tusschen de Duitsche en de Portugeesche bezittingen, tot aan de zuidgrens van den Kongostaat toe, voor Britsch gebied verklaard; doch dat belet het Nederlandsch element niet, langzaam en zeker vooruit te dringen, en, in de schaduwe der Engelsche vlag, eene landbouwbevolking te stichten, die vrij wat meer beteekenis heeft voor de toekomst, dan het vlottend, onstandvastige volk der goudrapers. De Zuid-Afrikaansche dagbladen spreken gedurig van kleine hoopjes, die uit het Boerenland naar het Noorden, namelijkn aar Masjona-land trekken, en velen zien voor de moeilijkheden in dit laatste land geen beter hulpmiddel, dan het vestigen eener talrijke Boerenbevolking.

Zoo zijn dan de afstammelingen der handvol Nederlanders, welke zich eens in de onmiddellijke nabijheid der Tafelbaai kwamen vestigen, op goeden weg om gansch Zuid-Afrika te bevolken. Wel staan zij bijna overal tegenover den Engelschen erfvijand; doch zij hebben zijnen aandrang zegevierend wederstaan eer nog het machtige nationaliteitsgevoel in hunne ziel tot volle klaarheid gekomen was, —hoe zouden zij het nu niet, nu overal gloeiende liefde voor eigen taal en eigen volkswezen is ontbrand?

NEGENDE HOOFDSTUK

De Hovas

De zeestraat, welke het eiland Madagascar van het vasteland scheidt, is gemiddeld zeventig mijlen breed. Het water der zee vormt er eene snelle, geweldige strooming, welke zich van de Soenda-eilanden af, dwars door den Indischen oceaan naar de Afrikaansche kust richt, en aan beide zijden van Madagascar zuidwaarts stroomt, om verder, voorbij de Kaap der Goede Hoop, den Atlantischen oceaan te gaan doorsnijden.

Madagascar is het derde eiland van den aardbol : alleen Borneo en Nieuw-Guinea hebben eene grootere uitgestrektheid. Zijne oppervlakte bevat omtrent twintigmaal degene van België. Het is langwerpig, van het Noorden naar het Zuiden, en ongeveer viermaal zoo lang als breed.

Thans begint het tamelijk wel bekend te zijn, ten minste in de voornaamste zijner gewesten. Doch het is lang een ontoegankelijk wonderland geweest, waarvan reizigers en landbeschrijvers allerlei verbazende dingen verhaalden, doch waarvan men in wezenlijkheid bitter weinig met zekerheid wist.

En toch, indien de toegang tot het binnenland zeer moeilijk is, de kust is verre van ongenaakbaar te zijn. De zeevaarder vindt overal veilige reeden, die hem schijnen uit te noodigen, het anker neer te laten. De machtige, tropische plantengroei aan den zeeboord, en in de verte de prachtige bergstreken van het binnenland droegen er toe bij, om die bekoring nog te versterken.

Al vroeg hebben dan ook de Europeanen pogingen aangewend, om in Madagascar vasten voet aan wal te zetten. Doch hunne pogingen bleven ten slotte telkens vruchteloos. Immers, het verblijf op de kust zelve is doodend voor den Europeaan. Uit de breede moerassen, welke zich daar uitstrekken, doet de gloeiende zon der keerkringen verpestende wasems opstijgen. De hoogvlakten van het binnenland zijn gezond en vruchtbaar, doch de wouden van het bergland zijn volstrekt ondoordringbaar, en nergens treft men bruikbare, gebaande wegen aan. De waterloopen, die elders de gemakkelijkste gemeenschapsmiddelen zijn, kunnen hier evenmin benuttigd worden; het zijn enkel woeste, bruisende stortvloeden, die in wilden loop van de bergen afschieten, en nergens bevaarbaar zijn.

Wat men van het land te weten kwam, was echter voldoende om te bewijzen, dat Madagascar volstrekt geen Afrikaansche bodem is. De machtige vorsten van het Afrikaansche dierenrijk zijn hier te eenen maal onbekend. Noch leeuwen, noch olifanten, noch nijlpaarden treft men er aan. Integendeel worden er dieren en planten gevonden, die men nergens elders ontmoet. Zoo zijn de vlugge snuitapen of makis, die wel vierhandig zijn als de apen, doch eenen langen, scherpen snuit hebben, die hun kop naar dengenen van den vos doet gelijken. De reizigers gewagen ook van zekere boomsoort, bij welke zich in de bladstelen eene aanzienlijke hoeveelheid drinkwater verzamelt, welke den dorstigen reiziger dikwijls zeer welkom is.

Is men verbaasd in dat zoo dicht bij Afrika gelegen eiland eene van de Afrikaansche zoo diep verschillende natuur te ontmoeten, niet minder verrassend is het, er niet een Afrikaansch, maar een Aziatisch of liever Oceanisch volk aan te treffen. Immers, de taal, die wij er hooren spreken behoort tot geene enkele talenfamilie van het Zwarte Vasteland. Die taal is niets anders dan het Maleisch, de taal van Java, Borneo en Sumatra. De taal- en stambroeders der inboorlingen van Madagascar moeten niet in het slechts zeventig mijlen van daar verwijderde Afrika gezocht worden, maar wel in het twaalfhonderd mijlen verder, naar het Oosten gelegene Oost-Indië.

Doch de oorspronkelijke bewoners moeten Afrikanen geweest zijn. Al vroeg echter kwamen de Maleiers in het land aan, gedragen door den machtigen zeestroom, welke van het Oosten naar het Westen dwars door den Indischen oceaan spoelt. Zij vestigden zich eerst in het moerassige kustenland; doch beklommen al spoedig de woudrijke hellingen, welke tot de vruchtbare en onvergelijkelijk gezondere hoogvlakte van het binnenland voeren.

Dat Maleische volk noemt men de Hovas.

Zij stichtten in het midden des lands een machtig rijk, en weldra werden zij de meesters van bijna gansch het eiland. De hoogvlakte, waar zij zich in het hart des lands gevestigd hadden, was als eene onaantastbare vesting, vanwaar zij langs alle zijden de hellingen afdaalden, om de vroegere bewoners tot slaven te maken. Langzamerhand drongen zij dan ook hun eigen volkswezen aan gansch het land op. Voor hunne Maleische spraak hebben overal de oorspronkelijke talen het veld geruimd. Ten andere, de twee derden der tegenwoordige bevolking hebben de kenmerkende koperkleurige huid der Hovas.

De Maleischsprekende Zwarten van Madagascar zijn vooral de Baren of Baras in het Zuiden en de Sakalaven in

het Westen. Zij beschouwen de Hovas als hunne onverzoenlijke doodsvijanden, en men kan er zich waarlijk niet over verwonderen.

Het negerbloed in hunne aderen is niet zuiver. Niet alleen Indisch, maar ook Arabisch en zelfs Joodsch bloed heeft zich met het hunne vermengd. De Arabische invloed heeft nog allerwegen sporen nagelaten, en het oorspronkelijke letterschrift der Hovas, dat thans door het Latijnsche vervangen is, werd door de Arabieren in het land gebracht.

Aangaande de inborst der Hovas worden ons door de reizigers zeer tegenstrijdige inlichtingen gegeven. Sommigen hebben ze afgeschilderd als welwillend, weldadig en gastvrij; terwijl b. v. Mevrouw Ida Pfeiffer, die zich ginder, wegens onvoorzichtige inmenging in plaatselijke aangelegenheden, erge onaangenaamheden op den hals gehaald heeft, ze uitmaakt voor luie, praatzieke dronkaards, voor onbeschaamde, gevoellooze lieden. Het verwijt van gevoelloosheid zal wellicht niet ongegrond zijn. Immers, de Hovas zijn de stambroeders der wreede, menscheneteude Dajaks en Battaks van Borneo en Sumatra. Onlangs nog verhaalde een Franschman, die de kust van Madagascar bewoond heeft, hoe zich in de omstreken het gerucht verspreid had, dat zich de blanken met menschenharten voeden. En weldra bood zich een vader aan, die in eenen zak de harten bracht van twee zijner kinderen, welke hij daartoe gedood had. Hij kwam deze harten te koop aanbieden, en verklaarde zich bereid, tegen behoorlijken prijs gansch zijn huisgezin te slachten!

De bewoners van Madagascar, zoowel als de Afrikaansche natuurmenschen, gelooven aan kwade geesten en tooverij, doch « bij geen enkelen stam heeft men eenig spoor van eeredienst aangetroffen » (L. Perrier. *Superstitions malgaches*, Revue Scientifique, 28 Oct. 93). De pogingen, in de laatste tijden door katholieke en protestantsche zendelingen

aangewend, hebben, zoomin als die der Mohammedaansche Arabieren in vroeger eeuwen, ernstige uitslagen opgeleverd. Overal worden de aloude fetisschen nog altijd in eere gehouden, niettegenstaande de zoogezegde bekeeringen op groote schaal.

Wat onmiddellijk de Oceanische afkomst der Hovas verraadt, is het gebruik om eene menigte dingen *fady*, d.i. verboden, geheiligd, te verklaren. In Polynesië, namelijk in Nieuw-Zeeland, heet dat *taboe*. Een ding, eene slang, een vogel, een wild zwijn of eenig ander dier, ja, eene rivier, kan fady zijn voor eene familie of voor eenen stam « Het bestaan van fady-dagen, » zegt L Perrier, « wordt gansch het eiland door aangetroffen. Wanneer men voornemens is iets ernstigs te doen, eene reis te ondernemen, eenen krijgstocht te beginnen, of eenen Kabary te houden, waarin gewichtige zaken zullen behandeld worden, dan worden de toovenaars geraadpleegd, om te weten of de gekozen dag gunstig is. Deze ondervragen het lot, en zoo zij erkennen, dat hij niet voordeelig is, verklaren zij hem fady. Wat men doen wilde, wordt dan uitgesteld tot op eenen dag, die door de toovenaars gunstig gevonden wordt. Zoolang de fady-tijd duurt, wordt geene ernstige bezigheid verricht. »

Op de oostkust vereert men de zoogenaamde *ody*, d. i. amuletten. Er zijn ody tegen hoofd- en kiespijn, andere behoeden voor verwonding in het gevecht, of voor de tanden der everzwijnen en der kaimans. Bij de Sakalaven dragen bijna al de krijgers ody. Zij bestaan in stukjes hout, waarop vreemde figuren gesneden staan, in een dierentand (Perrier , of wel in een ossenhoorn, met samengeknede aarde, honig en olie gevuld, en allerlei kleine voorwerpen bevattende, waaraan het kinderachtige volksgeloof wonderbare krachten toeschrijft (Cattat en Maistre). En, het moet gezegd worden, het vertrouwen der inboorlingen in hunne ody is zoo groot,

dat deze in vele gevallen heilzaam werken. Perrier verhaalt, dat hij een zeer goeden knecht in dienst had, die echter van tijd tot tijd, ten gevolge van onmatig gebruik van sterken drank, dagen lang onbekwaam bleef om het minste werk te doen. Perrier werd het moede hem gedurig en nutteloos te berispen, en zegde hem den dienst op. De arme man smeekte zijnen meester, hem te behouden, en hem twee dagen tijd te gunnen, om zich een *fanafody*, een behoedmiddel tegen de dronkenschap, aan te schaffen. Dat deed hij dan ook, en sedert kwam hem nooit meer een druppel wijn of sterken drank over de lippen.

Bij de zwarte stammen als de Baren treft men, evenals in Afrika, ruw gesneden beeldjes aan.

De inwoners van Madagascar voeden zich vooral met rijst. Groenten en vleesch smaken hun echter even goed. Hun gewone drank is een afkooksel van rijst, op bijzondere wijze toebereid.

Zij gaan behoorlijk gekleed, en weven schoone stoffen uit katoen, wol en zijde. Daar hun eiland onder de gloeiende zon der keerkringen ligt, is het niet te verwonderen, dat die kleeding zeer eenvoudig is. Somtijds bestaat zij eenvoudig in een doek, die het middellijf bedekt. Gewoonlijk echter dragen mannen en vrouwen eenen wijden mantel, die eigenlijk niets anders is dan een groot doek, als de Grieksche *chlamys*, en waarin zich de Malgassen niet zonder zwier en deftigheid weten te wikkelen.

De woningen op Madagascar zijn eenvoudige hutten, uit hout of bamboesriet gebouwd, en met gras of palmbladeren bedekt. Zij hebben meestal maar één enkel vertrek.

Wij ontleenen aan het reisverhaal van Ida Pfeiffer, die vóór meer dan dertig jaren Tananarivo bezocht, de beschrijving van het toenmalige koninklijke paleis der hoofdstad. Zij zal een denkbeeld geven van het ideaal der Hovas op het gebied der bouwkunst,—en tevens van de volstrekte onder-

*

werping, waarmede zij al hunne krachten en kundigheden ter beschikking hunner vorsten stellen.

« Het koninklijk paleis is een groot, houten gebouw, dat boven de onderste nog twee verdiepingen heeft, en waarvan het dak zeer hoog is. Breede gaanderijen omringen elke verdieping. Gansch het gebouw is omgeven met houten kolommen, zes en twintig meters hoog, waarop het dak rust, dat in den vorm eener tent nog dertien meters hooger rijst, en waarvan het toppunt ondersteund wordt door eene kolom van negen en dertig meters hoog. Al die kolommen, zelfs die van het midden, zijn uit één enkel stuk, en wanneer men bedenkt, dat de wouden, waar men zulke boomen heeft kunnen vinden, vijftig tot zestig Engelsche mijlen (80 tot 96 kilometers) van de stad verwijderd zijn ; dat de wegen bijna gansch onbruikbaar zijn, en dat alles zonder behulp van lastdieren noch werktuigen, met de eenvoudigste gereedschappen bewerkt er geplaatst is geworden, moet men den opbouw van dat paleis als een reuzenwerk beschouwen, dat nevens de wonderen der wereld verdient plaats te nemen. Voor het vervoer van de hoogste kolom alleen, heeft men vijf duizend werklieden noodig gehad, en het heeft twaalf dagen geduurd eer zij opgericht was.

Al die werken werden door het volk als heerendienst verricht; dat is te zeggen, dat de arbeiders noch dagloon noch voedsel ontvingen. Men beweert zelfs, dat gedurende den opbouw van het paleis vijftien duizend werklieden onder de vermoeienis en de ellende bezweken ; doch daar bekommert zich de koningin niet om : de helft der bevolking mag omkomen, indien hare bevelen maar stipt nageleefd worden. »

De slavernij bestaat op Madagascar. Doch evenals in de meeste Afrikaansche gewesten wordt de slaaf wel behandeld. De meester beschouwt hem als eenen nuttigen en bijgevolg kostbaren helper, en niet als een ondergeschikt wezen, waarop hij met verachting zou neerzien. De slaven

leven in het gezin des meesters, en maken er om zoo te zeggen deel van uit.

Dat uitgestrekte eiland, op wiens kust de natuur overal veilige havens gevormd heeft, en dat voor de verbaasde blikken der reizigers eene zóo rijke en zóo vreemdsoortige dieren-en plantenwereld ten toon spreidde, heeft al vroeg de hebzucht der Europeanen opgewekt.

Reeds onder de regeering van koning Hendrik den Vierde stichtten de Franschen in het Zuiden van het eiland *Fort-Dauphin*, dat echter sedert lang weder verlaten is. Nog verscheidene malen beproefden zij het, zich op de kust te vestigen, en de nabijheid hunner bloeiende volkplantingen der Mascarenen zou hun dat wellicht zeer gemakkelijk gemaakt hebben, indien de verderfelijke koorts, die sterke borstweer voor de onafhankelijkheid der inboorlingen, niet alle pogingen verijdeld had.

Twee Franschen, de heeren Cattat en Maistre, die in 1889 en 1890 eene reis door het eiland gedaan hebben, beweren, dat in de omstreken van Fort-Dauphin een groot getal inboorlingen nog altijd Fransch spreken. Indien dat wezenlijk zóo is, en indien het niet door de nabijheid van Réunion moet verklaard worden, dan is zulks inderdaad een zeer verrassend feit.

Wat er van zij, de pogingen der Franschen, om zich van Madagascar of althans van een aanzienlijk deel des eilands meester te maken, zijn tot hiertoe zonder gevolg gebleven. De meesters zijn en blijven de Hovas. Behalve bij eenige stammen van minder belang, voor welker verdediging de natuur op bijzondere wijze schijnt te hebben gezorgd, worden de bevelen van het koninklijke hof van Tananarivo gansch het eiland door nageleefd.

Te midden van eene met rijstvelden bedekte vlakte, bijna vijftien honderd meters boven het zeevlak verheven, ligt de koninklijke stad der Hovas. Verre van het doodende

stoombad der kust, ademt men hier frissche, gezonde lucht in, en de thermometer rijst zelden boven dertig graden.

Tananarivo of *Antananarivo* wil zeggen: duizend hutten. In wezenlijkheid is het eene vereeniging van dorpen, met eene gezamenlijke bevolking van 70.000 inwoners.

Daar leefde in het begin dezer eeuw koning Dinampoine, die tegen verscheidene nog onafhankelijke stammen gelukkige krijgstochten ondernam, en hun het gehate juk der Hovas oplegde. Hij gaf aan zijn volk wetten, die voor tijd en omstandigheden wijs mogen heeten, en verdiende den eerenaam van wetgever der Hovas. Hij stierf in 1810.

Het was onder de regeering van zijnen opvolger Radama, dat zich de invloed der Europeesche denkbeelden en beschaving krachtig begon te doen gevoelen. De koning trad in betrekking met de Engelschen en met de Franschen, en weldra hadden zich een groot getal Europeanen in zijn rijk gevestigd. De gevolgen dier nauwere aanraking met onze beschaving lieten zich niet lang wachten. Weldra had de vorst, en met hem ook zijn volk, ingezien, welke onschatbare voordeelen de levenswijze der Europeanen aanbood, en hoe onbeholpen hunne eigene zeden en gebruiken daarnevens waren. Zij zagen ons het gebruik van duizend voorwerpen af, die ons het leven aangenaam en gemakkelijk maken, en waarvan zij niet het minste denkbeeld hadden. Al spoedig werden een aantal Europeesche ambachten in het land ingevoerd, en waarlijk, men zou ongelijk hebben de voordeelen van die wending der dingen niet naar waarde te schatten. Men kan het leven der natuurkinderen, die aan het water der bron en de vruchten, welke de aarde ongevraagd en in overvloed voortbrengt, genoeg hebben, dichterlijk schoon vinden; doch dat belet niet, dat het gemis aan behoeften de ruwe barbaarschheid ten sterkste in de hand

werkt. Gedurige behoeften, hoe kunstmatig zij ook wezen, eischen onverpoosde inspanning, zoowel van verstand en verbeelding als van de stoffelijke lichaamskrachten. Behoeften sporen aan tot werk, en het werk is de machtigste hefboom, om zoowel volken als individuën tot orde, zedelijkheid en verstandelijke ontwikkeling te verheffen.

Koning Radama voerde ook in zijn rijk onze Latijnsche letterteekens in, die er het ingewikkelde Arabische schrift gingen vervangen. Ook die verandering zal voor den vooruitgang van Madagascar rijke vruchten dragen: zij verbreekt eene schakel te meer tusschen het verleden en het tegenwoordige, en brengt de jonge ontwikkeling der Hovas eene schrede dichter bij de algemeene beschaving van het blanke ras. Van de voordeelen der verstandelijke ontwikkeling was Radama zoozeer overtuigd, dat hij een aantal scholen in zijn rijk stichtte.

Ongelukkig ontleende hij aan de Europeanen nog eene andere, veel minder prijzenswaardige vrucht hunner beschaving, namelijk hun krijgswezen. Hij bracht een leger tot stand, geheel naar Europeesche wijze gewapend en uitgerust. Hij wist het naar behooren te oefenen, en aan strenge tucht te gewennen. Dat leger was niet bestemd om zich tegen mogelijke aanvallen van wege de Europeanen te verdedigen. « Wat zou ik de blanken vreezen? » sprak de koning. « Ik heb twee veldheeren, die zij nimmer zullen overwinnen: Tazo en Hazo! » Tazo is de koorts; Hazo, het woud. Radama's leger oorloogde enkel tegen de zwarthuidige stammen, die zijn vader nog niet onderworpen had; en dank zij nieuwe overwinningen mocht hij zich weldra niet enkel koning der Hovas, maar wel koning van gansch Madagascar noemen.

Onder de regeering der koningin Ranavala, die in 1828 den troon beklom en gedurende drie en dertig jaren

heerschte, scheen al wat er onder Radama's beheer tot ontwikkeling en beschaving van het land gedaan was, met ondergang en vernietiging bedreigd. Ranavala toonde zich den Europeanen in de hoogste mate vijandig. Zij scheen geen ander levensdoel te hebben, dan haar volk aan blinde, slaafsche gehoorzaamheid te gewennen. Wat men van hare bloeddorstige wreedheid bij den minsten tegenstand verhaalt, gaat alle verbeelding te boven. Schrik inboezemen was de grondslag van gansch haar regeeringsstelsel. Ida Pfeiffer verhaalt het volgende bijna ongelooflijk feit :

« In 1831, toen de door Radama ingevoerde tucht in het leger nog niet gansch vergeten was, onderwierp de koningin een ruim deel der oostkust, waarvan de bevolking uit Sakalaven bestaat. Zij beval aan al de mannen van het veroverde land haar hulde te komen doen. Wanneer al die ongelukkigen, ten getale van vijf en twintig duizend, vereenigd waren, werd hun bevolen de wapens neer te leggen. Dan bracht men ze op eene groote plaats, die men door soldaten liet omringen. Men dwong ze neder te knielen, ten teeken van onderwerping. Nauwelijks hadden zij gedaan wat men van hen vergde, of de soldaten wierpen zich op die ongelukkigen en doodden ze allen. De vrouwen en kinderen dier arme slachtoffers werden als slaven verkocht. »

Onder de opvolgers dier onmenschelijke vorstin heeft de Europeesche invloed weer van dag tot dag veld gewonnen. Katholieke en protestantsche zendelingen arbeiden aan de bekeering en verzedelijking der inboorlingen, terwijl de handelsbetrekkingen met Europa gedurig toenemen.

Een betreurenswaardige hinderpaal aan het werk der beschaving van Madagascar, was de nu eens opene, dan weer bedekte strijd tusschen Engelschen en Franschen, die beiden naar overheerschenden invloed aan het hof van Tananarivo streefden. Aan dien strijd, die natuurlijk op de inboorlingen den jammerlijksten indruk moest maken,

werd door het Fransch-Engelsch verdrag van 5en Oogst 1890, althans in schijn, een einde gesteld. Engeland heeft het protectoraat, de staatkundige bescherming van Frankrijk over Madagascar erkend, en daardoor alle eigen aanspraak op het eiland opgegeven.

———

INHOUD

